yılmaz güney

ENDİŞE

ENDIŞE

Bu kitap Doğuş Matbaasında dizilmiş,
Er - Tu Matbaasında basılmıştır.
Birinci basım: Şubat 1976
Dağıtım: GÜNEY FİLM

Güney Filmcilik
Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yayınları
Senaryo Dizisi: 5

ENDİŞE

YILMAZ GÜNEY

- "Endişe Günlüğü"nden
- "Endişe"nin Ön Araştırması
- "Endişe"nin Hikayesi
- Senaryo
- Basında "Endişe"

Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A.Ş. Yayınları
Şakızağacı Cad. Güney Han No. 2 Kat. 1 Beyoğlu

Güney Filmcilik Halkla İlişkiler
Bürosu Tarafından Basıma Hazırlanmıştır.

ÖNSÖZ

«Halkımıza,

Devrimciler halklarının kurtuluşu için mücadelelerini her yerde, sokakta, fabrikalarda, tarlalarda, evlerinde, cezaevlerinde her yerde sürdürürler, sürdürmelidirler.

Devrimcilerin bu bireysel mücadeleleri örgütsel mücadeleye dönüştüğünde başarılı ve etkin olabilir.

Bizim özgül durumumuz içerisinde yapmak istediğimiz ve halkımızın ödülü ile başardığımızı sandığımız Antalya Festivali olayında belirginleşen durum birinci etaptır, ilkidir.

Amacımız yaptığımız her filmin düzenin bozuk yanlarını daha doğrusu bozukluğunu ve bugün kimlerden yana çalıştığını göstermek, emekçi kitlelere haklarını alabilmeleri için direnmelerini ve mücadele etmelerini önermek, onların emperyalizm ve yerli ortaklarının sömürüsünden kurtulmalarına katkıda bulunmaktır... Bu da yine amacımızın birinci etabıdır, ilkidir.

Kollektif çalışma sağlıklı örgütlenmenin ön

şartıdır. Yaptığımız her filmde bu ilkeye uymaya çalıştık.

Bilimsel çalışma başarı demektir.

Filmlerimizin halka ulaşmasında, çalışan her ferdin katkısı olmuştur. Bu «Arkadaş» ve daha sonra yaptığımız bütün filmler için söz konusudur. Bundan sonra yapacağımız her film ilkelerimiz ve yöntemimiz ışığında bir öncekini aşacaktır, buna inanıyoruz.

Halkımızın ödüllendirdiği filmlerimizi ve kendi özel ödülümü filmlerimizde kollektif çalışmaya, özellikle kollektif çalışmanın bilincinde olarak katılan, yine bunun bilincinde olmayarak katkıda bulunan bütün kişilerle paylaşıyorum.»

YILMAZ GÜNEY

(12. Antalya Film Festivali ödül dağıtım yöreninde okunan bildiri)

GIRIŞ

«Endişe» 1975 yılının Eylül ayında yapılan 12. Antalya Film Festivalinde, en iyi film, en iyi yönetmen, en başarılı senaryo, en iyi görüntü yönetmeni ve en iyi erkek oyuncu ödüllerini kazandı.

Türkiye gerçeklerinden yana olan bütün başarılara faşizm bir kere daha tahammül edemedi ve Festivalin ödül dağıtım töreninde kendilerini komando diye adlandıran kişiler, ödül almış sanatçılara saldırdılar; «Endişe»yi taşladılar.

Endişe'nin Türkiye sinemasında önemli geçiş noktalarından biri olduğunu belirtmek gerek. Çünkü, Türkiye sinemasının kamerası «Endişe» filmiyle ilk kez tarım işçilerine çevrilmiş, onların ilişki ve çelişkilerini beyaz perdede vurgulamaya çalışmıştır. Yani pamuk işçileri, ilk kez bütün gerçeklikleri ile bir filmde görülmüşlerdir. Filmin bir başka önemli yanı, tarım işçileri ye-

rine oyuncu kullanılmaması, belgesel unsurların konulu bir filmin içine yerleştirilmiş olmasıdır.

Endişe'nin çalışma yöntemi de Türkiye sinemasında pek rastlanmayan bir biçimde oluşmuştur. Senaryonun yazılmasından önce, tarım işçileri ile ilgili bir araştırma yapılmış ve senaryo için gerekli malzeme ortaya çıkmıştır. Böylece tarım işçilerinin yaşadığı gerçeklerden uzaklaşılmadan, onların dünyası, sorunları verilmek istenmiştir.

Kitapta sunduğumuz araştırmalar, belgeler filmin oluşmasını bütün açıklığıyla anlatmaktadır.

"ENDİŞE GÜNLÜĞÜ"NDEN...

Ali Habib Özgentürk

«Şimdi şu koca ovada, binlerce onbinlerce el pamuğa uzanıyor, pamuğu devşiriyor. Onlara baktıkça düşünüyorum: Bu insanlar ne yiyip, ne içecekler? Nereye gidecekler? Ne yapacaklar? Bu insanlar ne olacaklar?
İşte ben bu endişe duygusunun filmini yapmak istiyorum.»

Yılmaz Güney
(1974 Ağustos'unda, Adana'da bir pamuk tarlasında)

Yılmaz Güney'in isteği üzerine, «Endişe»nin ön araştırmasını yapmak için, 1974 yılının Temmuz ayında, Urfa köylerinde dolaştım. Çukurova'ya işçi gönderen köylere girip çıktım. Köylülerle, jandarmalarla, ağalarla konuştum. Bu araştırma sonradan yaptığımız senaryo çalışmasını destekledi. Yılmaz Güney, Türkiye sinemasında ilk kez yapılacak bir yöntemi gerçekleştirmek istiyordu. Film nerede çekilecekse, önce orası sesleriyle, insanlarıyla, sorunlarıyla, renkleriyle, resimleriyle ele geçirilecek, sonra bildik malzemenin desteğiyle yola çıkılacaktı. Yani kamera çalışmaya başlamadan önce, yönetmen, hem o bölgeden bir insan haline gelecek, hem de yönetmen olarak bunun dışına çıkabilecekti. «Düşündüklerimi gerçekleştirme açısından, bu benim ilk filmim olacak» diyordu. Sonra bütün bunlar mümkün olmadı. Bilinen nedenlerle Yılmaz Güney «Endişe»yi çekemedi. Burada, «Endişe Günlüğü»nden alınan bölümlerin, bir filmin oluşmasını göstermesi açısından yararlı olacağını sanıyorum.

ENDİŞELER...

«Kirli bir naylonla kaplı küçük pencereden yalnızca gökyüzü görünüyordu. Bir de beyaz bulutlu, yarı bulanık mavi göğü üç parçaya bölen minare... Vapur düdükleri... bir satıcının boğuk, ne sattığı anlaşılamayan sesi... ve çocuklar... İşte, üç adım ötemizde, hayatın bir yüzü, yeni günde yeni biçimler deneyerek gelişiyordu. Benim içinse bilinmeyen bir dönem başlıyordu. **Endişe**... yarınların ve içinde bulunduğum anın acemiliğinden gelen belli belirsiz bir **endişe,** bir tedirginlik, hücreye ilk adımımı attığımda duyduğum o rahatlık duygusunu gölgeliyor, yayılma eğilimi gösteriyordu içimde.
Endişeler... tedirginlikler, doğru kanallarda akabilirse özgürlüğün öncüleri mi olurlar?» **(Yılmaz Güney. Hücrem. Sayfa: 18, 19)**

SUMATAR KÖYÜ

...Kayalık yollardan saatlerce gittikten sonra bir köye geldik. İlaç için olsun bir ağaca raslayamazsın. Ağaç altı diye bir şey yok. Her şey güneşin altında. Sanki herşey erimiş görünmüyor güneşten. Kımıldamıyor, yaşamıyor.
Karakoldayız. Jandarma uzatmalısı, duvar takvimindeki Tarabya koyunun fotoğrafını gösteriyor «Herkes, İstanbul'lara, denizlere gidip, deniz kıyısına uzanır, yanmaya çalışır. Ben de bu fotoğ-

rafa bakarak yanıyorum. Bir fotoğrafa bakıyorum, bir dışarı güneşe çıkıyorum. Bir fotoğrafa bakıyorum, bir dışarı güneşe çıkıyorum. Nasıl iyi yanmışım değil mi?» Jandarma uzatmalısı için denizsizlikle yalnızlık aynı anlamda. Durmadan denizlerden söz ediyor. Pantolon paçalarını yukarı çekmiş, çıplak ayaklarını plastik bir leğenin içindeki suya daldırmış. Arada bir ayaklarıyla dalga sesi çıkarmak ister gibi yapıyor. Bütün gün öyle çalışıyormuş. Askerler sık sık leğendeki suyu değiştiriyorlar.

Sonra anlatıyor jandarma uzatmalısı:

«Buranın eski adı Sumatar'dır. Nemrut'un mesire yeriymiş. İyi yermiş ki mesire yeri olmuş. Herhal ağaçlıkmış, suyu bolmuş. Şimdi bak, ne su, ne ağaç. Makineler çıkınca ağalar topraktan kovdu köylüleri. Ne yapsınlar? Sonra açlık iyice bastırdı. Artık varsa yoksa Adana. Başka gelir kaynağı yok. Bütün yıl oradan kazandıklarıyla yaşarlar. Ekmek, çay, bulgur yerler. Belki bayramlarda et yüzü görürler. Artık çiğ köfteyi bile etsiz yapıyorlar. Bütün kış uyurlar. Mart ayında ovaya inerler. Sonra Eylül ayında bir daha. Köyde köpekler ve yaşlılardan başka kimse kalmaz. Ketumdurlar. Nüfusa kayıtları yoktur. Çoğunun en güzel umudu bir kadınla evlenmektir. Çünkü evlenmek için çok para gereklidir. Ovadan dönünce cinayetler çoğalır. Çünkü paraları vardır, adam öldürüp kan bedelini ödeyebilirler. Böylece kan davasından kurtulabilirler. Kimi zaman aşiret reisleri kendi çıkarları için kan davası başlatırlar. Kimi zaman da kan davasını durdurmak

için toplantı yaparlar. Adına Çöl Hakemi derler, bir şey kurulur. Iki tarafı dinler. Onun kararına uyulur. Buralarda bulunan seksen köyde beş ilkokul vardır.»
Ilerde kayaların dibinde bir köylü türkü söylüyordu:

«Ağasız
Hizmetkarsız ağasız
Ölürse kullar ölsün
Kul kalmasın ağasız»

AKŞAM

Akşam. Ay da yok buralarda. Nereden geldiği belli olmayan bir ışık köylülerin yüzünü yalıyor. Kadınlar çok ileride oturmuşlar. Arasıra gülüşüyorlar, korkak, kaçak bakışıyorlar.
Tütün elden ele dolaşıyor. Kimsiniz diye bakıyorlar bana. Söylüyorum. Gene öyle bakıyorlar. Bin defa öyle bakıyorlar. Inansalar da inanmıyorlar. Kim gelir onları sormaya? Öyle düşünüyorlar. Kimi zaman konuşmak anlamsız oluyor. Ben de öylece bakıyorum onlara. Bir köylü bizi hoş tutmak istiyor. Kaval çalıyor. Ses sanki kavaldan çıkmıyor, kendisinden çıkıyor. Dünyanın belki de en etkili sesini çıkarıyor. Artık ne sorulur ki köylülere. Anlattılar anlatacaklarını. Kaval çalıp türkü söylüyorlar. Bir çocuk göz kırpan bir yıldıza taş atıyor. Gece, bana verdikleri yatakta düşünüyorum. Ortadirek'i. Bereketli Topraklar Üzerinde'yi. Boynu Bükük Öldüler'i hatırlamaya

çalışıyorum. Bu insanları anlatan her şeyi hatırlamaya çalışıyorum. Hiç bir şey aklıma gelmiyor, hiç bir şey. Yalnız ve yalnız bu insanların söyledikleri kafama üşüşüyor. Gördüklerim üşüşüyor...

«...Eylül Ramazandır ahe... Nüfus kağıdı çıkardılar mı seviniyorlar, vatandaş oluyorlar... Kardeşim Almanya'ya gitmiştir, dönmemiştir.

Bir baba yeteri kadar pamuk toplamayan çocuğunu öldürdü.

Bir Almanya'ya bir ovaya, bir Almanya'ya bir ovaya. Toprağımıza ağa elkoymuştur gözüm. Sendika nedir ki kurban, hükümet nedir ki. Gözünü sevdiğim kardaş, anlat bunları kardaş. Valla hiç deniz görmemişim. Çocuk ölüleri çocuk ölüleri.

Bu ağıtçı bir kadın. Her yıl ovaya iner. Pamuk toplamaz. Ağıt söylemeye iner bes. Ovaya inmişti çocukları dönmemişlerdi. Onlar için ağıt söyler bes. Ağa köylünün toprağını almış. Köylü de mahkemeye başvurmuş. Durur mu ağa, köylünün kızını kaçırmış, ırzına geçmiş. Köylü de namusunu kurtarmak için kızını öldürmek zorunda kalmış. Bir çocuk yıldıza taş atıyor. Televizyonda ne oynuyor bu akşam. Yılmaz Güney bizim filmi yapar mı ahe. Bu Ortadirek'in Meryemce'si mi. Ellerinden öperim Meryemce Ana. Yılmaz Abim bi güldü mü ahe... Bir çarşaf germişlerdi ağacın üstüne, Yılmaz Güney üstünde dolaşıyordu. Türkçe dolaşıyordu. Köylüler kürtçe seyrediyorlardı. Toplumumuz hep göç ediyor

dostum, hep göç dinamizmi içinde. Ekmek peşinde, hareket içinde. Ellerinde Almanya yazılar olan nayion torbalar. En değerli armağanmış gibi duvara asılmış. Sonra o torbalarla ovaya iniyorlar. «HB CİGARETTE KARSTADT» yazılı torbalarla. İşsiz kaldın mı sen hiç şehrin içinde, işsiz kaldın mı? Ne anlatmalı. İnsan dediğin insanda bir cevher vardır, ne etsen parçalanmaz. Aç kalsan, susuz kalsan, işkenceden ölsen parçalanmaz. Yeter ki o cevher olsun içinde. Ağa bizi bilmez, biz ağayı bilmeyiz. Elci vardır, gelir toplar bizi. Paramızı ondan alırız. Başka ne bilem. Giden yıl elci kayboldu ortadan. Bi kuruş alamadık. Namusumuz gidecekti az kala. Şu kaval sesi yok mu. Sonra da mahkeme kapısı, mapusane kapısı. Çocuğu gönderdim, istedim onu vursunlar. Bitse bu dava. Vurmamışlardır. Çocuk beklemiştir sabahtan akşama kapılarının önünde, vurmamışlardır... Gavat bunlar, isterler beni vursunlar. Ne ederim kurban. Kan bedeli isterler. Pamuğa inerim, kazanırım. Elden ne gelir. Ah şu kaval sesi, insan sesi. Bir zamanlar otuzüç kişiyi kurşuna dizdiler buralarda. Gül memeler değil, Domdom kurşunu paramparça ağzımdaki. Ova haindir, bakma bereketlidir, suludur, ama haindir. Ekmek verir, can alır. Toprak reformu nedir ki beyim. Bana toprak verirler, ağasız toprağı ne edeyim. Kamera ovaya inecek.»

Uyku yok. Dışarıda «Kürdün Gelini»ni söylüyor bir köylü. «Gelini gelini kürdün gelini. Saramaz olaydım da İnce belini.»

Yılmaz ağabey ne yapıyor şimdi?

KIBRIS UMUMİ HARBİ

Kıbrıs savaşı başladı. Köylüler yolun kıyısından gelip geçen araçları seyrediyorlar. Alkışlıyorlar. Cemseler, tanklar, tankerler. Asker dolu kamyonlar. Zaman zaman, köylüler ellerinde ekmek, kamyonların peşinden koşuyorlar. Askerlere ekmek veriyorlar. Birkaç köylü ağlıyor. Bir yandan da bağırıyorlar. «Biz de geliriz komutan, biz de geliriz.»
Sık sık yolda kalmış, bozulmuş askeri araçlara raslanıyor. Ne kadar da çok Shell, Mobil yazılı tanker geçiyor. Savaşa petrol mu taşıyorlar. Peyamili köyünden Mustafa hiç dayanamıyor bunlara «Vallah biz vatandaş olmuşuz, biz niye gitmemişiz, Kıbrıs umumi harbine. Zati ben ölmüşüm. Giderim Kıbrısta ölürüm. Memleket için ölmüşüm olurum. Kim ne karışır. Ben ölürüm Kıbrıs umumi harbinde. Bunu bile çok görmüşlerdir bize» Köylüler ağlıyor ve askerlere ekmek veriyorlar.

TOPRAK REFORMU

Toprak reformunun yapılacağını köylüler çoktan öğrenmişler. Iyice inanmışlar. Çoğu, kuşkuyla da olsa bir umut besliyorlar. Urfa'da nüfus müdürlüğünün önünde uzun bir kuyruk var. Topraksız köylüler, toprak reformundan yararlanmak için

önce vatandaş oluyorlar. O yaşa kadar hiç nüfus kağıdı almamış olanlar, şimdi kuyruğa girmişler nüfus kağıdına kavuşuyorlar. Sevinçle ellerindeki nüfus kağıdının her yerine bakıyorlar. Okuma yazma bildikleri yok, sanki nüfus kağıdının içinde tanıdık bir şey arıyorlar. Üzerinde devletin soğuk damgasını taşıyan kendi fotoğraflarını görünce gururlanıyorlar, bir hoş oluyorlar. Sanki devlete kavuşuyorlar. Devlet onlara toprak verince neler olacak onları düşünüyorum. Belki de toprak alan köylülerin çoğu, gene Çukurova'ya pamuk işçiliğine inecekler.
Nüfus kağıdını alan köylüler, Urfa çarşısına inip, vatandaş olmanın «şerefine» bir kebab ziyafeti çekiyorlar kendilerine.

KAPITALIZM

Çılgınca büyümeye çalışan kapitalizmin izlerini her yerde görmek mümkün. Şehrin ana caddesindeki, buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi gibi araçlar satan mağazaların önünde atlı köylüler vitrin seyrediyorlar.
Bir mayın tarlasında yatan bir kaçakçı cesedinin az ötesindeki yoldan Mersedes 302'ler geçiyor. Gıcır gıcır. Belki de içinde kaçakçının karısı, çocuğu şehre gidiyor.
Şehirlerarası asfalt yolun kıyısındaki hendekte atlı köylüler yolunuzu bekliyor. Heybelerinde kaçak Amerikan sigaraları var. Birden yola çıkıp ellerindeki sigara kutularını gösteriyor, sonra

yeniden hendeğin içinde kayboluyorlar. Hendeğin arkasındaki tarladan patoz sesleri geliyor. Ekinler makinenin avucunda, yıldız yıldız oynaşıyor.
Buradaki bütün benzin istasyonlarının sahibi ağalar. Pompa diyorlar adına. Hemen her ağanın bir pompası var diyorlar. Acentalar da onların. Çeşitli şirketlerin temsilcisi gene onlar.
Bütün bunlar köylüleri işsizleştiriyor. Ya pamuk bölgelerinde tarım işçiliği yapmaya, ya da büyük şehirlerde sanayi burjuvazisinin emrine koşuyorlar. Kapitalizm bu işe seviniyor elbette. İşsizler çoğaldıkça işçi ücretleri artmıyor. Anadolu sermayesinin çelişkileri, tekelci sermayenin lehine oluyor, onun gelişmesine yardımcı oluyor.

MİLLİ GELİR

Köy öğretmeni bir gün kahvede «Buralarda» demiş «Milli gelirden adam başına yılda 200 dolar düşüyor.»
Halil Emmi bu söze takılmış. Bir öğretmen nasıl böyle konuşur. Bizi görmez mi, halimizi bilmez mi? Çok kızıyor Halil Emmi. «Okumuş adam böyle derse bizi kim anlayacak. Yalandır» diyor. «Yalandır, tekmil yalan. Ben ömrü hayatımda dolar görmemişim. Burada kim görmüştür ki. Daha Türk parası doğru dürüst elimize geçmez Amerikan parasını nerede göreceğiz. Hem de 200 dolar. Yalandır.»
Halil Emmi'ye milli gelirin ne olduğunu, işin as-

lını anlatmaya çalışıyorum, anladığı yok. Kızıyor gene: «Yalan ben dolar hiç görmemişim» diyor.

HAYDARLI MAHALLESİ

Urfa'daki üç dört köyü bir araya getirmişler, Adana'da, Bossa Fabrikasının arkasına yerleştirmişler. Kimileri çadırda, kimileri gecekondu evlerde kirayla oturuyorlar. Tek geçimleri pamuk. Pamuk işi olmadığı zaman, geldikleri yere dönmemek için, hamallık, haraççılık, boyacılık, hırsızlık gibi her işi yapıyorlar.

Bossa Fabrikasında çalışmak onlar için ulaşılmaz bir umut gibidir. Geçenlerde içlerinden biri silahını çekmiş, fabrika müdürünün karşısına çıkmış. «Ya beni fabrikaya alacaksın, ya da öldürürüm.» Müdürü işçinin elinden zor bela kurtarmışlar. Geleneklerini sürdürerek burada yaşamaya çalışıyorlar. Her sabah başka işsizlerle birlikte, Taşköprü'nün başında toplanıyorlar. Ya iş arıyorlar, ya akrabalarıyla buluşuyorlar, ya bir şeylerini satıyorlar. Ceket, yelek, ev eşyası, kız. Evet, kız da alıp satıyorlar köprü başında.

Birkaç çocuk gördüm, Amerikan konsolosluğunun hemen yanındaki çöplüğü eşeliyorlardı. Konsolosluk Adana burjuvalarının oturduğu bir caddede. Yüklü bir çöplüğe benziyor. Konsolosluğun hemen arkasında. Bir yandan konsolosluğa Amerikalılar girip çıkıyor, bir yandan caddeden burjuvalar geçiyor, bir yandan çocuklar bağrışarak

çöplüğe dalıyorlar. Çocuklar her sabah çok erken saatlerde, Haydarlı Mahallesi'nden kalkıp buraya geliyorlarmış. Eğer çöplükten iyi bir mal getirmezlerse babaları dayak atıyormuş. İçinde hâlâ yenmemiş bir şeyler olan Amerikan konserveleri, kırık ingilizce plaklar, Amerikan gazeteleri, Urfa'lı çocukların elinde. Kimi zaman paylaşamadıkları bir şey için çöplüğün üzerinde kavga ediyorlar.
Caddeden çok yıldızlı bir siyah araba geçiyor. İçinde bir general.

MAKİNA MAKİNA ZALİM MAKİNA

İşçiler makineyi sevmiyorlar, makineye düşman olmuşlar. Çünkü bu «gavur icadları» onları işsiz komuştur, sefil etmiştir, perişan etmiştir. Makinanın toprağa girmesiyle yerlerinden yurtlarından olmuşlardır. Hepsinin hayat hikayesinde böyle bir bölüm var.
Şimdilerde pamuk toplayan bir makinenin söylentisi dolaşıyor ağızlarda. Sekiz tane kolu varmış, soluk alıp veriyormuş. Şöyle bi soluk alıp verdi mi bir dönüm pamuğu o saat topluyormuş. Köylüler korkuyla anlatıyorlar bunları. «Zaman zulüm zamanı. Bi gün allahın da işine karışacak bunlar» diyorlar. Gerçekten böyle bir makinenin denemeleri yapılmış. Yakın bir gelecekte kullanılacağından söz ediliyor.
O zaman ne olacak? O zaman köylüler Çukurova'ya inmeyecekler. Bir mühendis anlattı: **Keban**

projesi Urfa ve dolaylarını sulamayı amaçlıyormuş. Bu gerçekleşirse oralarda da pamuk ekilebilecekmiş. Mühendis öyle anlattı. Doğru mu bilmiyorum.

LOKMAN HEKİM

Lokman Hekim bir Çukurova efsanesi. Eskiler anlattı. Yaşar Kemal de yazdı bunu bir yerlerde... Lokman Hekim hastalıklara ilaç bulmak için dünyayı dolaşırmış. Bütün çiçeklerin, otların dilinden anladığı için ilaç bulmakta zorluk çekmezmiş. Lokman Hekim bir dağa çıktığında bir çiçek başını kaldırır, «Nereye Lokman Baba. Ben falan hastalığın ilacıyım, al beni yanına hastalığı keserim» dermiş. Bütün çiçekler öyle yaparmış. Lokman da alır onların dediklerini yapar, hastalıklara çare bulurmuş.

Bu Lokman en sonunda Çukurova'ya gelmiş. «İşte aradığım toprak burası» demiş. Çünkü yeryüzünde ne kadar ot çiçek bitki varsa hepsi Çukurova'da varmış. Lokman başlamış Çukurova'yı dolaşmaya. Ovanın çiçekleri yüzünden yeryüzündeki bütün hastalıklar ortadan kalkmış. Ama insanların bir tek şikayeti varmış: ölüm. Ölüme çare bulunamıyormuş. Lokman demiş ki «Madem ki burası Çukurova'dır. Neden ölümün ilacı da olmasın.»

Başlamış dolaşmaya. Dağları, ovanın hepsini yürümüş. Hastalık ilacı olan çiçeklerin yüzüne bile bakmamış. Çünkü o ölümün ilacını arıyor-

muş. Bir gün ulu bir çınarın yanından şimşek gibi bir ateş kalkmış. Sonra bir ses gelmiş. «Ben ölümün ilacıyım... Ben ölümün ilacıyım...» Hemen oradaki otu defterine yazmış Lokman. Gelmiş evinin olduğu Misis'e. Herkes duymuş bunu, Çukurova'ya inmiş. Ölümün ilacına, can ilacına kavuşmak için. Lokman çıkmış Misis köprüsünün başına, kalabalığın karşısına. Defterini açmış, tam ilacın tarifini yapacak, bir kuş gelmiş, bir karga, deftere vurmuş, ve defter oracıktan geçen ırmağa düşmüş. Lokman ve kalabalık kalmış öyle. Bir daha çiçekler ölümün sırrını vermemişler Lokman'a. Derler ki, o günden sonra insanlar can ilacı için gelirlermiş Çukurova'ya.

ÇOCUK ÖLÜLERİ

Güneş tepemizdeydi. Kazmacılar tarlanın dört bir yanına dağılmışlar, toprağın rengini değiştiriyorlar.

Çocuk anasının ayaklarının dibinde yerde uzanmış yatıyor. Bilmesen ölü sanırsın. Hiç kımıldamıyor. Hiç kimse ilgilenmiyor. Az ileride bir çocuk daha. O da öyle uzanmış toprağa. Kimsenin baktığı yok. Sorunca «boş ver» diyorlar «çocuk işte ne yaparsın.» Çocuklar telef oluyor. Çocuklar ölüyor. Ana babaların da umurunda değil. Alışmışlar artık.

Halil anlattı, sekiz yaşındaki Halil. Geçen yıl kardeşi ölmüş. Eliyle gömdükleri yeri gösterdi. Sı-

caktan ölmüş diyor Halil. Başkalarına da sordum, her yıl çocuklar ölüyormuş buralarda.
Çukurova'ya inen işçilerin başında sanki bir çocuk azraili dolaşıyor. Analar çocuklarını ararlarken çadırlarda, kozaların arasında ölü olarak buluyorlar. Her yıl sıcaktan, sıtmadan, besinsizlikten yüzlerce çocuk ölüyor. İşçiler memleketlerine dönerken, bir savaştan döner gibi, geride çocuk mezarları bırakıp dönüyorlar.
Ertesi gün bir gazetede Tarım Bakanı'nın fotoğrafını gördüm. Elinde kürek, objektife bakıyor. Altındaki haberde, Bakan'ın tarım işçileri için yapılan 3000 kişilik barınağın temelini attığı yazılı. Yalan olduğunu hem de büyük bir yalan olduğunu bağırmak istiyorum.

DİRENİŞ

Çukurova'nın yakın tarihinde birkaç köylü direnişi var. En önemlileri şunlar:

HARUNİYE TOPRAK İŞGALİ: Haruniye'li köylüler hazinenin sahip olduğu Haruniye Öğretmen Okulunun topraklarını işgal etmişler. Hiç bir çatışma olmadan, kısa bir süre sonra işgale son vermişler.

DİNO DİRENİŞİ: Yenice yakınlarında bulunan Dino'ların toprağını işleyenler, yıllar boyu sahiplerinin ortalıkta görünmediğini ileri sürerek topraklara el koymuşlar. Sonra da kendi aralarında pay etmişler. Burada da çatışma olmamış.

YUMURTALIK TOPRAK İŞGALİ: Hazinenin sahip olduğu ve ağaların işlettiği toprakları, yoksul köylüler bir gece yarısı hep birlikte hareket ederek işgal etmişler. Ağanın adamlarıyla ve güvenlik kuvvetleriyle uzun süre mücadele ettikten sonra işgale son vermek zorunda kalmışlar.

Bunlar Çukurova köylülerinin direnişleri. Bir de dışarıdan gelen geçici işçilerin yaptıkları var. Direniş, grev, sendika gibi kelimeler bu işçilerin hayatına henüz yeni girmiş. Çoğu sendika nedir bilmiyorlar. Yıllardır toprak sahipleriyle iyice dost olmuş bir sendikaları var ama, adı sendika. Sendikadan başka her şeye benziyor. Zaten Tarım - İş adlı bu sendikanın yalnız elcilerle ilişkisi var. Her elci kaç işçiye sahip olduğunu sendikaya bildiriyor, ona göre aidat ödüyor, toplu sözleşme hakkı kazanıyor. Bu sendika aslında ilerici bir sendikanın ortaya çıkmasını önlemek için toprak sahiplerince besleniyor. Son birkaç yıldır içinde ilerici unsurların yer aldığı, ve işçilerle somut bağları olan bir sendika var: Çapa - İş.

Çapa-İş, işçilerin ekonomik haklarını, politik olguları gözönünde tutarak savunmaya çalışıyor. Ama işi bir hayli zor. Örgütlenmesi kolay olmuyor. Bir yandan toprak sahipleri ve devlet görevlileri çalışmalarını engelliyor, bir yandan da geçici iş olduğu için işçilerle ilişki kurmaları güçleşiyor.

Biz «Endişe» çalışmasını yaparken işçiler grev yaptılar. Bu grev grevden çok ilkel dini törenlere benziyordu. İşçiler ücretlerinin belli olmamasına karşı çıkarak, sendikalarının da uyarısı

üzerine işi bıraktılar. Çadırlar bayram yerine döndü o gün. Leğenlerde yıkanan çocuklar, traş olanlar, en yeni elbiselerini giyenler, kaval çalanlar, halay çekenler... Bir yandan da silahlar patlatılıyor. Havaya sevinç kurşunları atılıyor. Grev kelimesini bildikleri yok. Korkuyu da bildikleri yok. Ağacın altında yan gelmiş yatıyorlar.

Urfa'nın Eyübünnebi köyünden, Şehmuz'a soruyorum: «Şimdi jandarma gelirse ne yapacaksınız?»

«Gelirse gelsin» diyor. «Burası Türkiye değil midir? Seyahata gelmişim kim ne karışır. Jandarma değil, feriştahı gelsin isterse çalışmıyorum.»

Az sonra toprak sahibi bir hışımla geldi. Bir sandalye istedi, işçilere bağırmaya başladı. «Madem ki greve gittiniz, iyi peki ama bunun bir usulü var. Hiç olmazsa topladığınız pamuğu kaldırın. Saat 12'ye kadar size mühlet veriyorum. Kaldırmazsanız cebri kaldırırım.»

İşçilerde ses yok. Toprak sahibi arada bir eliyle cebindeki silahı yokluyor. Yeniden söylenmeye başlıyor:

«Kanun var. Ben size taban fiatının yüzde onunu vermek zorundayım. Daha taban fiatını hükümet açıklamadı, ben ne yapayım. Açıklasın, ben de sizin ücretini söyliyeyim.»

Bir işçi öne doğru çıkıyor: «Taban fiatını hükümet açıklıyor, peki bizim ücretimizi niye sizin derneğiniz açıklıyor?» Toprak sahibi kızıyor, bana doğru dönüp yavaş sesle: «Hayatta en zor şey insan idare etmek. Informel organizasyon diye bir şey var. Bunların bundan haberi yok.

Attıracaksın bir ikisini içeri, tamam. Bundan anlarlar.» Sonra işçilere dönüyor: «Çalışmayın ne yapayım, ben de tarlaya gidip nevsweek okurum.»

İşçiler yüzüne bakıyorlar toprak sahibinin, hiç bir şey anlamıyorlar. Toprak sahibi arabasına binip gidiyor, işçiler hiç kımıldamadan duruyorlar öyle. Top gelse sanki onları çalıştıramaz. Müthiş bir birlik var aralarında. Bu sendikal örgütlenme bilincinden gelmiyor. Aşiret kalıntısı bir şey. Bir yabancıya karşı bütün aşiret nasıl davranırsa şimdi de öyle davranıyorlar. İçlerinde saygı duydukları yaşlı bir işçi ne diyorsa onu yapıyorlar.

İşçiler toprak sahibinin arkasından bağırıyorlar. «Bizim kafamız başkadır, senin kafan başkadır.» Bir süre sonra sendika görevlileri işçilere bildiri dağıtıyor. İşçiler şaşkın öylece bakıyorlar.

İşçiler soruyor: «Sanduka nedir hükümet midir ki?» Sendika görevlilerini hükümet adamı sanıp «hükümetimiz sağolsun ki sizi göndermiştir» diyorlar. Okuma yazma bilmedikleri için bildirilere anlamsız bakıyorlar.

Sendika görevlisi anlatıyor: «Biz sizin ücretlerinizi alabilmenlz için sendikanızı kurmak istiyoruz. Sizin ücretinizi hükümet ilan etmez, toprak sahiplerinin örgütü olan Çiftçi Birliği ilan eder. Onların örgütü var sizin yok. Sekiz saat çalışmanız gerekli, ama sizin kaç saat çalıştığınız belli değil» Bir işçi söze karışıyor. «Belidir, 13 saattir.»

Sendikacı devam ediyor. «Sizin kanununuz bi-

le yok. Çıkarmıyorlar. Vatandaş bile değilsiniz. Ücretinizi de mahsus pamuğun sonuna doğru ilan ediyorlar ki elinizde koz kalmasın, işleri bitmiş olsun. Şimdi diyorlar ki başka işçi getirip çalıştırırız.»
İşçiler bağırıyor «Çok adam ölür o zaman burada.»
Geçen yıl işçiler paralarını vermedikleri için bir toprak sahibini linç edeceklermiş az kala. Arabasını paramparça etmişler.

ELCİ

«Vermiyor kurban, Elci bize para vermiyor. Meselâ biz bu kadar pamuk toplamışız, paramız birikmiş. Diyoruz ki beşyüz lira ver ki yağ alak un alak, Yok diyor vermiyor»
Elci, toprak sahibiyle, işçiler arasında bir adam. Toprak sahibi için de işçiler için de tek sorumlu Elci. Elci önce toprak sahibiyle mukavele yapıyor. Sonra dolaşıp işçilerle ilişkiye geçiyor. Önce onlara avans veriyor. Bu avanstan faiz de alıyor. Elci mutlaka toprak sahibinden yanadır. Çünkü her pamuk mevsiminde ondan iş almak ister. Toprak sahibinin de elciye karşı boynu eğiktir kimi zaman. Söz verdiği işçileri getirmezse, son anda pamuğu tarlada kalır ve zarar eder. Ücret konusunda işçi elciyi tanır, toprak sahibiyle hiç bir ilişkisi olmaz. Çünkü toprak sahibi bütün ücreti elciye verir. Kimi zaman elci, işçiler çalıştıktan sonra paralarını vermeden ortadan kaybolur.

İşçiler ne yapacaklarını bilemezler. Başvuracakları bütün kapılar anlamsızdır. Mahkemeye bile başvuracak paraları yoktur. İçlerinden birini elciyi aramak için görevlendirirler. O da eğer elciyi bulursa ve de paraları alamazsa, onu öldürür. Böyle olaylara çok sık raslanmaktadır.

AĞALIK

Ağalık ölüyor. Devletin ulaşmadığı yerlerde, köylüler için devlet ağaydı bir zamanlar. Koruyucuydu, işverendi, besleyendi, hastalandığında kendisine bakandı, evlendirendi. Feodal yapının bütün özelliklerini taşırdı. Türkülere geçerdi: «Ölürse kullar ölsün. Kul kalmasın ağasız.»
Kapitalizmin yavaş yavaş o topraklara da girmesiyle ağalık değişmeye başladı. Bir süre sonra öyle ağadan eser kalmayacak buralarda. Hele Çukurova'da bu ağalık çoktan bitti. Diyor ki Sinan emmi:
«Ula bura gelmeden evvel ben zannederdim ki, buranın ağaları da, bizim ora ağaları gibidir. Ne gezer. Kurban olsunlar bizim ağalara. Ağa dediğin adam yardım eder. Bu gördüğün adamların hiç birinde un yağ kalmamıştır. Senin tarlanda çalışıyorlar, işçilerini neye aç korsun, niye borç vermezsin. Yok ula yok, ağa hiç karışmıyor. Ben ne edem böyle ağayı. Fakir fukaraya yardım etmeyen ağayı ne edem. Geçen bizim adamlardan ikisi bıçaklaştı. Ağa gitmiş şikayete, karakola. İki adamın davasını halledemeyen ağanın yüzüne

tükürürüm ben. Ayıptır bir ağanın karakola gitmesi ayıptır.»
Köylüler bir şeylerin değiştiğinin farkındalar ama anlayamıyorlar. Kapitalizmin ortaya çıkardığı insan ilişkilerinin acımasız yüzünü anlayamıyorlar. İçlerinde, eski ağalara özlem taşıyorlar. Türküsünü bile yakmışlar bunun: «Bana toprak veriyler, ağasız toprağı ne edeyim.»

AŞK

Mutlaka bir kadına aşıktırlar. Yüzlerini görmeseler de aşıktırlar. Yani hep severek evlenirler. Daha doğrusu bu onlara göre öyledir. «Sevmişim» derler. Yüzünü bile görmedikleri bir kadın için «sevmişim» derler. Sonra mümkünse o kadınla evlenirler. Paraları varsa, başlığını verebilirlerse evlenirler. Çoğu zaman kız kaçırmalar olur, cinayetler olur bu yüzden. Kimi zaman da aralarında kan davası olan iki ailenin arasını bir kız bulur. Bir ölüye karşılık bir kız verirler, olur biter. Bütün bunlara aşk adını verirler. Hayatlarının en önemli eylemidir aşk. Kadınsız erkeği, erkeksiz kadını kendilerinden saymazlar. Onlara göre çok kanlı ve paralı bir olay olan aşk yalnız erkekler içindir.

TOPRAK

Hep toprağa yakın durmak isterler. Toprak on-

ları çeker. Toprağı severler. Bu güzel topraklar onları sömürmek için midir? Oysa onlar toprağın bir parçası gibidirler, uzantısı gibi. Bu yüzden filmin bir tek karesinde onları topraksız göstermemeli mümkünse. Toprağın sahibini gördükleri zaman, ya «bu toprak bu adama yakışır» derler, ya da ayıplarlar.
Nasıl ki yol, onlar için hem kurtuluş hem de daha çok sömürülmeleri için bir araçsa, toprak ta öyle.

DEVLET

Eyüp köyünden Ali Ay'a sordum: «Devlet nedir?» dedim. «Vallah» dedi «devlet bilmemişem, yeşil bir şey midir ki.»
«Yeşil bir şeydir» dedi. «Devlet» Ali Ay.

BAZI SONUÇLAR

İşçilerin çoğu türkçe bilmezler, kan davasından düşmanları vardır, çok az yer gezmişlerdir, mapusaneyi bilirler, ağaları severler, sık sık işsiz kalırlar, sinema ve gazeteyle hiç bir ilişkileri yoktur, hiç bir yıl tasarılarını gerçekleştiremezler, çocuklarının büyüyünce ne olacağını hayal bile edemezler, kendilerini yönetenleri bilmezler, düşlerinde zenginlik görürler, askerlikten konuşmayı severler, deniz görmemişlerdir, öfkelidirler...

YILMAZ GÜNEY OVAYA INDI

Yılmaz Güney ovaya indi. «Arkadaş»ın stüdyo işleri biter bitmez Adana'ya geldi. Çocukluğunun ve ilk gençliğinin geçtiği bu şehre yıllardır ilk kez geliyor. Gece gündüz dolaşıyor. Sokaklara dalıyor, tarlalara giriyor, önüne çıkan hemen her insanla konuşuyor. Büyük bir hızla yeniden bu toprağı kavramaya çalışıyor. İnsanlara, pencerelere, çiçeklere, işçilere, çocuklara, yüzlere, ellere, renklere, seslere, motorlara, konuşmalara, yemeklere, toprağa bakıyor. Onlar da ona bakıyorlar. Gülümsüyor, hep gülümsüyor. Durmadan bir şeyler hatırlayıp, heyecanlanıyor. «İlk kez istediğim gibi kendi toprağımın filmini yapacağım» diyor. Seviniyor.

Yılmaz Güney buraları iyi biliyor. Gene de her şeye ilk kez görüyormuş gibi bakıyor. «Endişe» için yaptığımız ön araştırmayı okudu, üzerinde konuştuk. O bununla yetinmiyor. Büyük bir hızla her yere yetişmeye çalışıyor. Sanki bir şey arıyor, kafasındaki filim için. Akşamları pamuk işçileriyle çadırlarda yemek yiyor, onlarla konuşuyor. Sonra birden başka bir tarlaya gidiyor, çalışan işçilere bakıyor. Gece de odasına kapanıp senaryoya çalışıyor. Kimi zaman tedirgin, sinirli, kimi zaman güleç. Kameraya «motor» demeden önce, on gün kadar hep böyle geçti. Doğrusu önceleri ben bu hıza uyamadım, yetişemedim. Ancak sonraları alışabildim...

Yılmaz Güney'in yanında senaryo ve yönetmen yardımcısı olarak çalışıyordum. Elimde değil, yaşadığım her şey beni sonsuz etkiliyordu. Ilk defa bir Yeşilçam filminin çalışmasında bulunuyordum. Üstelik Yılmaz Güney'in yanında. Filmin oluşmasını izlemek, ona katkıda bulunmak için kendimle cebelleşmek bana eşsiz bir tad veriyordu. Her an Yılmaz Güney'in kafasında filmin nasıl geliştiğini izleyebiliyordum.

Tarladayız. Bir pamuk işçisi sordu:

— Yani endişe nedir ki, Yılmaz abim, yani bizim mağdurluğumuz mudur?

Cevap vermedi. Sonra dönerken arabanın içinde «Bak dedi, biz mağdurluğun filmini, ezikliğin filmini yapmayacağız. Fotoğraf gerçekçiliğiyle bizim ilgimiz yok. Acındırmayacağız, ağlatmayacağız kesinlikle. Kendi kendime soruyorum acaba bir profesyonel devrimciyi mi oynasam bu filmde, yoksa bir sinemacıyı mı? Seyirciyle ilişkim açısından, hangisi daha etkili, daha doğru.»

Ben hiç bir şey anlamadım. Oysa o, kafasında hikayeyi kurmuş, hikayenin kahramanlarını soruyor bana. Anlattı hikayeyi.

«Bir çadır. Ve çadırda bir çocuk sesi. Uzun çekilmiş bir çocuk sesiyle başlıyor.

Yaklaşıyoruz o çadıra. Çadırda bir bebe görüyoruz ağlıyor. Tek başına bir bebe.

Sonra oynayan başka çocuklar var.Büyücek bir çocuk, aşağı yukarı yedi sekiz yaşlarında, susturmaya çalışıyor bebeyi. Bebe hiç susmuyor. Çocuğu sırtlıyor, götürüyor. Ama çocuk hiç susmuyor. Pamuk toplayan anasının bulunduğu yere götürüyor çocuğu. Kadını görüyoruz. Kadın çocuğun ağlamasına koşuyor. Çocuğu alıp bir gölgeye götürüyor. Buraya bağlı olarak, ırgatların günlük hayattaki ilişkilerini göreceğiz. Hikayenin başlangıcı bu kadar.

Sonra bir adam göreceğiz. Motorsikletli. Dökülen, sepetli eski bir motorsiklet. Paspal. İçinde bir adam var, hasır şapkalı. Kılık kıyafeti düzgün değil. Köylü de değil. Tam bilemiyorum. Duruyor bir şeyleri alıyor. Tam bilemiyorum. Adamı bu çizgileriyle belirttikten sonra, onun seyyar sinemacı olduğunu anlıyoruz. Tek kişilik filimler gösteriyor. Kovboy, gangester filmleri gösteriyor.

Bu filimleri gösterdikten sonra filmimiz birden grev yapan işçileri gösterecek. Çok etkileyici bir biçimde. Bir fabrikanın çevresinde grev yapıyorlar. Sonra bazı adamlar göreceğiz. Kılıklarından kıyafetlerinden işçi olmadıkları belli. Farklı insanlar. Bu insanlar bir şeyler konuşuyorlar. Ne konuşulduğunu bilmiyoruz. Bazı insanları çağırıyorlar. Onlar da işçi. Fakat silahlı işçiler var. O silahlı işçilere bir takım şeyler anlatıyorlar.

Bu silahlı işçiler bizim o motorsikletli adamımızla karşılaşacaklar. Adamımızı vurmaya çalı-

şacaklar. Fakat adam öylesine güçlü bir adam ki, kendisini vurmak isteyenlerin elinden silahlarını alıyor. Kendisini vurmak isteyenlerle bir şeyler konuşuyor. Bizim adam iyi kavga ediyor, iyi silah kullanıyor. O adamı görüyorum.

Ve sonunda şöyle bir sahne düşündüm. İşçiler bir takım yerlere koşuyorlar. Film parçaları var yerlerde. Belki bir film karesi. O karede bağıran bir işçi var. Bir işçi resmi. Az ileride bir ayakkabının teki. Bir tarafta da bir adam. Adamın başı yok. Kopartılmış. Sonra işçi çadırlarında o adamla ilgili türküler söyleniyor, konuşuluyor. Yeni bir baş gerek.

Şunu anlatmak istiyorum: Bir düzen bir takım kurbanlar verilerek değiştirilecektir. Profesyonel devrimciler, işçi sınıfının uyanmasında kurban olacaklardır. Başka yolu yoktur. İşçi sınıfı kendi sınıf bilincine varıncaya kadar. Bazıları bir yandan umutsuzluğu, bazıları da bu işin arkasından gitmeyi seçeceklerdir.

Bizim sinemamız «Umut»u geçmek zorundadır. Yani bu «Endişe»de bir takım durumların sergilemesini yapmak yeterli değil. Ayrıca bir profesyonel devrimci geleneğinin olduğunu vermek gerek. Bu gerçekte de vardır. Örgütlü bir profesyonel devrimci.»

Bir ara susuyor. Adana'nın ünlü Büyük Saat Meydanından geçiyoruz. Saate bakıyor. «Şu saat benim hayatımda ne kadar önemli bir rol oynadı, biliyor musun?» Yine susuyor. Ben saati sormuyorum.

Şehirlerarası yola çıktık. Pamuk dolu kamyonlar, işçi dolu kamyonlar geçiyor. Bir ara arkada oturan kameraman Kenan Ormanlar'a dönüyor: «Her şeyi çekeceğiz Kenan, her şeyi. Her şey etkiliyor beni. Bu etki konusu da çok önemli. Toplum beni etkileyecek, ben toplumu. Ben toplumun etkisi dışında kaldığım sürece geri kalıyorum demektir. Evet bazı insanlar vardır hiç etkilenmezler. Bazı insanların da etkilenmek için mayaları tutar.»

Aklıma bir şey takılmıştı. Sormak istiyordum.

—«Umut»la «Endişe» arasında olması gereken fark, yoksulluğun sergilenmesi, sefalet edebiyatı açısından mı?

— Biz şimdi kalkar en iyi biçimde yoksulluğu sergileriz. Adamlar yoksuldur, anlatırız. Ama bu bizim için ucuz olur. Devrimci bir tavır olmaz. Kesinlikle popülizmin karşısında durmamız gerekli. Onun için sinemayı bir üst aşamaya getirmek için, sözü olan, sözünü söyleyen adam haline getirmemiz gerek. Yoksulluktan şikayet eden bir film değil. Herkes şikayet ediyor halinden. Biz oysa yol göstereceğiz. Adana'ya gelirken hep bunu düşündüm. Önce sihirli bir hava vardı bende. Öyle bir film düşünüyordum. Çok etkileyiciydi. Ama etkiliydi o kadar. Geliştirici, düşündürücü değildi.»

Yılmaz Güney heyecanla anlatıyor bunları:

Ben tam bir şey söyleyecektim o sürdürdü konuşmasını: «Bak şu gördüğün armut satıcısı, şu

bekleyen dört işçi, şu lastiği patlamış adam, bunlar benim kafama birer resim gibi çakılıyor. Tak tak çakılıyor. Hem farkındayım, hem değilim.»

Birden araba küçük bir sarsıntı geçiriyor. Yanıbaşımızdan bir traktör geçiyor. «Bak bak Kenan ne güzel bir resim.»

Traktörün arkasındaki arabada bir bayrak dalgalanıyor. Ay yıldızı pamuktan yapılmış. İşçiler çevresinde neşeyle türkü söylüyorlar. Ellerini çırpıyorlar. Arkada, batan güneşin kırık ışıkları. Bütün bunlar çok kısa bir sürede geçiyor. Bir resim...

Ben soruyorum: «Neden böyle işçilerin yüzünde bir rahatlık var. Sanki tarlalar, tarlalardaki pamuklar kendilerininmiş gibi. Yaptıkları işi neşeyle yapıyorlar. Köylülüğün tabiata yakın olma özelliğinden gelen bir şey mi? Yani toprak ürün verince seviniyor insanlar. Kimin olursa olsun.»

Bir süre sessiz gidiyoruz. Sonra Kenan Ormanlar bir şey soruyor.

— Bu saatlerde çekim düşünüyor musun?

— Her saat düşünüyorum. Bu toprağın atmosferini vermek için, kendi ışığıyla çekilmiş resimler istiyorum.

Artık karanlığa az kalmıştır. Kenan bu ışıkta yalnız yakın plan bazı resimlerin çekilebileceğini söylüyor. «Üç günde bir Istanbul'a filmi yıkatmağa göndermeliyiz. Ne çektiğimizi görürüz» diyor. Akşam Mehmet Eken'in çiftliğinde işçilerle yemek yiyoruz. Mehmet Eken Yılmaz Güney'i çok

seven, genç bir toprak ağası. Arkadaşlıkları çok eski yıllara uzanıyor. Filmin çekimine yardım etmek için toprağını, işçilerini bütün imkanlarını kullanıyor. Bu toprak ağası, belki de arkadaşlık duygusunun dürtüsüyle, Yılmaz Güney'in inandıklarının hepsine inanıyor. Politik düşüncelerine katılıyor.

Tavuklar kesilmiş, bir yandan da rakı içiyoruz. İşçiler ağalarının sofrasında tavuk yemenin ve Yılmaz Güney'le birlikte olmanın coşkusu içindeler. Oyun oynuyorlar, kürtçe şarkılar söylüyorlar, yıldızlara kurşun atıyorlar. Sürekli Yılmaz Güney'le konuşmak, soru sormak istiyorlar. Sorduklarının hiç biri, sinemayla, artistlikle ilgili değil. Kürtçeyle karışık bir türkçeyle soruyorlar:

— Abi senin neden mapus yattığını biliyoruz. Gene yatırırlar mı?

— Halimiz ne olacak? Hayatımızdan bir şey anlamadan geberip gideceğiz?

— Yahu gel bak abim, çadırımıza bak, sefilliktir...

— Kim kurtaracak bizi?

Yılmaz Güney hiç durmadan cevaplıyor, anlatıyor. Devrimci düşünceyle yeni tanışmış genç bir adam gibi taze, coşkulu anlatıyor:

«Her şeyin hesabını soracaksınız» diyor. «Memleketimizi yabancılara peşkeş çekiyorlar» diyor. «Sizden vergi alırlar, milyonerler vergi kaçırır» diyor. «Milyoner ağaları meclise gönderiyorsunuz. Onlar için birbirinize silah çekiyorsunuz.» diyor. «Yarın pamuk toplama makinası gelecek,

iyice aç kalacaksınız» diyor. «Makine kötü değil, makine iyidir. İşsiz kalınca soracaksın, bizi kim işsiz bıraktı.» diyor. «İnsanları asıyorlar, mapusa atıyorlar. Önemli değil. Hepsi hakkını arama duygusunu miras bırakıyor. Kimse engel olamaz buna» diyor.

Bir işçi kürtçe bir şeyler bağırıyor heyecanından, anlamıyorum. Yılmaz Güney işçilere sosyalizmin, devrimci düşüncenin ne olduğunu anlatmayı sürdürüyor.

HİKÂYE DEĞİŞMEYE BAŞLIYOR

Ertesi sabah otelin kapısında karşılaşıyoruz. İlk sözü «hikayenin başını değiştirdim. Bak anlatayım.» Kolumdan tutuyor, bir köşeye götürüyor. «Şimdi bak, filmin başında bir adam var kovalanıyor. Damlardan kaçıyor. Polisler adamı kovalıyor. Çok heyecanlı bir kovalamaca bu. Adamın bir devrimci olduğunu arada bir görünen polisteki fişlerinden anlıyoruz.

Duruyor bir an, bir şey düşünüyor. Bana bakıyor, birden bire «Ama polisiye film etkisi bırakır mı acaba. Ondan kuşkulanıyorum.»

Ben tam cevap vereceğim, oğlunu merak ediyor, oğlunu soruyor. «Oğlum nerede, kayıp mı oldu?» Sonra otel koridorlarına dalıp küçük Yılmaz Güney'i arıyor.

FİLM EKİBİ

Filmin teknik ekibi çekimin başlayacağı günü

bekliyor. Hepsi Yılmaz Güney'in filminde çalışmanın değişikliğini biliyorlar. Kamera çalışmadan otelde beklemeye alışık değiller. Kimbilir ne zaman «motor» denecek. Çekilecek filmin niteliğini, ne amaçla çekildiğini aralarında konuşuyorlar. Burada yabancı bir şehirde bulunurken yanlış yapmamaya dikkat etmek istiyorlar.

Yılmaz Güney henüz bir oyuncu düşünmüyor. Bütün isteği baştan sona pamuk işçilerinin oynadığı bir film yapabilmek. Filmin bir tek karesine bile bu toprakların dışından bir yüz karıştırmak istemiyor. Bu yüzden daha oyuncu yok ekibin içinde.

TARLADA

Bir sabah erkenden tarlaya giriyoruz işçilerle birlikte. İşçiler hemen işe başlıyorlar. Biz de onlara katılıyoruz. Bir yandan pamuk topluyor, bir yandan işçilerle konuşuyoruz.

Sino'yu görüyoruz. Genç bir işçi, 19 yaşlarında. Okumuş çok şeyin bilincinde. Sorularından, anlattıklarından belli. Devrimci olduğunu söylüyor. Sino Yılmaz Güney'i çok etkiliyor.

Sonra Beyaz'ı görüyoruz. Dünya güzeli küçük bir kız. Küçük elleriyle pamuk toplamaya çalışıyor. Gülümsüyor, biz kendisine baktıkça.

Yılmaz Güney: «İşte diyor, filmimizin iki insanı. Sino ve Beyaz...» Korkunç bir sıcak var tepemizde. Durulacak gibi değil. Elci Yılmaz Güney'in bütün filmlerini görmüş, unutamadığı sahneleri

anlatıyor. İşçiler hoşnut gülüşüyorlar, elciyi dinlerken. Bir ara uzaktan Fatoş görünüyor, yanında küçük Yılmaz. El sallıyor. Bir gölgeye oturup kadın işçilerle konuşuyor.

Bir süre sonra hava birden değişiyor, kara bulutlar geliyor üstümüze ve çok hızlı bir yağmur başlıyor. Kalın sarı bir yağmur. İşçiler bağrışarak, bereket bereket diyerek kaçışıyorlar. Biz büyük bir pamuk hararının dibine sığınıyoruz. Yanımda yaşlı bir işçi var. Bana kan davasından nasıl kaçtıklarını, aşiret ağalarının son zamanlarda kendilerine nasıl kötü davrandığını, eski güzelliklerin artık kalmadığını, kendisinin yaşlı olduğu için çalışamadığını anlatıyor. Bir ara Yılmaz Güney de geliyor yanımıza. Yaşlı işçiyi dinliyor. Yağmur bütün hızıyla devam ediyor. İlerde bazı işçiler yağmuru alkışlıyorlar.

Akşam Yılmaz Güney odasına kapanıp senaryoya çalışıyor. Ne zaman kamera çalışacak?

RESİMLER

Arabayla son hızla gidiyoruz. Anlatıyor:

«Kafamdaki resimler değişmeye başladı. Bir sürü resim var. Bekleyen hastalar var, gece fabrikayı seyreden işçiler var, yağmur var çok yağmur, pamukların arasında sıçan bir adam var, korkak, yılkanan, ağlayan çocuklar, karısını arayan bir adam, yolda kamyon bekleyen işçiler var, yaşlı bir adam var, pamuk toplayamıyor, pamuk toplayan makine var, hararlar, kamyonlar

bir de sizin yaptığınız araştırmada bir çocuk vardı. Kan davasından babasının ölüme gönderdiği bir çocuk...»

Anlıyorum ki Yılmaz Güney yeni bir hikayenin peşinde, ayrıca filmde oynayacağı insanı arıyor.

HİKAYE DEĞİŞTİ

«Beş çocuklu bir aile. Bunlar Çukurova'ya pamuğa inecekler. «Borç çok, kış var» Altı aylık, üç, altı, on ve onüç yaşında beş çocuk. Kör yaşlı bir kadın var. Bir çatı altında çocuklarla konuşuyor. Kilosu şu ücretten toplanırsa borcu ödemek için şu kadar bin kilo toplanmalıdır. Altı yaşındaki çocuk her gün otuz kilo toplaması gerek. Kör yaşlı kadın bunları dinliyor. Cebrail pamuğa inmek için hazırlanıyor. Kör yaşlı kadına erzak bırakıyorlar, biz dönene kadar bunlarla idare edersin diyorlar. Allah rızkımızı verecek. Ana yola çıkıyorlar. Kendilerini alacak kamyonu bekliyorlar. Başka aileler de var. Cebrail'in kardeşi birisini öldürmüş. Köy kurulu kan bedelini tesbit etmiş. Cebrail asıl bu para için iniyor ovaya. Önce para ödememek için, küçük çocuğunu, öldürsünler diye karşı ailenin kapısına gönderiyorlar. Ama öldürmüyorlar. Cebrail hep tedirgin, korkak. Hem öldürülmenin hem de ovada para kazanmanın tedirginliği. Korkusundan belki de yola gece inecek. «Borç çok, kış var, kan bedeli.» Mapusta da kardeşi var. Kamyonda gidiyorlar. Çocuklar uyuyor bir yandan, gürültü bir yandan.

Başka resimler. Sonra tarlaya geliyorlar. Çadırlar kuruluyor. Buralarda belgeselliğin ağır basması var.

Hikaye böyle başlıyor işte. Belki sonra Cebrail hastalanacak, pamuk toplayamayacak. Doğru dürüst Türkçe de bilmiyor. Belki çocukları hasta olacak. Neden hasta bilmiyorlar.»

Yol kıyısında durmuşuz, Yılmaz Güney yeni hikayeyi anlatıyor. Bu hikayeyi daha çok sevmiş belli. Ben de daha çok sevdiğimi söylüyorum. «Budur filmin hikayesi. Gelişecektir. Ben şimdi filmi bitmiş görüyorum. Yarından tezi yok işçiler arasında bu hikayenin oyuncularını arayacağız.» Bu işin ne kadar zor olabileceğini düşünüyorum. Ama filmdeki sahihliği sağlamak için mutlaka gerekli bu. Bu insanların ritmini, atmosferini bozacak ufacık yabancı bir maddeyi bile kameranın önüne koymamak gerek. Sanki kamera, insan madde ve insan tabiat ilişkisini hiç bir şey düzenlenmeden kaydedecek. Oyun, fotoğraf, sahne bütünlüğü sonunda film kendi sözünü kendiliğinden söylüyormuş gibi olacak.

İŞÇİLER OYUNCU

Bütün gün tarladaydım. İşçilerin arasında oyuncu olabilecekleri tesbit ediyorum. Çok zor bir iş. Bu işi anlatmak bile mümkün olmuyor. Kadınlar hele hiç yanaşmıyorlar. Bir şeye takılmışlar, biz onları çekermişiz, sonra gider İstanbulda çırılçıplak yaparmışız. Öyle düşünüyorlar.

Bizim kameranın öyle marifetleri varmış. Sonunda Şehmuz amcayı razı ettim karısı ve kızı için. Kızının adı Meryem. Meryem hiç bir şey yapmadan öyle dursa kamera karşısında yeter. Yüzü çok etkili çok güzel. Başka erkek işçilerden söz aldım, filmde çalışacaklar. İçimde bir kuşku var. Bu iş olmayacak diyorum. İşçiler filmde çalışmayacaklar.

MOTOR

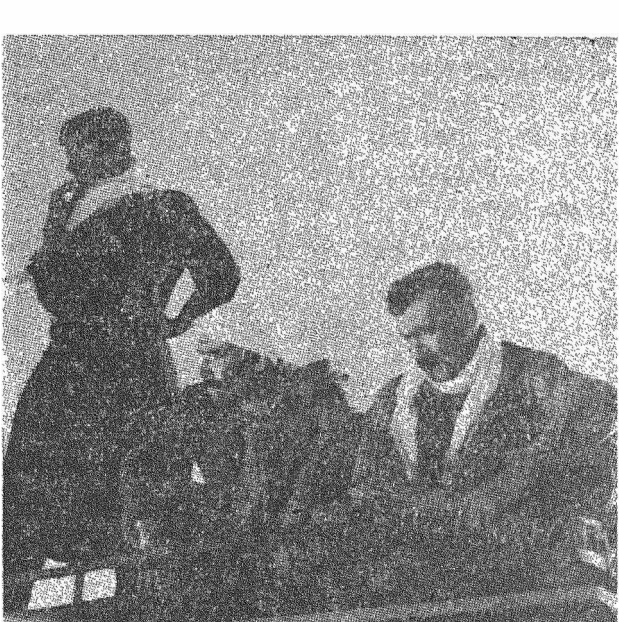
Yardımcı yedek oyuncular geldi, ekip tamamlandı, hikaye gelişti. Ve kameraya motor dedi Yılmaz Güney. Kamera gelişi güzel dolaşıyor. İlaç serpen bir uçağı, çocuklu bir kadını çekiyor. Tarlada çalışan işçilerin yanındayız. Belgesel planlar çekiliyor.

İşçiler karşı çıkıyorlar çekime. «Bizim namusumuzu mu çekeceksiniz» diyorlar. Çalışma duruyor. Az sonra iş anlaşılıyor: İşçiler para istiyorlar. Her kafadan bir ses çıkıyor. Kimisi parayla da olmaz diyor. Meryem de vazgeçti çalışmaktan. Yılmaz Güney para verileceğini söylüyor. Ortalık azıcık yatışıyor. Paydos ediyoruz.

Arabayla dönerken Yılmaz Güney anlatıyor: «Bu iş zor olacak. Aklıma mapusta yazdığım senaryolar geldi. Orada yazdığım senaryoların dışarı çıkınca nasıl aykırı olduklarını gördüm. Ama yapmaya çalışacağız bu işi. Bir film düşünmüştüm, soru sormakla ilgili. Bir çocuğun gördüğü her şeyi sorması gibi bir filim. Şimdi aklıma o geliyor.»

Arabadan inerken seyyar bir berberin çok acele bulunmasını istiyor.

İlk defa bütün ekip, Yumurtalık'ta bir motelde birlikte kalıyoruz.

SÜSLÜ CEVHER

Çekime ara verdik. İşçiler birbirlerine düştüler. Kimisi filmde oynayabileceklerini, kimisi de bu

işin günah olduğunu söylüyor. Razı olanlar diğerlerinden korkuyorlar. «Memlekete dönünce bizi rezil ederler» diyorlar. İşçiler haklı bu düşüncelerinde. Onlara işçi demek te pek geçmiyor içimden. Gerçi hepsi tarım işçisi ama köylü demek daha doğru. Onlara yeniden anlatıyorum, verecekleri emek karşısında para alacaklarını söylüyorum. Razı olanları bir tarafa ayırıp istedikleri ücreti konuşuyorum. Film için çalıştıkları günün ücreti dışında, aile başına 500 lira istiyorlar. Kabul ediliyor.

«Yarın çalışmaya başlıyoruz, tamam mı» diyorum. «Tamam» diyorlar.

Bugün hiç çekim yapılmadı. Teknik ekip bir köşede futbol oynadı. Oyuncular denize girdi. Devrimci bir öğretmen grubu Yılmaz Güney'le konuşmaya geldi. İçlerinde bir arkadaşın ağzından klişe sözler çıkıyor, ezberlenmiş. Yaşanan hiç bir şeyle ilgisi yok. Her şeyi eleştiriyor, karşı çıkıyor. Hayatın bazı anlarında, hayat ile kitabın birbirleriyle nasıl çatıştıklarını iki düşman haline geldiklerini düşünüyorum. Sonra Ahmet abinin sesi vazgeçiriyor beni bunları düşünmekten. Bizim Mehmet ağanın dostu, işçisi Ahmet abi çevresini nefis esprileriyle güldürüyor. Bu güngörmüş adam, sanki ağasını güldürmek için maaş alıyor. O gün tutturmuş, hep atasözleri gibi sözler ediyor. Uyduruyor mu yeni mi söylüyor bilmiyorum.

«Ölen kim yasını tutan kim. Komşun körse sen de bir gözünü yum. Karnımdaki sancıyı gidermeyen

osuruğu ne yapayım. Ele güne rezil olup seksen yaşında öleceğine, adam gibi ölde, otuz yaşında öl. Dünyayı çaput yapıp bacağıma sararım.»

Böyle sözler ediyor bu Çukurova bilgesi.

Akşam Yumurtalık'a dönüyoruz. «Elia Kazan'ın «Umut» üzerine bir yazısını okumuştum» diyor Yılmaz Güney. «Bir yerde; bu insanların hali ne olacak endişe etmeye başladım» diye yazıyor. İşte ben «Endişe»yi o zaman düşünmeye başladım.»

Motele varınca baktık, berber bekliyor. Iki gündür Yılmaz Güney'i traş edeceğim diye beklemiş adam. Seyyar bir köy berberi. Yılmaz Güney'i görünce heyecanlanıyor o da. Kimbilir kaç gün Yılmaz Güney'i traş ettiğini anlatacak.

Az sonra traş bitiyor. Saçlar önden bırakılmış, yandan fazla alınmış.

«Ali» diyor «Süslü Cevher olacak adamın adı. Süslü Cevher'i oynayacağım.» Şimdiden görür gibiyim Süslü Cevher'i. Trajik olanla komik iç içe. Akşam senaryo çalışılıyor.

İLK ÇEKİM GÜNÜ

Köylüler yevmiyelerini peşin aldılar. Çadırlarını söktüler, kamyona doldular. Ceyhan dışındaki şehirlerarası yola çıktık. Oradan işçilerin çiftliğe

gelişi çekilecek. Korkunç bir sıcak var. Çocuklar kadınlar, erkek işçiler hepsi kamyonda. Çok ta eski bir kamyon sarsılıp duruyor.

Sıcak mı sıcak. Insanlar yanıyor, asfalt yanıyor. Süslü Cevher elbiselerini giymiş işçiler arasında oturuyor.

Prova yapılıyor. Olmuyor. Yeniden kamyon geriye dönüyor. Yeniden prova, gene olmuyor. Işçiler mırıldanmaya başladılar. Anlatıyoruz başka çare yok. Kamyon yeniden dönüyor. Sonunda kamyon içi bir kaç detay çekiliyor. Ama işçiler iyice sinirli. Belki daha çok para isteyecekler. «Böyle olduğunu bilmiyorduk» diyorlar. Öğle yemeğinde kebap yiyince azıcık yatışıyorlar.

Sonra yeniden çekim, yeniden prova, yeniden sıcak, yeniden kamyon, yeniden sinirli hava, yeniden çocuk detayları, yeniden Süslü Cevher... «Endişe»nin çekimi başladı.

"ENDİŞE"NİN ÖN ARAŞTIRMA SONUÇLARI

Ali Habib Özgentürk

SAYILARLA «ENDİŞE»NİN İNSANLARI

1966 yılının istatistiklerine göre:
O yıl yapılan pamuk ekilişinde 231619 çiftçi ailesinin katkısı vardır.

Bu ailelerin:

114.673'ü Çukurova'da
84.633'ü Ege'de
9.920'si Antalya'da
22.390'ı diğer bölgelerde pamuk tarımı ile uğraşmaktadır.

Pamukçu ailelerin:

% 81'i 1-50 dönüm
% 13,4'ü 51-100 dönüm
% 4,1'i 101-500 dönüm
% 0,6'sı 501-1000 dönüm
405 çiftçi ise 1000 dönümden fazla pamuk ekmektedir.

(415 çiftçinin ektiği alan toplamı 617.889 dönümdür.)

Çukurova'da pamukçu ailelerin:

% 76.6'sı 1-50 dönüm
% 15.9'u 51-100 dönüm
% 6.2'si 100-500 dönüm
% 1'i 500-1000 dönüm
% 0.3'ü de 1000 dönümden fazla ekim yapmaktadır.

1000 dönümden fazla ekenlerin sahip olduğu topraklar, 50 dönümden az ekenlerin toprağına eşittir.

Böylece aynı büyüklükte iki arazinin birinde 87.800 aile, diğerinde ise 286 aile emek harcıyor.

Birinci grupta 251 aile 1 lira kazanırken, ikinci grupta bir aile 1 lira kazanıyor.

Çukurova'da bütün pamuk ekim alanını pamukla uğraşan ailelere bölersek aile başına 36 dekar düşer.

Buna karşılık 5 dekar toprağa sahip 87.800 aile vardır.

Öte yandan ortalama olarak, en çok araziye sahip 286 ailenin her birinin 1384 dekar toprağı vardır. Yani öbüründen 39 misli fazla.

Türkiye'de 300.000 aile pamuk üretimi, çırçırlama, ve pamuklu dokuma sanayiinin çeşitli kollarında çalışmaktadır. Yani bu yaklaşık olarak 1.500.000 insan demektir.

Sayılara göre pamuk, ihracatımızda en fazla gelir getiren üründür.

Adana İş ve İşçi Bulma Kurumu 1967 yılında 24.711'i erkek, 17.146'sı kadın olmak üzere 41.875 kişiye belgeli iş bulmuştur.

Çukurova'ya mevsimlik olarak başka şehirlerden çalışmaya gelen işçilerin:

% 40'ı türkçe bilmemektedir,
% 71'i hiç okula gitmemiştir
% 48'i çocuktur
% 80'nin yıllık geliri ortalama olarak 3000 liradır
% 92'si geldikleri şehirlerde işsizdirler
% 60'ı ortalama olarak üç ayda bir et yemektedir
% 30'unun köyünde okul yoktur
% 1'i kan davalıdır.

Her yıl ortalama olarak 1500 çocuk hastalıktan, ya da besinsizlikten Çukurova'da ölmektedir.

PAMUK İŞÇİLERİ İÇİN BAZI GAZETE HABERLERİ

...«Bazı belediyeler pamuk tarlalarında çalışacak işçilere günde 40 lira yevmiye verileceğini ilan ederken çeşitli kuruluşlar bunun doğru olmadığını ve işçilere günde 24 lira yevmiye ödeneceğini belirtmektedirler...» **(Yeni Ortam 10 Ağustos 1974)**

«Adana'nın Bakırlı çiftliği sahipleri kendi pamuk tarlalarını sulamak için, 8 köyde bulunan küçük toprak sahiplerinin yararlandığı, devlete ait Mercin suyunu kapattılar.» **(Cumhuriyet 3 Ağustos 1972)**

«Urfa'dan Adana'ya pamuk işçisi götürmekte olan kamyon devrildi 43 kişi öldü. Kamyonda bulunan işçilerden 23'ü de ağır yaralanmıştır. Ölümlerden çoğunun, yaralıların olaydan sonra kaza mahallinde beklemelerinden doğan kan kaybından olduğu söylenmiştir.» **(Cumhuriyet 11 Eylül 1972)**

«Taban fiatını az bulan pamuk üreticileri pamuklarını yaktılar.» **(Cumhuriyet 17 Eylül 1972.)**

«Kozan ilçesinin Gazi köyünde pamuk işçiliği yapmakta olan Gaziantep'li Fuat Yalçın'ın 9 aylık bebeği yanarak ölmüştür.» **(Cumhuriyet 18 Eylül 1972.)**

«O Parti bu parti bizi ilgilendirmez. Toprak istiyoruz, toprak» Adana'da Kızılkaş köyünde pamuk işçileri, konuşma yapan bir milletvekiline böyle bağırdılar. **(Cumhuriyet 19 Eylül 1972.)**

«Adana pamuğunun fiatı, Belçika piyasasında Amerikan menşeli pamuğun üzerine çıktı» **(Günaydın 19 Eylül 1973.)**

«Son beş yıl içinde pamuk toplama işçilerinin ücreti % 28 artarken, pamuk satış ücretleri % 500 artmıştır.» **(Günaydın 28 Eylül 1973.)**

92 işçi taşıyan bir kamyon devrildi, 37 kişi öldü. Pamuk toplamaya giden işçilerden ölenlerin 27'si çocuktur.» **(Hürriyet 9 Eylül 1972.)**

«Sezonun ilk pamuğu törenle 50 liradan satılırken toplanmış olan bir grup pamuk işçisi -ücretlerimiz ne olacak- diye bağırdılar. **(Hürriyet 21 Ağustos 1973.)**

«Adana'ya pamuk işçisi taşıyan kamyon, askeri araçla çarpıştı. 32 ölü 33 yaralı var.» **(Hürriyet 17 Eylül 1973.)**

«Adana Çiftçi Birliği Başkanı -Çukurovalı çiftçilerin büyük bir sanayi tesisi kurma hazırlığı içinde olduğunu- söyledi.» **(Milliyet 21 Eylül 1972.)**

«Bir baba, fazla pamuk toplamayan çocuğunu öldürdü.» **(Hürriyet 12 Eylül 1972.)**

«Çukurova'ya pamuk toplamak için 100 bin işçi geldi. Bunların % 75'den fazlası kadın ve çocuk.» **(Milliyet 7 Eylül 1972.)**

«Ziraat odası pamuk işçilerinin ücretine yapılacak zamma karşı çıktı.» **(Milliyet 6 Eylül 1972.)** «Ziraat odası pamuk fiatına zam yapılmasını istedi.» **(Milliyet 8 Eylül 1972.)**

«Pamuk işçilerini taşıyan kamyonda su yüzünden kavga çıkınca, olan kazada 22 işçi öldü, 30 yaralı var.» **(Milliyet 9 Ağustos 1972)** «1974'de pamuk üretimi 700 bin tona ulaşacak.» **(Milliyet 28 Eylül 1972.)**

«Adana'nın Zeytinli köyünde pamuk işçisi olan Ömer Çolak yattığı yerde ölü olarak bulunmuştur. Ömer Çolak'ın daha sonra veremli olduğu anlaşılmıştır.» **(Yeni Adana 13 Eylül 1969)**

«Kadirli ilçesinin Çınarlı köyünde 14 yaşındaki Ayşe Kaplan, pamuk toplarken güneş çarpmasından ölmüştür.» **(Yeni Adana 12 Eylül 1968.)** «Pamuk fiatlarını az bulan üreticiler Ankara'ya yürüyecekler.» **(Yeni Adana 20 Ağustos 1970)**

«Adana milletvekili Muslihittin Yılmaz Mete -Pamuk çiftçileriyle beraberiz, onlardan yanayız, dedi.» **(Cumhuriyet 9 Ekim 1968)**

«Tarla mantarı yiyen sekiz pamuk işçisi öldü. Diyarbakır ve Urfa'dan gelerek Adana'nın Mercimik köyünde çalışan 8 pamuk işçisi yiyecek başka şey bulamadıkları için zehirlenerek ölmüş, 36 kişi de hastaneye kaldırılmıştır.» **(Yeni Adana 17 Ekim 1968.)**

«ENDİŞE»NİN İNSANLARIYLA İLGİLİ YASALAR HAKKINDA...

GANİ GİRİCİ ANLATIYOR:
(Adana Çiftçi Birliği Başkanı)

«Çukurova'da işçi ve işveren meselesi halledilmemiştir. Bizim işçilere, işçilerin bize yapacaklarımız daha bir çok noksanlarımız vardır. Ama yukarda dediğim gibi ya politikacıların veya işçi sırtından hayatını kazanmak isteyenlerin uğruna gidiyoruz. Gerçek işveren ve işçi temsilcilerinin karşı karşıya gelmesiyle halledilmeyecek bir şey kalmaz.

YENİ SEÇİLEN SENDİKA BAŞKANI İLE ÇOK İYİ TEMASLARDAYIZ: İşçinin herhangi bir şika-

yet ve derdini mahkemeye iletmeden gerek Valimiz gerekse bu işçi sendikasının anlayışı ile işçimizin hakkının kaybolmamasına çalışıyoruz... Hatta bu sendikanın kongresine, -ya da işçileriyle konuşmak dertleşmek istedikleri zaman- hiç bir ücret istemeksizin Çiftçi Birliğinin salonunu veriyoruz.» **(Fikret Otyam'ın 1969 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde yayımlanan «Can Pazarı» adlı röportajından)**

MAHMUT TELLİ ANLATIYOR:
(Türkiye Tarım ve Tarım Sanayi İşçileri Sendikası Güney Bölge Merkezi Adana Şubesi Başkanı)

«İşçinin memleketine gidip gelirken durak yapacağı yer de açık havada, sıcakta, yağmurun altında, tuvalet yok su yok. Sıhhi durumu bozuk. İşveren de ilişiğini bir türlü kesmez. Bugün git yarın gel misali. Memleketine gidecek parası da yok. İşçi şikayet eder. İlgililer mahkeme yolu gösterir. Mahkeme neticesini işçinin o şartlar içinde ne kadar bekleyeceğini siz takdir edin.

Yeni çıkacak Tarım İş kanununda, bilmem, bölgemizin özellikleri yer almış mıdır. Bölgemizde işçinin toplanmasıyla ilgili -elci- takım kılavuzları vasıtasıyla mevsimlik sezon işçileri kafileler halinde toplanır. Ve bu takım kılavuzları 931 sayılı kanuna göre değil de, % 10 işverenden alır. Fakat bazı takım kılavuzları işverenle anlaşarak mevcut asgari ücretin altında bir pazarlık

yapmak suretiyle zavallı tarım işçisinin 14 saat sıcağın altında çalışarak alın teri karşılığını kasp ederler. Bu gibi kötü niyet sahibi işverenlere büyük çapta bir cezai müeyyide konmalıdır. İyi niyetli işverenlerle münasebetimiz iyidir. Ama yeterli değil. Çünkü sendikamız işverenler sendikasına toplu sözleşme yapalım derse de bunu kabul etmezler.» **(«Can Pazarı»ndan)**

HALİL TUNÇ
ANLATIYOR:
(Türk - İş Başkanı)

«Tarım işçilerini kendi kaderlerine bırakmak sosyal devlet anlayışıyla bağdaşmaz. Tarım işçilerini hukuki bir teminata kavuşturacak Tarım İş kanununu çıkartmak hükümete düşen bir görevdir. Neden daha fazla gecikiliyor. Bütün siyasi partiler sosyal adaletten sosyal güvenlikten bahsetmektedirler. Bu konudaki samimiyetleri Tarım İş kanunundaki tutumuyla belli olacaktır.» **(«Can Pazarı»ndan)**

AHMET KAHRAMAN
ANLATIYOR:
(Adana'da 800 dönüm toprağın sahibi)

«Konu mesai, yemek, barındırma ve ücret üzerinde toplanmaktadır. Mesai saatleri sanayide olduğu gibi belirli olamaz. Yemek için kalori he-

sabı yapılsın, bu kabulümüzdür. Ancak iklim şartlarına dikkat etmeli hazmı kolay yiyecekler vermelidir. Barınak şarttır. Yapılmalıdır. Ancak devlet bize bunun için kredi vermelidir. Yoksa bizi yıkar. Ne var ki sanayii işçisi gibi grev hakkı verilirse felaket olur.» **(«Can Pazarı»ndan)**

HAKKI CANAR ANLATIYOR: (Avukat)

«İşçilerin şikayetleri halinde tek tek vekalet vermeleri gerekir. Davalar son derece küçüktür. 500 - 600 liralık bu dava ile her avukat uğraşmaz. Bana yansıyan yakınmalara göre, çapa işçilerine asgari ücret uygulanmıyor. 35 lira yerine eline 15 lira 20 lira tutuşturulan işçi ne yapsın. Gelemez avukata. Elcilerle işverenler anlaşır çoğu kez. İşveren elciden (parayı tamamen aldım) diye bir belge alır. İşçiler paralarını alamayıp ağaya gittiler mi, o da belgeyi gösterip (ben parayı verdim aha vesikası) diyor. Dediğim gibi işçi mahkemeye gitmek istese bile gidemez, çünkü avukata vekalet vermesi gerekir. Bu da ona 16 lira 10 kuruşluk bir masraf açar. Onu da veremez fakir işçi. Boynunu büker razı olur kaderine.» **(«Can Pazarı»ndan)**

CUMALİ DÖNMEZ ANLATIYOR:
(Kışın fabrikada yazın pamukta çalışan, sendika üyesi, Cumhuriyet Gazetesi okuyan, Adana'nın Haydarlı Mahallesinde oturan bir işçi)

«Bunların hepsinin allahı yok. Lan adam mı kandırıyorlar be. Tam 15 senedir bu kanun mecliste be. Taşak geçiyorlar biznen. Allahım şaşıyor benim akşama kadar, ağalar mecliste benim için kanun çıkaracaklar ha. Get yahu get işine. Avelmiyiz neyiz oğlum. Bu Ecevit te bir şey yapamaz arkadaş. Ne bilim ben.» **(1974 yılının Temmuz ayında Adana'nın Haydarlı mahallesinde konuştuk.)**

ENDİŞE'NİN INSANLARI IÇIN HAZIRLANMIŞ BIR RAPORDAN

...Çapa'da elcinin ücreti beraberinde getirdiği işçiler için tahakkuk edecek işçilik ücretinin % 10'udur. Bunu işveren öder. Elcinin her 25 işçi için ayırmaya mecbur olduğu kalfabaşılar ücreti de işveren tarafından ödenir... Elci işverenden aldığı % 10'dan başka genellikle işçiden % 5 keser. Yani 100 işçi çalıştıran bir elcinin kazancı 2500 3000 liradır. Dört kişilik bir aile bütün ağır şartlarıyla pamukta çalıştığı bir mevsimde eline 1800 lira kadar geçtiği halde, bedenen çalışmayan 100 işçili bir elci o mevsim en az 4000

lira kazanır. **Kıştan borçlandırdığı işçilerden elci parasını tahsil ederken, faiz hesaplamayı unutmaz.** Tarlada iş bitiminde ağanın çalışmasını beğenmediği beyanı ile elcinin işçilerden kesinti yaptığı vakidir. Elci işçilere veya ailelerine daha önce verdiği yiyecek ve giyeceği **deftere değerinden çok yüksek yazar.** İşçileri fazladan çalıştırsın ve itina ile yaptırsın diye işveren elciye **bir şapka, bir çift ayakkabı, bir kuşak, iki yataklık pamuk, saat vs. verir.** Ona ziyafet verir ya da eğlencelere götürür.

Kısa zamanda sırf işçilerin emeğinden geniş servet sahibi olan elcilerin zuhur ettiği bir vakıadır. Bu zümreden şikayet edilirken onların işverenlerden aldıkları avans karşılığı işçi getirmedikleri ve avansı iade etmeyip işvereni dolandırdıkları da ileri sürülür.

Elci işçileri üzerinde o kadar hakimdir ki çok defa borcunu ödeyememiş olanların malını en iptidali usulle zapteder. Iyice cahil dünyadan bi haber insanların başı elcinin söylediği keramettir. O, işçilere göre hep doğrudur. Elci işçileri en derin şekilde istismar ettiği gibi, işveren güç durumda kalınca, ondan da azami istifadeyi sağlamayı ister...

(«Elcilikler ve Çukurova ziraat işçileriyle çiftçiler münasebetlerinin tanzimi hakkında rapor.» Istanbul üniversitesi Sosyoloji bölümü öğrencisi Hasan Akcan'ın bitirme tezi.)

"ENDİŞE"NİN İNSANLARI ANLATIYOR

CAHİT AKTAY

(29 yaşında. 800 dönüm toprağı var. Adana'nın Yalmanlı Köyünde konuştuk. Haziran 1974)

Çiftlik ve tuhafiyecilik yaparım. Toprağımız var. 800 dönüm kadar. Eskiden daha çoktu, sattık. Pamuk ve buğday ekeriz. Ortaokulu bitirdim Elciler bizimle anlaşma yaparlar. Mevsimden önce konuşulur, biraz kaparo verilir. İşçiye dağıtmak için. Bütün kış işçileri elciler besler. Çalıştıktan sonra paralarından keser. Bazı doğudan gelen elciler bizden para alırlar, işçiyi çalıştırırlar sonra ortadan kaybolurlar.

Fakirleri aldatırlar. Biz mesul değiliz. İşçiyle bizim para münasebetimiz yoktur. Paralarını elciden alırlar. Tanımadığımız elciyle de anlaşırız. Bazen de işçi getirmiyor. **Eveli sene bizim elci İş-**

çileri kandırdı. Çalıştırdı paralarını vermedi. İşçiler yanıp yakıla elciyi aradılar. Adana'ya gide gele bir yığın da para harcadılar. Bazıları aldı. En sonunda birisi elciyi öldürdü, Suriye'ye kaçtı. Bizi de şahit diye çağırdılar. Hakim kızdı, işçiyle alakamız yok dedik, biz parayı elciye veririz. İşçi bulan o. (Burada teypte bir aksama oldu. Sonra yazıldı.)

Her işçinin topladığı pamuk tartılır. Yekün olarak alırım. Elci ya da adamı olur başında. İşçiler çeşitli şehirlerden gelirler. Mesela geçen sene Adıyaman'dan geldi. Yemeklerini biz vermeyiz. Tarla kenarlarında çadır kurarlar. Bir çadırda on kişinin kaldığı olur. Çoluk çocuklarıyla. Çocuklar da toplar pamuğu. Biz ufak çocukların toplamasını istemeyiz. Çünkü pamuğu zedeler. İşçi kısa zamanda çok pamuk toplarsa işimize gelir. **Kendim kimseyi işten atmadım. Ama Elciye söylerim atar.** Atılan oldu tabii. Çok oldu. Pamuğu otlu toplar. Irgatbaşı söyler, bazen de **küfreder. E büyüktür ağzından öyle laf çıkmış ne olur. O da kavga eder. O zaman işten atmak lazım. Topladığı miktara göre parası elciye verilir. İşçiye verilmez. Bazen işten atıldığı için elci işçinin parasını vermez. Sen beni ağaya rezil ettin der. İşçiler elciler haklarını yedikleri zaman çiftçi birliğine başvururlar. Bu birliğin idaresinde hiç işçi yoktur. Hep işverenler vardır. Eğer ellerinde delil varsa uğraşırlar. Evet elciyle onların para işleri vesikaya dayanmaz ama... gene de...** İşverenler işçilerle muhatap olmaz. Doğu taraflarından ge-

lenlerin yemekleri yenilmeyecek gibidir. Soğan ekmek. Bazen patates. Bazen tarlalardaki yabani otlar. Umumiyetle bir tarlaya ayni köyden adamlar gelir. Kürt taraflarında aile geniştir. Iki üç aile oldu mu bir kafile olabilir. Ortalama olarak bir işçi günde elli kilo toplar. Bizim işçilerden her zaman şikayetimiz vardır. Kirli toplarlar, bütününü toplamazlar. Çoğu türkçe bilmez. Beladırlar. Aralarında temsilciler vardır. Onlar bizimle konuşur. Valla toprak reformundan bana ne. Aha şurda 800 dönüm toprağı olan birisi var, o düşünsün. Benim neyimi alacaklar. Öğleyin mi? Yahu ne biçim soru. Alem adamsın valla. Et pişirdik biraz, dolma salata falan. Ben Cumhuriyet Halk Partisini tutarım. Eskiden beri severim. **Bir de karate derslerine gittim.** Vücudumu hamlıktan kurtarmak için. Işçilerin yüzünü pek hatırlamam. Deniz gördüm tabii. Dalga mı geçiyon. He. Düneyn acaip bir rüya gördüm. Mal almaya gitmişim de. Istanbul'a. Karılarla marılarla cebelleşip duruyordum. Alemdi, canım.

NECATİ DEMİREL

**(Adana'nın Yalmanlı Köyünde,
tarlada ilâç işçiliği yaparken konuştuk.
36 yaşında.
Haziran 1974)**

Iki senedir gelirim buralara. Elazığ'ın Izoğlu köyünden. Iki çocuğum var. Ailem burada değildir.

Kırk gündür onlardan ayrıyım. Hep böyle işlerle geçinirim. Pamuk toplama zamanı da çalışacağım. Ama ailemi getirmem. Gurbeti sevmezler. Şimdi yevmiye elli lira alırım. Eskiden beri kazma kürek işleri yaparım. 36 senedir değil canım. Çocukken bu işlerle uğraşmıyorduk tabii. İlkokul dörde kadar okudum. Büyük abim asker olunca mecbur oldum bıraktım. Memlekette sekiz on dönüm toprağımız var ama kulak asma. İdare etmiyor.

Bizim köyden Almanya'ya giden var. Bazıları için Adana da Almanya. Almanya'ya gidenler iyi para yapıyorlar. Bizim köyde hiç kavga olmaz. Birbirlerini tutarlar. Buralara indiklerinde, birileri birine takılsa hepsi üzerine yürür. Hiç bir yerde bura gibi iş yoktur. Toprağı bol. Köyde okul vardır. Askerliği Ankara'da yaptım. Ankara güzeldir. Mektup yazmam. Telefon var, öyle konuşuruz çocuklarla. Çalışırken tarlanın kenarında yatarım. Adana'ya inince Yeni Hal otelinde kalırım. Para almaz benden. Biz de memleketten gelirken bir şeyler getiririz. Sabah gün doğmadan başlarız çalışmaya. Gün batana kadar. İşçilikten memnun değilim. Zor. İstediğimiz elimize geçmiyor. Zaten hiç kimse işini sevmez. Usandırıcıdır. Kıbrıs'a gitmeye hazırım. Yunan üzerine. Ne için savaş ettiklerini bilmiyorum. Herhal bir dava vardır aralarında. Başbakanımız Ecevit'tir. Severim onu. Anadan doğuştan Halk Partiliyiz. Zaten bütün köy öyledir. Ecevit memleket için çalışır. Bizim köy hep alevidir. **Akçadağ bize yakındır. Valla bilmiyorum, kim yakalanmıştır, kim vurulmuştur. Nur-**

hak'ta mı? Bilmiyorum. Bizim tatilimiz yoktur. Her gün çalışırız. Sinemaya hiç gitmem. Hiç gitmedim. Para yeriz ama öyle sinema gibi şeylere gitmeyiz. Sigara içerim abi. Yani tatil yapmıyoruz diye sigara da mı içmeyeceğiz. Işçiler sigara içmez mi abi. Mektepte sinemaya götüreceklerdi, babam komadı. Içki falan içeriz ama, sinemaya gitmeyiz. Şarkı söyleriz tabii. Bir mecliste oturursak. Radyoyu pek dinlediğimiz yok. Türkü zamanı belki. Malatya Elazığ havalarını severiz. Valla abi pek aklıma gelmiyor. Dur bakalım. Vardır vardır bildiğimiz türkü. Olmaz mı? ABDONUN MEZARINI KAYADAN OYUN? Bu Elazığ türküsü. Olur söyliyeyim abi:

Abdoyu kaldırın da aney
Müslümü koyun.
Abdonun mezarına da aney
Mermer taş koyun.
Gelin kızlar gelin
Abdoma gelin.

Türkü bu kadar işte ağam. Gözüm mü yaşardı. Yok canım. Bakma. Abi bence kalkınmak çalışıp ilerlemekle olur. Tabii. Et yenmez olur mu canım evde. Ayda bir. Icabı bilir. Deniz görmedim abi. Bzim çocuk ta sorar durur bana. Valla epeydir rüya gördüğüm yok. Sen sağol abi.

NURİ KURT
(19 Yaşında.
Adana'nın Çont Köyünde kurulu

çadırlarda konuştuk.
Temmuz 1974)

Yaşlı görünüyorum tabii. Fakirliğimizden. Memleketimizde iş olmadıktan sonra, gelip buralarda rezil oluyoruz. Sıkıntımızdan. Zenginler genç görünür ağam. Keyfi yerinde olduktan sonra, cebi dolu olduktan sonra genç görünür. Kazma işinde çalışıyorum. 35 lira yevmiye alırım. 35 lira yetmez. Üç aydan beri buradayım, çoluk çocukla beraber. Ancak 2000 lira para biriktirebildim. Bunu da kışın yiyeceğiz. URFA'da senede 1000 lira kira veririz. Üç ayda bir dört ayda bir anca et yiyoruz. Bulgur pilavı patates. Öğleyin kuru soğan, domates ekmek yedik. İlkokul üçe kadar gittim. Fakirlikten. Babam beni okuttu-ramadı. Babam da benim gibiydi. Anca bizim yiyeceğimizi çıkarırdı. Düşmanım yoktur. Benim bir rahatım bu dünyada düşmanım yoktur. Burada düşmanları olanlar var tabii. Altı ay önce Antalya'da sinema gördüm. Orada çalışıyordum. Hep gezeriz böyle. Ezo Gelin filmine gittim. Benim en çok sevdiğim artist... Yok Yılmaz Güney değil. Tabii herkesin sevdiği bir artist vardır. Onu sevmiyorum. Valla sebebine gelince, tabii artistliği, hareketleri iyidir. Esasına bakarsan doğru yollar olmadıktan sonra çekiniyoruz. Yahu bu komünistlik davasından Tabii biz de tamamını bilmiyoruz ya. Çekiniyoruz. Şark memleketlerinde böyledir. Sevmezler. Hiç kimse komünistliği sevmez. Bilmiyoruz tabii. Anlattıklarına göre. Yok valla komünistlik şeyini bilmiyorum da-

ha. Sen bana komünist desen tabii komünist olmam. Anca ben kötü yollardan, komünistlik şeyinden mücadele etsem o zaman komünist olurum. Anamızla, babamızla zina yaparız, o zaman oluruz. Şimdi Yılmaz Güney'i gözlerimizle görmemişiz. İnşallah yalan olur. İnsan gece rüya görür tabii. Bu gece en son yattım. Size söylesem yalan gelir. Bizim bir arkadaş var baktım onun elinde bir silah. Karşısında durmuşum benim de elimde silah. Düşmanlar da karşıda. Şu Yunanlılar var ya. Şimdi devamlı düşüncemiz o oldu. Arkadaşa dedim ki kendine mukayyet ol, ben de senin arkandayım. Tam düşman geliyor bir gözümü açtım ki hiç kimse yok yanımda. Valla savaş hakkında, biz bunu istiyoruz ki, devamlı Türklerimiz ilerlesin. Şahsen askerlik yapmamışım daha. Gönüllü olarak beni aldırsalar şimdi giderim. Valla bilmiyorum niye savaş çıkmıştır. 12 gündür bu köydeyim. Ağanın yüzünü daha görmemişim. Bugün hesabımızı görecekler memlekete döneceğiz. Bekliyoruz elciyi. Kamyonla. 1200 liraya gider kamyon Urfa'ya.

MEHMET TANGAT
(40 Yaşında.
(Adana'nın Çont köyünde kurulu çadırlarda konuştuk.
Temmuz 1974)

Nüfus kağıdıma bakarsan 1941'liyem. Bir kaç senedir her yaz geliyoruz buraya. URFA'nın Ör-

dek köyünden. Beş çocuğum var. Hepimiz geldik tabii. Çocukları dördüncü sınıfa kadar gönderdik. Düşmanım yoktur. Bir kere mapusaneye düştüm. Yedi ay yirmi gün yattım. Tabanca yakalattırmıştım. Esas biz başka köye gelmiştik. Orada iş kalmayınca dolanıp durduk. Yevmiye 35 lira da aldık, 25 lira da aldık. Hayatımızdan nerden memnunuz, görüyorsunuz aç geziyoruz sefil. Çalışıyoruz ama idare etmiyoruz. Bir timin buğday 60 lira. Ne bilim böyle kim yapmış. Ecevittir başımızda. Severim. Demirel'i de severim. Et mi? Bu dağ başında bu sefillikte et nerede. Eti memlekette bulsam buraya gelmezdim. Burada bulsam memlekete dönmezdim. Ne sineması. Sen de bize şey ediyon. Urfa'dan buraya kamyonla geldik. Gideceğimiz belli değil. Hesabı kapattık ama belli değil, belki de çalışıyoruz. Yani hak arayan olsa... bir teşkilat... valla hakkımı kimse yememiştir ki. Hakkıma kimse tecavüz etmemiştir ki ben hakkımı arayacağım.

SİNAN TOKYOL
(50 Yaşında.
Adana'nın Çont Köyünde kurulu
çadırlarda konuştuk.
Temmuz 1974)

Urfa'nın içindeniz. Hiç iş yok. Aha geldi, kazma dövdü, ot dövdü. Aç kaldı. Aha bu çadırda yıktırdık. Valla billa heç Urfa'da iş yok. Mülküm yok, maaşını yok. Çocuklarım var. İki tane. Be-

raberiz. Bu memlekete gelmişiz heç. O dedi çingene, o dedi abtal. Elci getirdi, kim getirdi bizi. Yevmiye 35 lira, 20 lira 12 gün çalıştık 20 lira. Ne yetiyor yahu, hepsi aç, elde bir şey yok. Çalışırken ekmek bize ait. He he döneceğim. Ama Urfa'da iş yok. Aç açına. Kahvede oturmak para ister. Yok yahu ne eti. Tarla yok bi şey yok. Bi oda 600 lira senede kira veriyoruz. Çocuklarım küçüktür, kolum sakatlansa kim bakar bana. Müslüman adam sinemaya gider mi. Ayıptır, günahtır yahu. Allah bilmiyenler gider. Esrar içer, içki içer, kerhaneye gider. Allah bilmiyenler. Kerhane de günah tabii. Evli evli değil günah. Sen bilmiyorsun sanki. Allahın yoktur. Müslümanlık bilmezsin.

ÖMER YILDIZ
(65 Yaşında.
Adana'nın Çont Köyünde kurulu
çadırlarda konuştuk
Temmuz 1974)

Urfa'nın içindeniz. Hanım var bir tane, ya iki tane. Iki aydır buradayız. Elci getirdi bizi. Valla ne bilirim yevmiyeyi. Elci parayı verir işte. Elci Memet ortaktır bize. Bura Hacı Ömer'in. Bize yemek verir. Bizim orda parti çoktur. Rey atarız. Çocuk bi tanedir. Fabrikada işçidir. Kendini zor geçindirir. Hasta oldu yattı. Darlık nefesi var. Yattı burda. Doktora götürdük. Sakatlansam allah bakar bana. Anca allah. Bakar ya elhamdil-

lah bakar. Düşmanım yoktur. Orda çok var bizimki yoktur. Ağa et vermez. Eti severim. Bulgur yaparız. Yağ yoktur. Dedi kazma bitti gideceğiz. Hesap tamam. Kışın evde otururuz ne yaparız. İş yok. Ekmek yiriz. Çay içeriz. Içki içmem kahveye gitmem, haca gitmedim. Para olsa giderim. Çocuğa bir ihtiyaç olsa haca gitmem, çocuğa veririm. Bizim akraba gitmiştir hacca. Ben söyledim Ahmet'e Kıbrıs'a gideyim. Inanki giderim. Ben harbi görmüşümdür. Kurşun sıkmışımdır. Fransız Urfa'ya gelmiştir. Madalyam yoktur. Elci Memet söylemiştir bana Kıbrıs harbini ben ağlamışımdır. **Fransız harbi çok çetindir. Kazandık. Demek harpte ben 12 - 14 yaşındaydım. He böyle. Silah verdi bize ağalar. Hükümette veriydi. Bize zenginler verdi. Onların tarlası var neyi var.** Mapusaneye düşmemişimdir. Sinemaya hiç gitmedim günahtır. Bizi de çekseler filme seyretmem. Günahtır. Radyo dinlerim. Elci akrabamız değildir. Birbirimizi tanırız. Elci makine tutar bizi getirir. 1000 lira verirler. Ev ev bizi toplar. Eşyaları koyarız, sonra biz bineriz. Ecevit'i bilirim. İdare eder. Reisicumhurdur. Hazreti Muhammed ona kuvvet versin. İnşallah kalbi doğrudur. Atatürk harbetti Yunanlılarla. Ben o zaman gördüm. Çetin olmuştur. Atatürk kazandı. Kılıçla yapıyor. Şimdi ateştir. Ecevit'in resmini görmemişimdir. Vallah hadise yoktur başımda. Hatırlamıyorum. Bugün bes yemişimdir ekmek çay. Şarkı yoktur. Vallah deniz görmemişimdir. Ağa iyidir he. Allah kuludur. Başımızdadır. Eksik olmasın. Rüya bilmiyorum.

MEHMET EŞIYOK
(Gübre ve buğday tüccarı.
Çont Köyünde toprağı var. Köylülerle
yakın ilişkisi olduğundan deneysel
bilgileri çok.
İktisat Fakültesi mezunu.
1974 Temmuz)

125 dönüm toprağımız var. Köylülerin dertlerini yakından bilirim. Pamuk köylülerinin, pamuk işçilerinin. Çocukluğumda da ırgatçılık yaptım. Eskiden sulama diye bir şey yoktu. İlkel bir tarıma dayanıyordu. Makinasız, traktörsüz. İnsan gücü daha çok kullanılıyordu. O zaman dışarıdan işçi gelmezdi. Hepsi yerliydi. Tutmalar üç demirliyle (Karasabanla) çalışırlardı. Bu karasabanlar bazen 24 demirli bile olurdu. Büyük ağalarda tabii. Çamşıtlı Hasan ağa, Temir ağa. Evet Temir ağaya ait türküler vardır. Temir ağa o zaman Adana'da sosyal adaleti geliştiren bir ağadır. İşçilerine tarla sizin buyurun der, ve onlara buzlu su ve en iyi ekmeği verir. Dana keser, koyun eti yedirir. Temir ağa öldü. O zaman bir de Cabbar ağa vardı. Şimdi şöyle bir söz var, Temir Ağa seyrine derler. Yani o ne verirse işçilerine biz de onu vereceğiz. Diğer ağalar öyle der. Hatta bir defasında, normal işçilerin haftalığı 2 lirayken, Temir ağa 12 liraya çıkartmış. Herkeste 12 lira vermek zorunda kalmış. Sonra da türkü çıkarmışlar: AMAN TEMIR AĞA / YAMAN TEMIR AĞA / AYAĞININ ÜSTÜNDE DÖN TEMIR AĞA / EKMEĞI YENMEZ KÖR CABBAR

AĞA. Irgatlar bunu söyleyerek kazma yaparlarmış. TEMİR AĞA tarlaya gelirse iki araba dolusu meyvayla gelirmiş. Sulamadan önce Çukurova hep sazlık ve bataklıktı. Bir tarlanın Kasım ayında çubukları temizlenir. Ferhan deriz. Sonra sürülür. Mart Nisan aylarında ekim başlar. Bütün bunlar makinalarla olur. Makinayla olması toprak sahibinin çıkarınadır. İnsan gücü kullanamaz. Sonra şunu söyliyeyim. Adana'da öyle fazla bir ağa yoktur. Çiftçi demek daha doğru. Evet ilaçta da uçak kullanılır. Mayısta ırgatlar gelmeye başlar. Ta temmuzun 15'ine kadar. Bunlar kazmacılardır. Haziranda sulama başlar. Ağustos'un 10'una kadar. Ağustos'un sonuna doğru da pamuk toplama ırgatları gelmeye başlar. Çoluk çocuk binlerce kişi kamyonlarla gelirler, daha önce tespit edilen konaklama yerlerinde çadır kurarlar. Kara çuldan, naylondan. **Kazma yabancı otların arınması ve kozanın dibinin arınması olayıdır. Bunun için yabancı işçiler kullanılır.** Elci işçilerin ve ağanın temsilcisidir. Hiç bir zaman işçiyle ağa muhatap olmaz. Her işçi kendi yemeğini kendi yapar. Yemekleri yürekler acısı bir şeydir. Sebze et yemezler. Sadece bulgur, yabani bazı otlar vardır. Semizotuna benzeyen. Kazma sırasında temizledikleri. Çoluk çocuk aynı çadırda kalırlar. Küçük çocukları varsa iki kozanın arasına bir bez gererler, gölgelik yapıp çocuğu yatırırlar. Kazmada ezan sesiyle başlanır çalışmaya. Toprak sahibi işçinin pamuk toplarken tarlaya geç girmesini ister. Çünkü o zamanlar çok çiğ yağar. Pamuk çiğli toplanırsa

kalitesi düşer. Hem de ağır olur. Işçi için yararlı, çiftçiye zararlıdır. Çünkü alıcılar rutubetli pamuğu almaz. Bu yüzden pamuk toplama güneş vurduktan sonra, saat sekiz civarında başlar. İstediği kadar çalışır. Pamuk tartılır. Tarttığı zaman muhakkak elcinin bir adamı kantarın başında olur. Ağanın adamı vardır. Işçiler okuma yazma bilmez ama, içlerinde güvendikleri adamlar vardır. Işçiler aldatılmaz. Sonra işçiler kendilerinin ne kadar toplayacağını bilir. Bazen bir ağanın işçisi kaçar. Komşu ağanın işçisine gidip kandırmak ister. Eğer orada 60 kuruşa topluyorsa sana 70 veriyorum gel der. Ağalar birbirlerinin ırgatlarını çalmak isterler. Ağanın biri şöyle bir laf etti: Eskiden işçiler bizim avradımızdı. Şimdi biz onların avradı olduk. Çünkü ağa o kadar çalışmış, ırgat işi bir bıraktı mı yandı. Iflas eder. Yağmur bastırır tamam. Geçen sene gözlerimle gördüm: Benim tanıdığım dört ağa arkadaşım ırgatsız kaldı. Kale kapısına gittik, size yevmiye verelim dedik, işçilere. En sonunda kilosuna bir lira verdik, ki o zaman fiat elli kuruş tesbit edilmişti. Geldiler dört gün çalıştılar sonra kaçtılar. Bu kadın işi bize gelmez dediler. Genç kızlar genç çocuklardan günde yüz kilo toplayan var. Meleke meselesi. Ben hiç bir sene pamuk sonunda dönen işçilerin memnun olduğunu görmedim. Işçi memleketini terketmiş, çoluğunu çocuğunu getirmiş, burada hastalanmış, aldığı paranın bir kısmını doktora vermiş, memnun olur mu. Sıtma zaafiyet gibi hastalıklar. Pamuk işçileri sigortalı de-

ğildir. Kendi aralarında bazen olaylar olur. Mesela Siverek'ten işçiler gelmişti. Siverek Türkiye'nin teksasıdır. Aralarında kan davası vardı. Irgatları ayırdılar. Ağanın biri elindeki işçilerle trampa etti. Cinayet olmasın. Ağalar isterse böyle değiştirebilirler. Adana'ya silahsız işçi gelmez. Hepsi silahlıdır. Gelen işçilerin hepsi namuslu insanlardır. Kadınların orospuluk yaptığını, gençlerin hırsızlık yaptığını görmedim. Zaten kadınlarına bakıldı mı götürürler. İşçiler burada bakımsızdır. Hiç bir sağlık kontrolleri yoktur. Güvenceleri yoktur. Geçen sene işçiler burada bir ağayı şikayet ettiler paramızı vermedi diye. O zaman sıkıyönetim vardı. Ağayı çağırdılar. Adam belgelerle ispat etti parayı elciye verdiğini. İş mevsiminde çok hastalık olur. Pamuk zamanında gelen çocukların bir kısmı burada ölür. Benim üzerinde durmak istediğim sağlık meseleleri. Geçen yıllardan birinde bizim tarlanın orada kurulu çadırlardan birinin önünden geçiyordum. Sesler duydum. Kadının biri doğum yapıyor dediler. Bir çukur deşmişler, kadın o çukurda döndükçe daha kolay doğum yaparmış. Daha böyle neler var neler. Gezici bir ekip kurulsa, sağlık ekibi. Zaten işçiler kalkamayacak hale gelince doktora giderler. Daha doğrusu ölmeye. Çukurova'nın yerli işçisi artık fabrikalarda, sanayide çalışmaya başlamıştır. Bu yüzden yabancı işçi kullanılır. Bu Ceyhan nehriyle Seyhan nehri arasındaki yere biz Yüreğir deriz. Buraları gezdim. Bu topraklarda çalışacak kadar yoksul, bu yabancı işçiler kadar yoksul köylü görmedim. Kaz-

ma sırasında işçiler yataklarından kalkarlar. İşe gitmek için traktörlere binerken uyuyanlar vardır. El tutup sıraya girdikleri zaman, bir dünyaya küsüşleri vardır. Gün doğmasıyla birlikte bunlar da uyanırlar. Çalışmaya başlarlar. Bu arada içlerinden biri, işçileri teşvik için iş türküsü söyler. Bunlar çeşitli sözlerdir. Mesela: Temir Ağa türküsü, Mesela AMAN DİKKAT ET BUĞDAYI KESMESİN / BİNİN YARISI BEŞ YÜZ O DA BİZDE YOK. Yemek sırasında ise EY YAN YATANLAR / ÇAMURA BATANLAR / SOĞAN KIRANLAR / ÇİFTLİK BATIRANLAR. Akşamları işi bırakırken de şunu söylerler: AKŞAMA HÜRMET / SABAHA NİYET / AĞAMİZİN KESESİNE BEREKET / KEMAL PAŞAYA NUSRET. HÜKÜMETİMİZE KUVVET / KÖR ŞEYTANA NALET / BİR DAHA NALET / PEYGAMBERE SELAVAT. SALLE ALA SEYİDİNE MUHAMMED. Bunu yabancı işçiler de söylerler.

ALİ CENGİZ
(40 Yaşında.
Siverek'in Hontlu Köyünde konuştuk.
1974 Temmuz)

Toprağımız vardı elimizden aldılar. Ağalar aldı. Halil Gürpınar aldı. 400 dönüm üzerime tapulu toprağı aldılar. Zorla aldılar. Vuracağız, öldüreceğiz seni dediler zorla aldılar. Bizim burada hükümet ne arasın. Tapusunu vermemişim, tapu yanımda. Ama neye yarar. Köyden kendi

evimden kovdu beni. Çoluk çocuğumla oturuyordum hepimizi kaldırıp attı. Halil Gürpınar Siverek'tedir ağadır. Sekiz köyü var. Benden başkalarının da toprağını aldı. Bir düşmanlığım yoktur. Toprağı aldı bir kuruş ta para vermedi. 13 sene oluyor bu hadise. Ne yapacağım ne gelir elden. Kaynak nahiyesine düşer toprağımız. Halil Gürpınar'ın yanına çok gittim. Ricacı kaldırdım. Hiç kabul etmedi. 13 senedir toprağımda buğday eker. Motorunu çalıştırır. Beni yanında bile çalıştırmadı. Biz de Siverek'e göç ettik. Ne yaparsın. Şimdi kira veriyoruz eve. Benim toprağım dedemden kaldı. Avukat tuttuk, mahkemeye verdik. Fayda etmedi. Hakim de «oğlum» dedi «jandarma mı koyalım evinin önüne. Karakol mu dikelim». Halil Ağa beni tehdit etti. Buralarda böyledir. Isterse karakolda dövdürür. Isterse seni öldürtür, kimsenin ruhu duymaz. Bak bu köy var ya sürgün köyüdür. Toprağı elinden alınan köylüler gelip bu köyü kurdular. Köylerinden sürülen köylüler buraya yerleştiler. Biz bir araya gelemeyiz. Gelip te nasıl ağaya karşı çıkarız. Hepimiz kovulmuşuz ayrı köyden. Ağa da çıkarır bir sürü fakir fukarayı karşımıza. Birbirimize düşeriz. Oğlum askerden yeni geldi. Hâlâ düşünürüm nasıl alırım toprağımı. Evimizde ağanın adamları oturup durur. Oğlum der öldüreceğim ben onu. Derim yapma. Onlar da bizi öldürür. Mağduruz biz. Köye de hiç varamayız, kendi köyümüze. Şimdi amelelik yapıyorum. Işte bu hayvanları aldım, ta öbür köye götürüyorum. Toprağım varken pamuğa in-

mezdim hiç. Böyle hakkımı arayan bir teşkilat neyi olsa girerim hakkımı ararım. Toprak reformu olsa da kurtulsam. Çocuklar büyüyünce adam olsunlar da ne olurlarsa olsunlar.

SİNAN TUTAR
(60 Yaşında.
Siverek'in Selimpınar Köyünden.
Temmuz 1974
Kürtçe'den başka dil bilmiyor.)

Halil Gürpınar'ın bir toprağı vardı. Bana dedi ek sen buraya uğraş ne çıkarsa ortaklık. Ben de ektim. Yani yarı yarıya. Cenabı Allahta verdi, o sene buğdayımız çok geldi. Tam seksen kile buğday geldi. Ama hakkımı vermedi. Dedim, tohum vermişim, emek vermişim, ben senin ortağıyım. Her şeyimi sattım tohum aldım ektim. Heç bir kilo vermedi. Harmanın başından kovdu. Dinime imanıma bir kilo bile vermedi. Evim de oraydı. Evden de kovdu. Şimdi amelelik yapıyor. Adana'ya gidiyor. Yahu nasıl mahkemeye gideyim. Gözüm kesmiyor mahkeme bana bir şey verecek. Beş tane çocuk var. Karşı çıkamam, mümkünsüzdür. Elli tane çakalı var onun. Beni öldürürler, kanımı da kaybederler. Ben dedim ki yahu allah için, 6 kiledir, 10 kiledir bir şey ver. Yalvardım. Vermedi. Iki kızım var kocadadır. Çocuklarla inerim Adana'ya. Memleketi idare eden Ecevit'tir. Pahalılık yaptı, ağalardan

da kurtarmadı. Çünkü bizim ne hayvan var, ne tarla var, bir şey yoktur. Bir Adana'da çalışmak var. O da olmazsa yanmışızdır. Mahvolmuşuzdur. Kıbrıs'a gitsem bundan iyi. Şimdi desinler Kıbrıs'a gidiyor şimdi ben giderim. Aç susuz çıplak. Gücüm yoktur ki mektebe göndereyim. Adana'ya gitmesem ölürüm. Kışın iş yoktur ki biz çalışıyoruz. Ağaları sürgün etmek lazım. Hükümet yapsın sürgün. He vallah. Arazi ya bizimkidir, ya da hazinnenindir ellerinde. Alsın elinden hükümet versin bize. Elinde var sekiz köy. Hepsi almıştır zorla. Biz gelsek bir araya, misal yüz kişi, iki yüz kişi. Hükümeti gönderir üstümüze. Baskın yapar tamam. Verir on bin beş bin hükümete tamam. Dövdürür herkesi. Gördüm ben döverken kaç kişi. Döverek kaç kişi siktirettiler. Askerliği Çanakkale'de yapmışım. Her sene verirdi hükümet buğday, para fakir fukaraya. Bu sene aldı ağalar onları. Kaç sefer istida verdim heç. Hepsini almış ağalar. Fakir fukara gitti pankaya boş, gitti pankaya boş. Ağalar kendi aralarında taksim ettiler. Bu memleket ölmüştür. Gavurdağının beri tarafı ölmüştür. Urfa'nın muhiti hükümet yok bir şey yok ağalardan başka. Ağanın yanında çalışanlar boğaz tokluğunadır. Bundan bir kaç sene önce bu motorlar yoktu, biçerler yoktu. Bir hane çit sürüyordu yarıya. İdare ederdi. Şimdi çıktı makine. E ne yapacak. Heç sinemaya gitmemişim. Askerde bir sefer gitmişimdir. Valla hatırlamıyorum. He çocuklar rüya görür. Anlatırlar. Derler baba ev yapmışız, yere gitmişiz, at almışız. Hep böyle

derler. Kendim görürüm beni dövüyorlar. Ağalar. Beni söverler, beni köyden kovarlar. Minnet ediyorum ricamı kabul etmiyorlar, beni köyden kovuyorlar. Daima ben o telaşla uğraşıyorum. Gözüm daima köydedir, benim arazimdedir.

İZZETTİN ÖZGİRAY
(Çiftçi Birliği Başkanı. 55 Yaşında. 3000 dönümlük çiftliği var. Adana'da çiftliğini yönettiği bürosunda konuştuk.
Temmuz 1974)

Lise mezunuyum. Adana'da doğdum. Babadan intikal eden bir meslek bu. Ziraatla uğraşmak. Hasbelkader, 1945 yılından beri, bu bütün kuruluşlarda, çiftçi teşekküllerinde idarecilik yaptım. Çiftçi Birliği Başkanlığı Yönetim Kurulu, Ziraat Odası Başkanlığı, Yönetim Kurulu, gibi teşekküllerde bulundum. Saljın ve rolanjın fabrikalarının da işverenler sendikası başkanıyım. Bu fabrikalar çekirdekli pamuğu çekirdeğinden ayırır. Ambalaj yapar. Dört çocuğum var. Dördüde yüksek tahsil yaptı. Yetiştiler. Ikisi kız everdiler. Ikisi erkek. Lise ve koleji okudular. Birisi asker. Ankara'daydı. Kıbrıs'a hareket etmişler, buraya uğradı. Kumandana bir telefon ettik. Şimdilik başka yere geçmesini sağladık. Çiftçi Birliği 1930 yılında kuruldu. Bir ihtiyaçtan hasıl olmuştur bu. Çiftçilerin teşkilatlanması gerekliydi. 1963'te de Cemal Gürsel'i ziyaret ettik, Ziraat

Odaları Kanununun çıkmasını sağladık. Bu teşkilâtın yaptığı işler işçi ve çiftçiyi bir arada korumak. O zaman daha işçi sendikaları da yoktu. İşçiye fiat tespit etmek, haksızlığa meydan vermemek, işçi ve işveren arasındaki ihtilafları halletmek. Bu ihtilaflar mahkemeye intikal etmez. Biz hallederiz. Taraflar bir dilekçeyle vilayete başvurur. Vali bize gönderir. Biz hakem olarak iki tarafı da dinleriz. Karar veririz. Kim haklı kim haksız. Mahkemeye intikal eden davalarda da hakim çiftçi birliğini bilirkişi olarak çağırır. Şimdi işçi teşkilatı var ama, tarım iş kanunu çıkmadığı için gene bizim teşkilat bu vazifeleri yapar. Güney Bölgesi Tarım İşverenler sendikası var, hem de işçiler sendikası var. Kanun çıkmadığı için resmi bir durumları yoktur. İdare ediyoruz. Biz de tarım iş kanununun bir an önce çıkmasını istiyoruz. Çiftçi Birliğine işçiler giremez. Yalnız toprak sahipleri vardır. Kanun meclistedlr. Çıkarsa işçilerin ve işverenlerin menfaatinedir. Tasarıyı epeyce okudum. Şartlara göre yapılmış. Eksikliği yoktur. İşçileri de düzene koymak lazım. Bunlara da insan gibi yaşama hakkı vermek lazım. Bunlar da vatandaştır, bunlar da insandır. Askere çağırıyoruz. Yahu kahve ne oldu, getirin hadi. Birliğin kayıtlı üyeleri vardır. Çoktur. Ben hiç değişmeyen idareciyim. Yeni evliyken bu işlere girdim. Politikacılık yaptım. Şimdi bıraktım. Toprağı olmayan insan giremez birliğe. Mesela işçi boş kalır, çalışmaz. İşveren de günlerin parasını vermez. İşçi der ki bana iş vereydin çalıştıraydın. Böyle ihtilaflar olur. Birliğe

gelir. Devamlı işçiler için olur. Pazarlıksız gider. Çalıştıktan sonra anlaşamazlar. Elciler vardır, çalışmadan önce para alırlar. Avans. Bir kısmı parayı zimmetine geçirir. İnkar eder. O zaman işçilere paralarını işveren öder. Mecbur o çünkü fakir. İki kere ödemiş olur. Her sene olur böyle. Elciler muhatap olur. Yazılı anlaşma pamuk zamanı olur. İş bulma kurumunda. Buraya hep yabancı işçiler gelir. Yerliler sanayide çalışır. Adıyaman, Besni, Mardin, Diyarbakır gibi yerlerden. Şimdiye kadar hiç bir ağa elciyle anlaşıp, işçilerin parasını vermemezlik etmemiştir. O elciye verir parayı. Elci hep namussuzluk edendir. Çünkü İŞÇİ BİZDE MUKADDES BİR VARLIKTIR / HİNDİSTAN'DA İNEKLER NEYSE BİZDE DE İŞÇİ ÖYLEDİR. Çünkü fakirdir adam, biraz vicdan biraz izan insanda varsa bunu idrak eder. Biraz vatan hissi varsa. Elciye avans verilir bak. Ben de verdim. Bazan elciler işçiyi çalıştırdıktan sonra ortadan kaybolurlar. Yapan elci pek azdır. Tabii bazı işverenler de ödemeyebilirler. İşçilere paraları ödenmemiş olur. Sorumlusu sadece elcilerdir. Sabah gün ışıdı mı başlarlar, gün batımına kadar. Kanunda da 10 saattir. Sağlık ekipleri köyleri dolaşır. Sağlıklarını kontrol eder. İş zamanı her gün çiftlikteyiz. Biz de kendi işçilerimizi hastaneye götürürüz. Biz yemek vermeyiz. Verdiğimiz zaman da, sabah bir ekmek çay, öğleye yakın bulgur pilavı, akşama doğru ayran, akşam da mercimek çorbası veririz. Daha bu yıl taban fiatı belli olmadığı için işçi ücretleri de belli olmadı. Ayrıca Ta-

rım iş sendikaları federasyonu asgari ücretin uygulanmasını istedi. Kilo başına daha uygundur. Teşvik unsurudur. Böylece mahsul yağmura kalmaz. Yevmiyeyle çalışırsa kaçar işten. Elli kilo toplar ortalama bir işçi. Bunlar açıkta çadır kurarlar. Yağmura ve güneşe karşı. Elciler işçiden komisyon almazlar. İşverenden yüzde sekiz alırlar. Yani işçi kaç lira alırsa onun üzerinden. İki sene önce Ege'de bir işçi sıkıntısı oldu. Buralardan yardım istediler. Resmi makamlar uğraştılar işçi çıkaramadılar. Dedim ben yaparım bu işi. Hatta telsizle Manisa'dan Emniyet Müdürlüğüne haber vermişler. Onlar da beni aradı. Gittim. Haber gönderdim. Adamlarım çok. Kefili benim dedim bir şey olursa. Hazırlansınlar. Dört bin işçi gönderdim. Eveli yıl işçi sıkıntısı oldu. Eveli muhtelif ürünler iyiydi. Ayçiçeği, zeytin gibi. Burada da pamuk toplama makinası lazım. Bütün ileri memleketlerde pamuk makinayla toplanıyor. Bizde deneme safhasında. Ama başlayacak çalışmaya. Çünkü Keban oraları sulayınca, pamuk ekilecek oradan işçi gelmez o zaman buraya. Biz de makinayla toplarız. (Telefon zili) Aioo... Günaydın... Memet... Şu Sabuncunun Zeki nerede... bulamadık... para var mı sende... Evet... Evet... Şimdi... Ha... Sen Zeki'ye uğra.. 15 bin lira al... dışarı çıkamadım... İşçi var... burada hesap göreceğim... Evet... Vermez... olur mu canım... eşek gibi verirler... Vermezse bana telefon et... Nuri'yi söyledim... Peki dedi başüstüne dedi... Sen onu al da adamları onlara verelim... Evet bu makineyi denedik.

Makine Amerika'da yapılıyor. Biçer döver gibi. Açmış pamuğu topluyor yalnız. En kötüsü dolu yağmasıdır. Mahsül ölür. Şimdi evet toprak reformu. Bu yanlış anlaşıldı. Yalnız sosyal yönü ele alındı. Toprak reformu yapılan memleketlerde, ki bir çokları vazgeçti, geniş arazi işletme temayülüne girdiler. Toprak reformunda, arazi küçük parçalara ayrılır. Her işletmenin rantabıl olabilmesi için, o işletmenin muayyen bir kapasitede olması lazım. Biz bir taraftan tarım ürünlerini istihsal ediyoruz. Gıda, giyim gibi. Bir işletmenin maliyeti yüksek olursa halk için zararlı olur. Sonra bu kanunla uğraşanlar ziraattan anlamazlar. Mesela avukat Turan Özgüner vardı. Bu adam bilmez ziraatı. Bunun nereye varacağını bilmiyor. Seçmenlerine hoş görünmek için atıp tutuyor. Politika ayrı, hayat ayrı. Politika ayrıdır, devlet ayrıdır. Buğday'a neden 3 lira taban fiat verilmedi diye Süleyman Demirel konuşuyor. Olur mu yahu. Halkın en önemli gıdası böyle olur. Pamukta taban fiatı 10 lira olacaktır. Başbakanla görüştük. Nevyork piyasasında pamuk yükseldi. Geçen yıl hata ettiler. Petrol ambargosu fabrikaları etkilemişti. Ben resmi makamları ikaz ettim. Beni dinlemediler. Çok satılabilirdi. Şimdi Türkiye'de 96 bin ton pamuk var. Bu yılki pamuğu etkiler. Çukurova'ya her sene 550 bin amele gelir. Sekiz yüz bin ton pamuğu kaldırmak için. Türkiye'de pamuk ziraatında, 800 bin tarım işçisi çalışır. Bunun 500 bini Çukurova'da çalışır. Benim topraklarıma 1500 işçi gelir. İşçiler arasında pek önemli olay

olmaz. Tarım işçileri için iş kanunu çıksın. Yemeleri, içmeleri, yatmaları sağlıkları bir düzene girsin istiyorum.

MEHMET BİDER
(Elci. 45 yaşında. Karayusuf'lu Köyüne işçi getiriyor.
Temmuz 1974)

Bize ağa iş verir. Biz de ona amele getiririz. Hepsi bir parça ekmek için. 10 senedir yaparım bu işi. Hep Urfa'dan işçi getiririm. Eskiden çiftçilik yapardım. Tabii makina çıktı, motor çıktı fakir fukara şehre göçtü. Fabrika yok iş yok. Herkes Adana'ya gelir oldu. Ağayla senet yaparız. Yani ben işçi getirmezsem, zarar ziyanı alır. O da öyle. Ağa önce bana para verir. Avans. İşçilere önceden para veririm. Ben parayı ağadan alırım. Mesela aile beş kişi, on kişi, günde yazıyoruz öyle. Bu adamın kaç yevmiyesi varsa veririz. Biz işçiden komisyon almayız. Ağadan alırız. Mesela kaç lira tuttu işçilerin yekün parası, onun yüzde sekizini alırız. İşçileri buraya kamyonla getiririz. Urfa'dan toplarız. Her kamyona 40 kişi doldururuz. Yiyecek, içecek, ne varsa. Irgatla beraber gelirim. Bu sene en çok Adanalı bir ağa var ona getirdim işçi. Kazmada yemek ağadan olursa 30 lira, olmazsa 35 lira yevmiye verirler. Bazen işçiler işsiz kalır. Ağaları dolaşırlar, ucuza çalışmak isterler. Yirmi liradan çalıştıkları olur. Aç kalır mecbur. Ağalar yapar bu-

nu. Duydum ki bazı elciler ağadan alıyorlar parayı, çalıştıktan sonra kayboluyorlar. **Bir tanesi 500 işçinin parasını böyle iç etti. 400 bin lira kadar. İşçiler de öyle memlekete döndüler.** Senet olsa ne olur. Nereden bulacak. Muş'ta, Diyarbakır'da. Kışın ben fabrikada çalışırım. Pamuk bitince başlar. Masrafımız çok olur. Git gel. Fazla para kazanamayız. Köyleri dolaşıyorum. Fakir fukarayı getiriyorum. Paralarını kesemem. İşçilerin buradaki hayatı berbattır. Gün doğuyor tarlaya gidiyorlar, gün batıyor dönüyorlar. Sıcak. Soğan, çay, kuru ekmek yemekleridir. Onların hayatı nasıl düzelir ne bileyim. Toprakları yoktur. Çoluk çocuk herkes çalışır. Herkese de güvenip para veremeyiz. Parayı alır almaz öte beri alırlar. Adam başı 45 gün içinde pamuk toplayarak 1000 lira kazanırlar. Bunun da bir kısmını yer. Yarısını biriktirirse iyi. Ecevit ne yapsın. Adam zamanında zaptetmiş 10 bin, 20 bin dönüm tarla. Ecevit ne yapsın. Tarlayı alıp bana veremez ya. Zamanında kafasını çalıştırmış herif. Şimdi de keyf ediyor. Bir kişi 1000 amele çalıştırıyor. Reva mı bu. Eh bir gün kafasını çalıştıran başkası çıkar.

HÜSEYİN ÖZMEMİŞ
(Elci. Siverek'te konuştuk. 35 yaşında. 1974 Temmuz)

Evliyim. İki çocuk var. 15 senedir bu işi yaparım. Fakir fukaraya iş buluruz. Yüzde on alırız. Se-

nede iki kere para kazanırız. Kazmada pamukta. Senede bir 15 bin lira falan kazanırız. Adana'ya, Söke'ye götürüyoruz. Söke'ye alıştık. Havaları iyidir, sebzesi çoktur, ucuzdur. Amele için iyidir. Her önümüze geleni götürürüz. İşçilerden komisyon alırız. Söke'ye kadar kamyonla üç günde gideriz. 400 kişi götüreceğim bu sene. Aynı günde hareket edecekler. 10 kamyon yapar. Kamyon parası ağadan. Avans bekliyoruz. Göndermezse gitmeyiz. Kış içinde işçilere para veririz.

Faiz almayız. Veren yoktur. Bu işçilerin hepsi topraksızdır. Durum kötüdür. İdare etmiyor. Burada ağalar var. Bak bugün cinayet oldu Siverek'te. Halil Dudu ve Cafer Özgen'ler kavga ettiler. Bunlar alışveriş üzerine kavga ettiler. Biri peynirciiik yapar, öbürü, yağcılık. Birisi diyor ben de peynir ticareti yapacağım, iyi para var. Öbürü diyor yapma, benim ekmeğime el atma, ben senin işine karışıyor muyum. Dün iki ölü bir yaralı, bugün de iki ölü var. İkisi de aşiret sahibi. Kan davası sürecek. Bizim götürdüğümüz işçiler arasında olmaz kan davası. Hesabımıza gelmez.

Kavga olunca işten çıkarırım. 15 senedir hiç bir hadise geçmedi başımızdan. Yalnız bu sene kaza oldu. Bir kişi yaralandı. Kazmadan gelirken. Ağalardan şikayetçi değiliz. Buradaki ağalardan şikayetçiyiz. Allahına kadar şikayetçi. Şimdi burada bir münakaşa olsa elli kişi önümüze çıkartır. Elimizde toprak vardı. Ağalar aldı. O yüzden şehre geldik. Sesimizi çıkaramadık. Köylülerle bir olamadık. Evimizi de aldı he. Ne edece-

ğin. Şimdi işte Adana'ya gidiyoruz, Söke'ye gidiyoruz. Bir gün çalışmadık mı açız. Bu seneye kadar Siverek Adalet Partisi'ne oy veriyordu.

Şimdi Ecevit'e oy verdi. Herkes. Ağalar Adalet Partisi. Toprak Reformu olsa ağalardan kurtuluruz. İşçiler oradayken şehre de inerler tabii.

Senatörler ağalar, milletvekilleri ağalar, bankalar ağalar emrinde, Milletvekilleri ağalardan olmasın. Fakir fukaranın hakkını kim arayacak. Birkaç sene Ecevit'i tecrübe ederiz. Sonra onu da bırakırız. Kimseye vermeyiz. Halkımızı aramadıktan sonra niye verelim. Ecevit bugüne kadar verdiği hiç bir sözü yerine getirmedi. Hani fabrika kuracaktı, toprak dağıtacaktı. Kıbrıs işinde Ecevit'i sevdik. Demirel olsaydı Kıbrıs'ı verirdi. Benim çocuklarda toplar pamuk. İşçilerin çoğu okuma yazma bilmez. Bir bizden katip vardır, bir ağa tarafından. Hesaplar tutar. Ben okuma yazma bilmem. Radyo dinlerim. Makineler gelince herkes işsiz kaldı. Ağalar köylüleri siktir etti. Perişan ettiler. Hiç kimse sevmez ağaları. İstiyorlar köle gibi olalım. Benzin pompalarının sahibi ağadır.

Traktör acentaları da ağadır. İşçiler işten döndüklerinde erzak alırlar, evlenirler, elbise alırlar.

Tarla alacak değiller ya. Ölmemek için yaşarlar. Hayat mı bu.

MÜSLİM AKCAN
(55 Yaşında. Urfa'nın Peyamili Köyü

yolunda konuştuk.
Temmuz 1974)

Fotoğrafımı çekiyorsunuz. Yok gelmem makineye. Ne konuşacağım ben babam. Gelmem. He Pemiliden, Suruç'tan geliyorum. Erzak almışımdır. Domates, patlıcan, soğan, tuz, şeker. 20 günde bir giderim. Tarlam vardır. Yetmez. Pamuğa iniyorum. Yağmur yoktur. Yetişmiyor. Valla ekmek davasıdır. Demek benim çocuğum dört.. üç daha yedi.. iki daha.. 9 tanedir. Iki tane ölmüştür. 9 baş külfettir. Allah bakıyor. Rızkını veriyor. En büyüğü 8 yaşında. Ilkokula bu sene göndermişimdir. Yağmur vermezse Derga'ya gideriz. Dua ederiz. Rahmet versin. Geçen sene hiç yağmadı. Her taraf kuruluk valla. Saman aldı, buğday aldı sonra da, hükümet bize yardım etti. Bizim evi bir odadır bes. Ahır vardır. Çocuklarla bir odada yatarız. Valla ayıp olmasın şimdi 4000 bin lira borcum vardır. Düşünüyorum nasıl vereceğim. He valla. Veremezsem kapıma geliyler, öldürüyler. Ne olur. Kötü mü olalım. Valla faizle almışımdır. 2000 lira almışımdır. 4000 lira vereceğim. Açtır, perişandır almışımdır. Öldürür, bizi rezil eder. Borç namustur hem. Bu sene kazmaya gittim. Gittim geri döndüm. Çoluk çocuk perişan olmuşuzdur. 300 lira da masraf ettim. Çocuklar ufaktır. Iki kişi çalışacağız, yedi başa bakacağız. Döndüm. Düşmanım yoktur. Mapusa düşmemişimdir. Adana'yı hiç görmemişimdir. Sinemaya hiç gitmemişimdir. Tövbeler olsun. Bilmiyoruz. Ağamız yoktur. Geçen sene heç kazancımız olmamıştır. Boğaz

tokluğunadır. 4000 lira da borçludur. Derdimiz ekmektir. Vallahi billahi. Borcun zamanıdır. Kışın çocuklar aç kaldı, borç aldım. Mecbur oldu. Nerede çalışacağım, ödeyeceğim. Başbakan Ecevit'tir. Ben görmemişimdir kendisini. Faydasını görmemişimdir. Harp oluyor, ben yanıyorum. Ben istiyorum harbe gitmek. Vallahi gönüllü istiyorum. Bizim vatandaşımızdır, kardaşımızdır, namusumuzdur. Ne yapacağım. Namus giderse. Vatan için ben can feda ederim. Çocuklar aç kalırsa allah bize verir. Ben giderim hükümete, hükümette bize yardım eder. Hükümet olmazsa biz ne yaparız. Vatan için feda ederiz. Yahu sen yaparsın şaka. Et ben nerde yiyeceğim. Kilosu 25 lira ben ne yaparım. Emin ol, çoluk çocuğa kavuşmayayım, bir senedir et elimize geçmiyor. Ben şehre giderken çocuklar ister bir şey. Derim terziye vermişimdir. Gelirim ne oldu. Derim daha dikmemiştir. Bir odada yaşarız he. Çocuklarda. Valla utanırız amma ne yapalım. Çocukların önünde he. Utanmazmayız. Insan ne için yaşar. Namus için değil mi. Ben askerliği yapmışımdır Istanbul'da. 1947 senesinde asker oldum. Istanbul'u gördüm. Valla Istanbul'dan hatırımıza gelen bir Sirkeci var orada, bir de gemiye binmişimdir neydi adı... Kışın pek bu yoldan gelmeyiz. Uzundur. Kaderimizde ne varsa o olur. Çocuklar rüya valla bilmem. Söylemezler. Hepsini severim. Valla ben görüyorum ama hatırımda kalmıyor.

AYŞE BESER
(60 Yaşında. Urfa'nın Peyami'li Köyünden.
Teyp çalışmadığı için not aldık.
Temmuz 1974)

Hasta olsam kim bakacak, hiç allah. Ağa yöğmiye verirmi, vermez. Başımızda kaç adam var, biraz dinleneyim şöyle bir nefes alim hemen koşar bağırır. Birde, şurada ot burda şu kaldı der. İstese, hadi sen git, işten attım dese, tamam ben ne yaparım. Onlardan bu yüzden çok korkarım. Saat sabah 6 dan akşam 7 ye kadar çalışırız. Yemekler hiç yenmez, su su biraz ekmek. Kimseye şikayet edilir mi. 7 Çocuğum var, 5 tane öldü. Ölenler 2 - 3 aylıktılar. Allahtan öldü, öyle hasta değillerdi. Benim çocuklar tesadüf hep kışın memleketde oldu. Hiç çalışırken çocuğum olmadı. Orda kışın hep oturur kazma zamanını bekleriz. Orda yanımızda hiç para olmaz, burda erzak alırız. Ölüye 1.000 lira para gider. Bir ölümüz olsa gömmek için sağa sola yalvarır borç buluruz. Evlenmek için 10 bin lira kadar ister. O zaman bütün 2-3 sene dişimizi sıkarız onları çocuğa masraf ederiz. Bizim orda kaçırma olmaz. Bir misafir gelir diye çok korkarız. Onlara çıkaracak bir şeyimiz yoktur. Burda sizlere birşey çıkaramıyoruz diye utanıyorum, ağır geliyor, ama ne yaparsın. Bizde sinemaya gidilmez. Günah ben hiç sinema görmedim. Çocukların bazıları gider. Orda boş kalan çok, işe, çapaya gelmeyen var. Elci benim akrabamdır. Pamuğa da ta-

bii geleceğiz. Burda 5 kişiyiz, 5 bin lira kadar para alırız hepimiz. Elciye de veririz. Hükümatta kabahat, bize hiç bakmaz, fakire kim bakar. Memlekette zengin var, selam vermezler. Belki borç para isteriz diye korkarlar, hem bizi kim hesaba alır. Sende sağol evladım.

LATİFE MÜNCİM
(Urfa'nın içinden. 70 yaşında. İki gözü kör.
Temmuz 1974)

Gözlerim bir sene önce kör oldu. Amaliyat parası nerde, olsa tabii olurum. Perde indi. Bir torunum var, burda 17 yaşında kız. Sağolsun o bana bakar, allah ondan razı olsun iyidir. O olmazsa kim bakar. Benim oğlum öldü, kızın babası veremdi. Kadın evlendi başkası ile kız da benle beraber, yavru beni bırakmadı. Orda işe gelmiyen çok. Onların bazıları zenginlerin yanına 200-250 lira aylıkla giderler. Bulaşık, yemek, çocuk bakımı, temizlik herbir şey. İsteseler, beğenmeseler, hemen çıkarırlar. Onu da bulamayan allah bilir ne yapar. Burdaki yemekler sulu yağ hiç yenmez. Ben Urfa'ya 10 sene önce köyden geldim. Köyde başak toplar, geçinirdik. Sonra iş olmadı, şehre geldik. Başkaları da geldi. Burda iş bitti mi erzak alır, gideriz. Burda gece zor uyunur, sivrisinekten. Cibinlik olanların durumu daha iyi. Kızımda daha sonra evlenirse bana allah bakar, kimse bakmaz. Sen bakar mısın?

CUMA ÖZYAVUZ
(Urfa'ya bağlı Kaynak'lı Köyü öğretmeni. 27 yaşında. TÖB. DER Üyesi.
Temmuz 1974)

Üç yıldır Kaynaklı köyünde öğretmenlik yapıyorum. Bizim köylüler her yıl iki kere Adana'ya inerler. Öğrencilerim pamuğa inen köylülerin çocuklarıdır. Çapa mevsimi geldimi öğrenciler benden izin alırlar. Aileleriyle birlikte giderler. Izin vermesem bile gene de giderler. Bu derslerini etkiler. Derslerden geri kalır. Köylüler zaten sınıfta kalmak olmadığını bildikleri için pek te umursamazlar. Alır çocukları giderler. Köylülerin hepsi topraksızdır. Kışın hiç bir iş yapmazlar. Adana'da kazandıkları parayı harcarlar. Bir ev toplu olarak beş-altı bin lira toplu para getirebilir Adana'dan. Elciler köye gelir. Kamyonlara insanları eşyalarla birlikte yüklerler, Adana'ya yola çıkarlar. Bu köyde 1947'den önce ağa vardı. Hükümet yabancı uyrukluları yurt dışına çıkarınca, buradaki Suriye'li ağa da gitmiş, onun toprağını da diğer ağalar paylaşmışlar. Çocuklar Adana'ya gittikten sonra, ertesi ders yılında, Adana'yı aralarında konuşurlar, orada çektikleri eziyeti anlatırlar. Az ya da çok para kazandıklarını konuşurlar. Bazan işçiler, çalışmaya giderler kısa bir süre sonra iş olmadığı için dönerler. Büyük bir umutla giderler, umutları kırılmış olarak dönerler. Çocuklarla bu konuda pek konuşmam ben. Ben çocuklarda bu Adana'

ya gidişin bir yararını görüyorum, iş disiplinini öğreniyorlar. Çocuklar birbirlerine oranın çok sıcak olduğundan söz ederler. Işin zorluğundan geriye dönmek arzusunda olanlar da vardır. Adana'ya inme ramazan ayına rastgelmişse çocuklar, orucunu kıranlar olduğunu söylerler. Evvelki yıl bizim köyden bir kişi orada öldü. Işlerin zorluğuna dayanamamış ölmüş. Belli burası daha sıcaktır ama orada çalışmaktadır. Çocuklarıyla pek ilişkileri yoktur, aile fakir olduğu için çocuklarına defter, kalem gibi şeyler alamazlar. Kız çocuklarını okula göndermezler. Okula göndermezler ama Adana'ya gönderirler. Genellikle birbirleriyle evlenirler. Çok çocuk yaparlar.

ÇOCUKLAR... ÇOCUKLAR...

MEHMET ŞAHIN
(Adana'nın Çont Köyünde kurulu çadırlarda konuştuk.
13 yaşında.
1974 Temmuz)

Urfa'dan geldik. Kazmak için geldik. Üç aydır buradayız. Kazma yapıyorum tabii ya. 20 - 30 lira alırız işte yevmiye. Yemek verdiler mi 30 liradır. Yoksa 35. Yemek yaparız burada. Ben okula gittim, beşi bitirdim. Daha gitmeyeceğim. Hükmüm yoktur. Fakiriz yani. Kışın iş yapmayacağım ama mektebe de gidemem. Hüküm yoktur. Yoruluyorum çok ama idare ediyorum. Sevdiğim iş yoktur ki yapayım. Sevdiğim işi ne bileyim.

Annem burada, babam burada, iki kardeşiz. O 16 yaşında benden büyüktür. Okumadı. İlkokula da gitmedi. Okuma yazma bilmez. Ben okurken o da alıştı biraz. Evde radyo yoktur. Evimiz mülktür. Ucuzken babam almış. Kışın evde otururuz. İş olsa çalışırız. Tanıdığın olmazsa çıraklığa da giremen. Sinemayı sevmem. Bir kere Urfa'da gitmişimdir, hoşuma gitmemiştir. Uydurmadır. Döğüşlüydü. Bizi gösterse hoşumuza gider. Ama öyle şey yoktur. Bizi kandırıyorlar. Ayağım sakat olsa ağalar bakmazlar. Biz kendi kesemize doktora gideriz. Doktor gelmez buraya. Ağa vermez. Geçen sene Antalya'ya gitmişimdir. Üç sene geldik Adana'ya. Beş kişiyiz toplarız bin lira. Kışın zor kurtarır bizi. Sabah çay ekmek, öğlen çorba neyi. Eti yemeyiz nerede. Büyüyünce kazmada çalışacağım. Evlenirim, o da pamuğa gelir. Gelmezse evde aç kalır o da.

ALİ AY
(Yaşı 15. Urfa'nın Şenocak Köyünden
1974 Temmuz)

Beşe kadar okula gittim. İki kere dört sekiz, Türkiye'nin baş şehri. İstanbul. İstanbul'u da görmedim, Ankara'yı da. Adana'yı her sene görürüm. İşe gidiyoruz. Çapa işi, pamuk işi. Bu sene gittim. Kazmaya. Pamuğa da gideceğim. Kazma işinde yövmiye belli olmaz. Yirmi-beş-otuz lira alırız. Bu bize yetmez. Çadırda kalıyoruz. Bir çadırda. 6-7 kişi bir çadırda kalırız. Bu sene

ben bacımla gittim. 1500 lira topladık. Bunun 800 lirasını harcadım. En son işi bitirdiğim gün et yedim. Adana'ya indim kebap yedim. Elci bize bir kamyon tuttu Adana'ya indik. 45 gün kaldık Adana'da. Çok avara gezdik. Senet yapmıştık bir ağayla senedimiz bozuldu. Bir adam gelmiş ağaya, ben borçla çalışırım demiş. Ağa da bizi işten çıkardı. İşimiz bozuldu. Dedik bizim senetimizi nasıl bozarsın, ama gurbetteyiz elimizden birşey gelmez. Hükümette bir işe yaramaz. Hükümete de bozuktur kafamız. Hükümetin başında Ecevit var. Zaten bizi mahvetti Ecevit. Bu zamları yaptı. Kıbrıs'tan ne fayda görüyoruz ki, biz. Fakirler burda ölür, o orada harp yapıyor. Fakirler burda açlıktan öleceklerine Kıbrıs'a gidip ölsünler. Yurdumuzu düşmanlardan kurtarsın. Hayatımda hiç sinemaya gitmedim. Hükümeti ben gördüm. Devlet adamları hükümettir. Şehirlerin içindedirler. Hükümet her yerde görülür. Hükümet senin benim gibi adam değildir. Ayrı elbise giyerler. Elbiseleri yeşile benzer. He jandarmaları diyorum. Büyük okullara gitmek istemedim. İmkanım yoktu gidemedim. Reçber olmak istedim. Neyle evlenim şimdi. Evlenecek param yok. Otuz-otuz beş bin nasıl başlık veririm. Otuz beş bin liraya kızı ancak eve kadar getirebilirsin. Eşyayı kız getirir. Ben bu parayı biriktiremedim. Bu durumda evlenemem. Adana'ya gidiyorum ancak yol masrafı çıkıyor. Bu sene Adana'da bize çok hakaret ettiler. Ağa dedi, paranızı vermem ben. Biz bin lira yatırmıştık geri vermedi. Adı Yusuf Torun'dur. Polise

söylemedik. Başka iş aradığımız için bu davayı sürmedik. Mapushaneye hiç girmedim, düşmanım yoktur. Hep ben evlenmeyi hayal ediyorum. Ben rüya görürüm. Bütün rüyaları unutmuşum. Yalnız düşünüyorum evlenmek. Bu devlet işçilerin hakkını yiyor. Devlet kuvvetli olsaydı, ağalarda hakkımızı yemezdi. Ağalar devlete rüşvet veriyorlar. Çifçi birliğine rüşvet veriyorlar. Ağalar kafadan yevmiyeyi kesiyorlar. Ben ağayı gördüm orta bir adamdı. Benim burda toprağım var, verimsizdir. Su yok çünkü. Benim burda ikiyüz dönüm toprağım olacağına, Adana'da 25 dönüm toprağım olsun daha iyi.

MEHMET AKIN
(Onbeş yaşında. Adana'nın Yalmanlı Köyünden tarlada su işçiliği yaparken konuştuk.
Temmuz 1974)

Altı ay oldu Adana'ya geldim. Yalnız başıma geldim. Yok yok babamla geldim. Urfa'nın Ceylanpınar'ından. Orada iş var, her tarafta var ama biz bir yerde durmayız. Üç erkek üç kız altı kardeşim var. Okula gittim. Dördü geçtim. Öğretmenler hakkımı yedi. Biz seyyar işçiyiz. Çıktım okuldan. Bartil veren geçirir vermeyen geçmez. Bartil yani para. Öğretmene para veriyorlardı senin anlayacağın. Ben dörde kadar para vermeden geçtim. (Burada Kıbrıs'a giden uçak seslerinden ne söylediği anlaşılmıyor.) Dördüncü sınıfta öğret-

menim değişti. O para vermeden geçirmiyordu. Babam da para veremedi. Durumumuz o zaman yoktu. Babam ustacılık yapıyordu. Ustacılık yani bina inşaat. Sınıfta kalınca babam da okutmadı. Öbür kardeşlerimi daha bir tarafa yollamadı. Hepsi ufak. Kızlar okula gitmedi. Bir tane ufak var. Bu sene onu okula yollayacaklar. Ağayı severim. Oğlu da iyidir. Pamuk ta toplayacağım zamanı gelince. Ceylanpınar'dan da çok gelen olur pamuk çıkınca. Ben büyüsem de parayı babama veririm. O da pankaya koyar. Beni evlendirmeye bakar. Askerden sonra evlenirim. Memleketin başbakanı Ecevit'tir. He savaş var Kıbrıs'ta. Ne düşünürüm, barışmak düşünürüm. Radyoda dinledim. Barışmak için savaş yapıyorlarmış. Gazete buraya gelmez. Radyo şarkı markı, kaza mazalardan dinlerim. Bizim ailede çok cinayet olur. Eskişehir'de çalışıyorduk, annem hastalandı. Kardeşim benden ufak mobilyada çalıştı. Dışarısı kardır. Üşüdü. Hastanede kaldı. Amcamlarım hiç birisi bakmadılar. Babamın parası yoktur ki baksın. He cinayet oldu. Amcam Bedford'la gidiyordu, devrildi kendisi de öldü içinde. He he kaza. Cinayet te oldu. Amcalarımla hainler arasında. Bizim Ceylanpınar'da oldu. Amcamla başkaları bekçidir. Çiftliklerde. Bu amcam tavuk besliyor, her hafta kendine bir tane kesiyor. Öbür arkadaşı bekçi de tavuk çalıyor. Amcam diyor tavuklarımı görmedin mi. Yok diyor. Kavga çıkarıyorlar. Köyde artık kavgayı büyüttüler. Askerler maskerler geldi. Ateş ettiler. Amcamın oğlunu öldürdüler. On sekiz yaşında

vardı. Şimdi kan davası. Seksen bin lira para verdiler. Muhtar Zeki verdi öldüren yani. Kan davasından vazgeçsin diye. Amcam kabul etmedi. Onlardan birini öldürürüm parayı onlara veririm dedi. Para şimdi bankada yatıyor. Amcamın iki oğlu var askerde. Gelsin üçümüz öldüreceğiz diyor onu. Muhtar Zeki'nin oğullarını. Amcam da köyde muhtar Zeki de. Ama Zeki hiç bir yere gezinemez. **Ufak çocuklarını yolluyorlar, yani bir tane ufaklardan öldürelim diye? Muhtar Zeki istiyor ki ufak çocuklardan birini öldürelim, bu iş bitsin. Amcam da oğullarına dediki «Oğlum siz ufaklardan öldürmeyin, büyüklerden öldürün de»** Amcam ufakları istemiyor, seksen bin lirayı da istemiyor. Affa da girmedi. Amcamın dükkanı var çarşıda. Amcamın oğulları askerden döndü. Daha da almadılar kanlarını. Ama onlar çıkmıyorlar ki hiç dışarı. Evde bastıramaz. Asker var evin etrafında. Bizim orada hep olur öyle şeyler. İyi değil valla devam etseler hiç iyi değil. Benim babamı öldürseler dünyayı bozarım. Öldürürüm. İyi değil ama ne yapacaksın. Ben yalnız olsam gizli gizli gezerim, bir dükkana girdi mi arkasından vururum. Arkadan vurmak iyi değil ama hainlikça, benden büyük olursa hainlikça daha iyi. Kan davasında kadın öldürmek çocuk öldürmek hep vardır. Ben ayda kazanırım 400, kardeşim kazanır 200 bir de dayım var. Dayım kız kaçırdı geçende. Ceylanpınar'dan kaçırdı buraya getirdi. Dayım istedi vermediler. O da dedi zorla alacağım. On bin lira başlık istedi dayım verdi. Sonra dediler illa otuzbin is-

teriz. O da kaçırdı geldi. İnşaatta çalışır. Kız istemiş dayımı. Dayım bırakmıyor kızın çalışmasını. Evde durur. Ben Demirel'i severim. Ben kafadan çıkarıyorum ki ben Demirel'i seviyorum. Ben yemeklerden ne olursa severim. Yok pirzolayı daha çok severim tabii. Lezzetlidir. Ama ben bilmem Demirel'i niye severim. Ne türkü bilirim ne şarkı. Köyde söylerler ama. Kürtçe bilirim. La valla hiç bilmem şarkı. Ben hiç şarkı öğrenmemişim. Okuldayken bilirdim. Kemal Paşa'nın şarkısı vardı. Unuttum. Atatürk'ü severiz tabii. Savaş yaptı Türkiye'mizi kurtardı. Ben en çok Atatürk'ün derslerini severdim. Türkçe okuyup yazarım. Bir Samsun'a çıktığını biliyorum. Sonra unuttum. Kitaplarımın hepsini yırttılar çocuklar. İlkokulu bitirseydim gidecektim okula. Baktım okuldan çıkanlar bilmiyorlar bir şey. İki ayda bir öğretmenler değişir. Adana'ya indiğim zaman en çok sinemalara giderim. Televizyon da seyrederim. Baraja giderim, Kuruköprü'ye, güzel evlerin oraya. O evlerde oturmak isteriz tabii. Gücümüz yok. Orada oturanlar bizim bir şeyimiz gelmez. Ağalar zenginler oturur herhal. Zenginlikten almışlar evleri nereden. Allah öyle yazmış. Biz fakirlik işinde, onlar zenginlik işinde. Bizim de evimiz olur ama öyle binalarımız olmaz. Hayatta en çok ben ne bileyim ne istediğimi. Dükkan olsa geçinmek için iyi olur. İnsan istirahatını da alır, bir şeyler de satar. Hele koltukçu dükkanı olsa. Ne artist olsa severim. Cüneyt Arkın, Yılmaz Güney. Geçenlerde Babalık filmi var onu gördüm. Filmde ne anlatacak ne bileyim. Birinci Yılmaz Güney'i

severim. Çok güzel artistlik yapar. Her filmini gördüm. Kaçırmam. Beni ağa çağırıyor gitmem lazım. Başımı yıkıyacağım da bu zehirli elbiseleri çıkaracağım. İlaç yaptım pamuğa. İlaç aktı üstüme. Pamuklar güzeldir. Yüksek, yani benim boyumda. Bu ilaç zehirler beni. Onun için soyacağım. Ağayı severim. Bana iyi bakar. Hiç deniz görmedim. Deniz nasıl bir şeydir ki abi. Rüya mı? Bilmem ki. Hatırlamıyorum, hiç hatırlamıyorum.

KADİR KILIÇ
13 yaşında. Urfa'nın Peyamili Köyünden.
Temmuz 1974)

Bir sınıflı okulumuz var. Bizim köyde bir tane bile ağaç yoktur. Buğday, mercimekte ekeriz. He vallahi ekeriz. Okula gittim, sonra çıktım. Beş kardeşiz. Babam öldü. Amcamın evinde kalıyoruz. Babam hastalıktan öldü. Babamı görmemişim. Şimdi amcama baba diyoruz. Harmanı kaydıracağız, sonra pamuğa gideceğiz. Buğdayları satarız, bize yetmez. Burada tarlası olan çoktur, Suruç'ta otururlar. Adana'yı severim. Pamukları severim. Evimiz kerpiçtendir. Biz yaptık. Dört odamız var. İstersek biz kendimiz de gideriz Adana'ya. Şoseye çıkarız, kamyona bineriz. Adana'ya gideriz. Ağaları buluruz. Deriz biz çalışmak istiyoruz. İstemezse başka yere gideriz. Benim yeni pantolonum var. Urfa'ya inince giyerim. Şoseye kadar yayan gideriz. Sonra Urfa'ya. Urfa'da sine-

maya giderim. Filmin adını, bilmiyorum. Güzeldi. Denizi hiç görmedim. Rüyamda babamı gördüm. Büyüyünce, şöför olmak istiyorum. Istanbul'a gitmek istiyorum.

ISA KURGUN
(Urfa'nın Peyamili Köyünden.
9 - 10 yaşlarında görünüyor.
Temmuz 1974)

Yaşım kaçtır bilmem. Pamuğa giderim her sene. Babam bir iş yapmaz. Oturur öyle. Babam ekmek getirir. Babam pamuğa gider... Hiç şarkı bilmem. Hiç okula gitmedim. Büyüyünce hiç bir şey olmayacağım. Giden sene Adana'dan dönerken kardeşim öldü. Bilmem neden öldü. Karnı ağrıdı öldü. Anam çalışıyordu. Babam türkçe bilmez. Ben Halil'den bilirim. Babam dedi niye yemek vermemişsindir çocuğa. Anam dedi vermişimdir ekmek çay. Ismi Üzeyir'di. Çok sıcaktı. Kustu öldü. Bu sene de gideceğim pamuğa. Ben çok rüya görürüm. Her gün görürüm. Dün gece Halil'i gördüm. Güreş tuttuk. Bugün yemek yemedik. Halil'le aşağıköye vardık. Ekmek istedik, ekmek yedik bes. Ben diyorum Halil'e sen de gel pamuğa bu sene. Halil benim arkadaşımdır. He ben onu severim. O beni sever. Halil bana denizin resmini gösterdi. Ben iki kere iki bilmem. Halil bilir.

HALİL ASLAN
(10 Yaşında. Urfa'nın Peyamili Köyünden. Temmuz 1974)

10 yaşındayım. Bu sene beşe geçtim. Iki kere altı bilmem. Üçkere sekiz otuziki. Iki kere iki dört. Türkiye'nin başşehrini öğretmen söylemedi. Babam pamuğa gider. Ben de giderim. Giden sene gittim. Bu sene gideceğim. Adana'yı gördüm. Büyük evler var. Para kazandım çok. Elbise getirdim. Öğretmen bu sene az geldi. Bir tanedir. Büyüyünce trenci olacağım. Her yere gideceğim. Istanbul'a gideceğim. Abim mapustadır. Aha vurdu onların kardeşini. Iyi de etti. Beni vurmazlar. Başka abim var. O saklanır. Bilmem nerde. Niye sorarsınız. Bilmem nerde. O zaman sıra bana gelir. Ben vururum. Istanbul'a gitmem. Vururum. He şarkı bilirim ya, Kendimden ve bilirim. Mektepten de. AY DOĞAR SINI SINI'yi bilirim. Daha bilirim. Mektepte öğrenmişimdir. MÜJDELER VAR YURDUMUN TOPRAĞINA TAŞINA / ERDI...

AYSEL GÜNEŞ
(12 yaşında. Adana'dan 30 Km. uzaklıkta, tarla kenarına kurulmuş çadırlardan birinde konuştuk. Temmuz 1974)

On beş gündür kazmada çalışıyorum. Geçen sene bıçakta çalıştım. Otları kestim. Pamukta da ça-

lıştım. Elli kilo toplardım her gün. Kilosu elli kuruş. Parayı babam alırdı. Okula hiç gitmedim. Babam göndermedi. Dedi kızları göndermem. İki kardeşim var. Bizim Adana'da evimiz var. Kardeşlerim de okula gitmedi. Babam çarşıda berberlik yapar. Pamukta da çalışacağım, para kazanacağım. Babam ev yapacak o parayla. Ben istedim babam okula göndermedi. Hiç fistan almadı. Parayı babama veririm hiç bir şey almadı. Babam akşamları eve erken gelir. Anam evde terzilik yapar. Haydarlı mahallesinde evimiz var. Yok sizden sıkılmadım. Ben öğretmen olmak isterdim. Ama olamam artık. Babam okula göndermedi. Tarlaya kazmaya gideceğim. Kışın hiç bir şey yapmam. Sinemaya gitmem. Yalnız iki sefer gittim. Ismini ben bilmem. Filmi de bilmem. Anlattığını da bilmem. Büyüyünce kazmada çalışacağım. Türkü bilmem. Deniz bilmem. Öğleyin ekmek domates yedim. Rüya bilmem.

ABDURRAHMAN BAĞA
(13 yaşında. Urfa'nın Harran Nahiyesinden.
1974 Temmuz)

Buraya yalnız geldim. Işte keyf için içerim sigarayı. Eve kızdım geldim. Çekiştik kardeşimle. Üç kardeşiz. Büyüğümle kavga ettik. Ben de anlamıyorum ne için kavga etmişiz. Canım sıkıldı işte. Sinemayı severim. Çok giderim. Yılmaz Güney filmi severim. Urfa'lı olduğu için. Hepsini görmü-

şüm. Urfa'lı olmasın dı gene severim. Güzel filim çevirir. Ben de artist olmak isterim. Ne yapayım sigara içmeyim de. Dertliyim. Bir kız var onu seviyorum. He. Orada Urfa'da. Babam çiftçidir. Kızı sevdiğim için geldim buraya. Hepsiyle küsmüşüm. Kız için kavga ettim. Babam dedi istemiyeceğim bu kızı sana. Kızın babası zengin. Burada çalışmak zor geliyor bana. Sıkılıyorum. Okula gittim. Ilkokulu bitirdim. Sonra gitmedim. Babam istemedi. Babamın yanında sigara içmem. Sabah saat beşten akşam yediye kadar pamuk toplarım. Daha bilmem kaç lira alacağız. Hiç mektup yazmam babama.

İSMAIL ÇIÇEK
(14 yaşında. Urfa'nın Akviran Köyünden.
1974 Temmuz)

İlkokulu bitirdim. Hep boş gezerim. Kışın biraz çobanlık yaparım. Anam bu sene öldü. Babam kördür. Anam veremden öldü. Urfa'ya, Antep'e götürdük anamı. Gezdirdik ölmeden önce. Geçimimiz çıkar az çok. İşte pamuğa da gelirdik. Kardeşimle gelmişim ben bura. Babamı getirmedim. Ne etsin. Elciye borcumuz vardır. Ödememişiz. Urfa'ya eşya almak için gideriz. Heç sinemaya gitmemişim. Babam duysa günah der. Bir lira niye veriyorsun der. Ben inanmadım gördüğüm filme. Adamlar uçuyordu. Ben büyüyünce ne elime geçerse onu olurum. Ben sütten yoğurt yap-

masını bilirim. Bak şimdi. Sabah ayran yemişiz. He. Öğlen para olursa palcan domates yeriz. Para olmazsa yalnız ekmek yeriz. Belki üç ayda bir et yeriz. Peynir yeriz. Akşamları çorba yeriz. Sigara içmem. Insan iyiliği isteriz. Arkadaşlarla kavga etmeyiz. Ben şimdi evlenmek istemem. Para olursa evlenirim. Olmazsa bekar kalırım. Başbakanımız Ecevit'tir. Evimizde hela yoktur. Burada da yoktur. Pamuğun içine ederiz. Hasta olsak ne deriz. Allaha bağlı. Ölürse ne edeyim. Rüya çok gördüm. Hatırıma gelmez. Bir gecede dört rüya görürüm. Yüzüğümü kardeşim verdi. Beni sever. Pamuktan sonra ben de ona alacağım bir şey.

ÖMER ŞANCI
(10 Yaşında. Urfa'nın içinden.
1974 Haziran)

Okula gittim. Ikinci sınıfa kadar. Gene gideceğim. Üç kardeşim var. Babam ölmüştür. Hastadı öldü. Şimdi abim bakar bize. Kendi Urfa'dadır. Ben annemle geldim. Pamuk toplamıyorum. Çadırı bekliyorum. Okuma bilirim. Bu gazatayı okumam. Bilmem. Bu türkçe midir. Şimdi ben unuttum ne öğrendim. Hepsini unuttum he. Öğretmenim ne söylemiştir bilmem. Başkent nedir ki? Öğretmenimi severim. Doktor olmak isterim. Hepsini okudum mu doktor olurum. Abim beni gönderecek ben doktor olacağım. Allah bilir ben doktor olur muyum. Adana'yı heç görmedim. Öğ-

len patlıcan yedim. Domates yedim. Bir kere Urfa'da et yedim. Bu oturan kardeşimdir. Bir abim Sarıkamış'ta asker. Heç sinemaya gitmedim. Türkü bilmem. Hepsini unutmuşum. Radyomuz var. Mapusa düşen yok. Birisi vardı girdi mapusaneye. Çıktı. Birisini öldürmüştü. Bir suçu var ki öldürdü. Öldüren de suçlu. Yattı on beş sene. Belki öldürürler onu gene. Rüya görmem. Memleketimizi Allah idare eder. Başbakan nedir ki? Öğretmen söylemedi.

CEMŞİT ASLAN
(13 Yaşında. Urfa'nın Kaynaklı Köyünden.
1974 Haziran)

Bak gömleğime. Ne yapacan kim aldı. Dişlerim altındır. Essahtan. Babam yaptırdı. Babam buradadır. Getirdi beni pamuğa. Alacak elbise. Çok değildir parası. Ne çok. Borç alıyor babam yaptırıyor gömleğimi, dişimi. Babam beni sever. Elci verir bize borç. Yok elci babamı sevmez. Babam borç alır, sonra ona verir daha çok para. Ben bilirim. Okula gittim. Orta bire kadar. Iki kere beş on, iki kere sekiz onaltı. Türkiye'nin başşehri Ankara. Ne bileyim ben Trabzon neredadir. Mersin'e kadar gitmişim, görmüşüm. Mersin en iyidir. Orada deniz var. Beş bacım var burada bi de ben. Niye korkacağım. Hepsi bizim köydür. Bak çadırlar hep bizim köydür. Kuru yemek yeriz ne yiyeceğiz. Çadırda biz nerede

et yeriz. Urfa'da da öyle. Hep aynı. Büyüyünce bi şey olmam. Benden bi şey çıkmaz. Ne yapacam okulda. Doktor olmak istemem. Elimde midir ki. Öğretmenlerimi severdim. Reşit beyi çok severdim. Matematik dersine geliyordu. Bize kim kötülük edecek. Bir aydır buradayız. Her gün pamuk her gün pamuk. Ne yetecek. Bu para yeter mi bize. Kazanırsam para elbise alacağım. Ne evlenmesi. Daha çok var. Ecevit bizi idare eder. Hükümet nedir ben ne bileyim. Rüya da görmem.

DÜNYA ALAKAYA
(Altı yaşında. Urfa'nın Harran Köyünden 1974 Haziran)

İsmim Dünya. He he Dünya. Altı yaşındayım. Mektebe gitmemişim. Urfa'dan gelmişiz. Urfa güzel. Anam babam burada. Bi kardeşim var, İstanbul'a gitti. Askere gitti. Kıbrıs'a gitti. Harbe gitti. Ölürse yanına giderim. Rüya gördüm. Kıbrıs'a gitmişim. Askerler dövüşüyorlardı. Kardeşimi gördüm. Beyaz elbise giymişti. Atıyla uçuyordu. Resmi var bende. Bi kere Adana'ya gitmiştik. Et yedik. Bugün leblebi yedim. Üç sene oldu geliriz bura. Pamuk toplarız. Para için toplarız. Büyüyünce evleneceğim. Recep'le evlenecem. İşte bu Recep. Babam söz kesti bana. Bak gülüyor orada. Ben severim onu. İstiyorum onu.

RECEP GÜLER
(Dokuz yaşında. Urfa'nın Harran Köyünden.
1974 Haziran)

Ben Türkçeyi öğrenmişim Allahtan. Babam diyor dokuz yaşımdayım. Mektebe gitmeden konuşmayı öğrenmişim. Allahtan. He... he... Babam söz kesmiş Dünya'ya. Benim için. Babam beni sever. Başkası evlenemez. Evlenirse vururum. Tabancayla vururum. Çok kardeşim oldu. Sonra öldü. Allah öldürdü. Ben mektebi istemem. Çapada çalışırım. Para kazanırım. Büyüyünce hamal olacağım. Taksi de alacağım. Çalışır getiririm para. Dünya'ya getirim. Babam otuz bin para verecek Dünya'nın babasına. Para yoksa vermez. O zaman evlenmem. Çalışırım otuz bin olur. Çalışırsa olur he. Vallah olur. Şimdi getiririm evden otuz bin. Düşmanımız yoktur. Kardeşlerimi vursalar ben de öldürürüm. Düşerim mapusa. Düşerim. Yok.. Yok.. Dünya beni bekler. Üç kere iki beş eder. Memleketimizi Allah idare eder. Rüya gördüm. Yılanı gördüm. Yılandan kaçtım. Bağırdım uyandım. Dünya'yı yılan ısırsa yılanı öldürürüm. Dünya başkasını sevse Dünya'yı öldürürüm. Öldürürüm işte. Bizim orda hep öyle olur. Her sene olur. Mapusa girerler çok. Dünya'nın gözleri yeşil. He... he yeşil. Para ver bana. Para ver.

IKI BELGE:

KAMUOYUNA AÇIKLAMA

Tarım iş kolunda gerek yasa koyucuları tarafından sürüncemede bırakılan ve gerekse sendikaların şimdiye kadar bu uğurda bir çaba sarfetmemeleri ve hatta bu konuya eğilmemeleri sonucu tarım iş kanunu çıkarılmamıştır.

Bu nedenle tarım işçileri, yıllardan beri sahipsiz bırakılmış, en ilkel şekilde sömürülmüş, ezilmiş ve horlanmışlardır. Yıllardır bu ezikliği, horlanmışlığı yüzlerinde taşımaktadır. Bir yandan çetin doğa kuvvetlerine karşı mücadele verirken, diğer yandan ağaların ve aracı durumunda olan elcilerin çift sömürülerine boy he-

defi teşkil etmişlerdir. Yani, her zaman üvey evlat muamelesi görmüşlerdir.

İşte; yüzbinlerce yiğit tarım işçisi, üvey evlat olmadıklarını, sömürülmeye, horlanmaya, aşağılanmaya karşı tek vücut olarak devrimci ÇAPA - İŞ Sendikası saflarında mücadele ederek ekonomik haklarını alabileceklerini anlamışlardır. İşçilerin bu davranışlarından ürken; yüzlerce işçinin pamuk hasat mevsiminde kazandığını bir gecede sefahat aleminde harcayan ağalar ve savunucuları kurtuluşu, ÇAPA İŞ Sendikası ERZIN Yöneticilerinin gerçek dışı iddialarla tutuklanmalarını sağlamakta bulmuşlardır. Ama Erzin yöneticilerinin tutuklanması tarım işçilerinin ekonomik mücadelelerini durduramayacak, aksine daha da hızlandıracaktır.

Biz devrimci sendikalar olarak, tarım işçilerinin haklı mücadelesini sonuna kadar savunuyor, onlara yapılan tüm baskıları şiddetle kınıyoruz. Ve ÇAPA - İŞ Sendikası Erzin yöneticilerini onurlu uğraşlarından dolayı kutluyor, tahliyelerini bekliyoruz.

SOSYAL İŞ SENDİKASI
HAS İŞ SENDİKASI
ASİŞ SENDİKASI
BAYSEN İŞ SENDİKASI
PETKİM İŞ SENDİKASI
ÇAĞDAŞ-METAL İŞ SENDİKASI
TEK-BANK İŞ SENDİKASI
DEVRİMCİ SAĞLIK İŞÇİLERİ SENDİKASI
BASIN - İŞ SENDİKASI ANKARA ŞUBESİ

KONTRAT

İşveren:
Adı ve Soyadı: İSMAYİL ÖZGİRAY
Adresi: ÇAMLIKÖZÜ KÖYÜ KARATAŞ ÇAYIRYAMAZLI

Aracının:
Adı ve Soyadı: HASAN DOĞER
Adresi: Emirler,aya Mah.1098 Sokak No:
Adana

Bundan yukarıda adı geçenler arasında yapılan işbu sözleşmeye İsmail Özgiray ile aracı: Hasan Doğer aşağıdaki şartlarla anlaştık.

1) Aracı Hasan Doğer 137.4 ton pamuk ürününü toplamak için
İşveren İsmail Özgiray'a 11 yaşından küçük olmamak üzere
(x350) işçi getirecektir.Bu işçiler (XXXXXX) dekar yerin pamuk ürünü
12 veya 1)'e toplayacaklardır. İşverenin göz ayıracağı tarlalara pamuğunu toplayacaklar

2) İşçilere verilecek ücretlerinin toplanan pamuk ürününe göre alacağa uygulanacak
ücret sistemine göre hesaplanacağı öngörülmüştür.

3) Aracı,o ülkenin ücretliğin kapsamın ayrılmasını kaydıyla gelecekte
alacağı ülkenin fiyatının kararına göre hesaplanacaktır.

4) İşçilerin geliş yol masrafları,işverenin sabit kompanisine ve çuvalın yo-
lu için tarifesine göre ödeyecektir.

5) [illegible]

İşçilerin için kaçıncı tarihinde işveren tabiat ederek aracıya bir kar-
ta [illegible]ecektir.Bildirmeden gecikmelerden aracı sorumlu değildir.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

İşçilerin ücretleri pamuk ürününün [illegible] (x50000) lira kazanırsa ödenecektir.

[illegible]

İşçi Hasan Doğer

[illegible] x50000 lira ödenecektir.

Tarih:
[illegible]
KİTABETİNİ BOZMAK KARATAŞ

İşveren İsmail Özgiray — Aracı Hasan Doğer

"ENDİŞE"NİN HİKAYESİ

Güneşin kavurduğu ıssız bir toprak parçası. Hiç insan eli değmemiş, unutulmuş, lanetlenmiş gibi. Çorak, verimsiz. Beş yaşlarında, toprak gibi kavruk bir çocuk, bir taşın üstüne oturmuş. Çocuğun saçlarında toprak. Çocuğun sümüğü toprağa karışmış. Çocuk ağlıyor. İçini çeke çeke, küçük elleriyle gözlerini oğuştura oğuştura ağlıyor. Sanki kimse yok bu ıssız yerde çocuğa sus diyecek, gözyaşlarını kurutacak, küçücük alnına sıcak dudağını dayayacak? Hiç kimse yok. Yalnız çocuğu izleyen gözler var. Ağlamasını dinleyen kulaklar var. Ama kimse onu alıp sevecenlikle bağrına basmıyor. Anası bile... sevemiyor.

Bu küçük çocuk, Urfa'lı Cevher'in kanını temizleyecek. Babası yerine öldürülecek. Anası suskun, ağlamaklı bakar. Bir he çıksa Cevher'in ağzından koşup alacak yavrusunu. Toprak karışmış saçlarını koklayacak, yüreğini yüreğinin üstüne koyup bu korkulu düşü unutturacak oğluna... Ne çare, he demiyor Cevher...

Urfa'lı Cevher he demiyor. Ama kan alacak-

lıları da he demiyor... Töreye göre öldürme sırası onlarındır. Ağlayan çocuğa pencereden bakarlar, lanet yağdırırlar Cevher'e:

— El kadar çocuğu öldürtüp kendi canını kurtaracak... Bok soylu bizi avanak beller. Çocuğu üstümüze salar. Vicdan kalmamıştır Cevher'de.

— Korkak gevvat on bin veririm demiştir, versinler onbeş bin lira, ben de kanımızın ardına düşmeyeyim.

El kadar çocuğa kıymak Cevher'e kolay gelir mi ki, kendi kanı, kendi canı o. Başka çaresi var mı bu işin? Kan alacaklıları ya can, ya para derler... Ya can ya para derler. Cevher, eniştesine açar derdini. Akrabadan iyi can yoldaşı olmaz böyle zamanda. Hem Ramo akıllıdır, okumuş yazmışlığı vardır. Belki bir çare bulur.

— Şaşırmışımdır Ramo, Vallah ben kendi canımdan korkmam. Vallah ben çoluk çocuğa acırım. Lo ben ölürsem, mapusa girsem, kim pakar onlara. Açlarından ölürler vallah. Heç kimse bir lokma ekmek uzatmaz. Yılmışam her gün azrail kollamahtan, yılmışam.

— Lo ne dirlanıp duruyon. Agaları begleri soktuk araya, sezi barıştırmışıg. Kan parasını da tespit etmişig.

— Ben bu yaşıma gelmişem daha görmemişem 15.000 lira... Nereden bulacam. 15.000 lira.

— Bu kadar nüfus canımızı takarız pamuha, denk ederik. Olmazsa dabanceni satarem.

Cevher şaşıp kalır Ramo'nun sözüne. Tabanca satılır mı hiç? Tabancasız el içinde nasıl do-

lanır insan. Tabancasız adam adamdan sayılır mı? Ha namusunu satmışsın, ha tabancanı, tabanca satılır mı? Bu Ramo'ya ne olmuştur? Aklına hep tuhaf şeyler gelir.

— Lo dabanca satılır, ahlını oynatmışsen?

— Düşmanlıh biderse ne lüzümü eder dabanca. Başka çare var? Ya kan, ya para, başka çaren var?..

Cevher'in umudu pamuktadır artık. Karısı, kızı, oğlu, eniştesi, kızkardeşi cümle inecekler-dir Çukurova'ya... Cevher, küçükten beri bilir, bir dedesinden duymuşsa, bir babasından duymuştur. Çukurova'nın toprağı efsunludur, sihirlidir. Çukurova'ya yolu düşüp de derdine çare bulamamış yoktur. Sen iste Çukurova toprağı versin derler. Çukurova Çukurova olalı, herkesin derdine derman olmuş, ekmek vermiş, can vermiştir.

Kamyondalar. Cevher, karısı, oğlu Ibrahim, çocukları, Ramo, karısı, köylüleri, Sino, Beyaz, Şehmuz, Eyüp, diğerleri kamyondalar. Çukurova'ya iniyorlar. Urfa'dan, ekmek bereket toprağı Çukurova'ya iniyorlar. Yanıbaşlarından başka kamyonlar da geçiyor. Diyarbakır'dan, Siirt'ten, oradan, buradan, içleri insan dolu, can dolu, umut dolu, açlık dolu kamyonlar Çukurova'ya iniyor. Birbirlerine el sallıyorlar, sevinçle. Bir kamyondan bir kamyona selam gönderiyorlar. Hep birlikte ortak bir şey yapmış olmanın coşkusunu taşıyorlar. Allı yeşilli insan seli kamyonların uğultusu içinde, Lokman Hekim'in can ilacı Çukurova'ya gidiyorlar.

Pamuğa, pamuğa diye bağırıyorlar içlerinden. Pamuğa... Pamuk demek başlık parası demek, pamuk demek kan borcu demek, pamuk demek kışlık yiyecek demek... Pamuk her şey... Kamyonlar hızla geçiyor. Kamyonlar hızla yolun iki yanına sıralanmış fabrikaların önünden geçiyorlar. Köylüler şaşkın fabrikalara bakıyorlar. Ne var içlerinde? Adım başında bir fabrika... Bu kadar çok fabrikada ne yapılır, ne edilir? Kocaman dev gibi fabrikalarda.

Cevherlerin bindiği kamyon büyük çiftliklerden birinin toprağına girer. Görünen gözalabildiğine uzanan beyazlık. Güneş altında pıtrak gibi açmış, Cevher'in, Ramo'nun Sino'nun, Fate'nin, Beyaz'ın umutları...

Çok geçmez renk renk urbalarıyla Urfa'lı köylüler Çukurova'nın toprağı üstünde yayılırlar. Beyazın içinde bir renk cümbüşü başlar. Her şeye sevinçle bakarlar. Pamuk ırgatları en az bir ay Çukurova'dadırlar. Yatacak yer, yiyecek gerektir. Herkes birbirinin yardımına koşar. Cevher kazık tutar, Ramo çakar. Silo ip gerer, Sinan emmi çocukları sallar. Fate su kaynatır, Dilber çayını atar. Eyüp çalı çırpı getirir. Beyaz ocağı üfler... Herkes işin bir ucundan yakalar. Daha akşam olmadan ırgat çadırları üzerinde Çukurova rüzgarı esmeye başlar. Güneş ak kozaları kırmızıya boyayarak, inceden çekilir... Çukurovada akşam olur.

Çadırda, yatağın üstüne uzanmış Cevher'i bir türlü uyku tutmaz. Bir sağa bir sola debelenip durur. 15 bin diye düşünür içinden. Tam

15.000 lira. 45 gün sonra ya bu parayı verecek ya da ölüm. Çukurova'nın sıcağında buz kesilir Cevher. Karısına dönüp mırıldanır.

— Çok çalışmak lazımdır, çok.

Karısı da farkındadır her şeyin. Tedirgin kocasına bakar.

— Allah büyüktür.

Cevher tabancasını çıkarır belinden. Elinde tutar sıkı sıkı, bakar. Sonra tek güvencesiymiş gibi yastığın altına yerleştirir. Karısı fenerin ışığını kısarken söylenir.

— Allah büyüktür ya.

Tan atarken gözler tarlalara dikilir. Kuru ekmeği çaya katık ederek acele yerler yemeklerini. Kımıl kımıldır her biri. Coşkulu. Çocuklar: «Aney, aney» diye dolanırlar analarının peşinde. Böyle günde analar çocuklarını azarlıyamazlar, ağabeyler bacılarına sövemezler, erkekler hoş tutarlar karılarını. Gün umut günüdür çünkü. Birbirlerine hayırlar dileyerek pamuğa dalarlar.

Güneş ağırdan yükseliyor. Pamuğa uzanan eller yorgun değil daha. Herkes daha çok toplamak için çaba harcıyor. Her dolan çuval bir gediğin kapanması demek. Şu çuval karşılığı şeker alınacak, bu çuval karşılığı gaz... Cevher büyük bir hırsla dolduruyor pamuğu çuvala. Karısı, kızı, eniştesi, kızkardeşi de öyle. Onlar gazı, şekeri düşünmüyorlar. Onların kurtaracakları bir can.

Birden, masmavi gökte arkasında ak bir çizgi bırakarak bir uçak ilerliyor. Cevher'in kızı Beyaz'ın gözü takılıyor. Masmavi gökte bir uçak... Beyaz düşünüyor. Bir kuş olup uçsam ben de... Uzak diyarlara gitsem, dünyayı tanısam... Dalıp gidiyor Beyaz... Cevher kızını görür. Pamuk toplamayı bırakmış, öyle uçağı seyretmesi onu sinirlendirir.

— Kız avara olma, aklın havalarda.

Babasının sesiyle kendine geliyor Beyaz. Eğiyor başını. Elleri yeniden uzanıyor pamuğa. Cevher iyice kızmıştır. Yetinmiyor sözle, kızına vuruyor... Ak pamuklar kararıyor, Beyaz'ın gözünde... Kendini toparlıyor ama. Başını dik tutup, sürdürüyor pamuk toplamayı. Yaşlı çiftçibaşı kenarda bir yerden bu olayı izlemektedir. Beyaz'ın körpecik bedeni hoşuna gidiyor yaşlı adamın. Memnun gülümsüyor.

Öğlen paydosunda yarım yamalak karınlarını doyuran ırgatlar konuşuyorlar. Irgat kısmı ne konuşur. Eline geçecek paradan gayri ne ilgilendirir ırgatı. Karnı doymalı ki, pamuğun güzelliğini, oğlunun yeni çıkan dişini görebilsin. Komşusunun karısıyla yaptığı kavgaya gülebilsin. Karnı doymalı ki... Pamuğun kilosu kaçtan olacaktır, kim verecektir bunun kararını. Irgatlar başka ne konuşur.

— Elci demiştir ki bir lira verecekler kiloda bize.

— Hökümet bilir doğrusini.

— Cevher bu sene pambuk en birinci, yaşadın.

— Şükür allaha şükür, bahsana kımıl kımıl.

Konuşanları dinlemekte olan Ramo, Cevher'in bu sözü üzerine dayanamaz, söze karışır.

— Sahibi düşünsün, sana mı kalmıştır.

— Öyle deme, bereketi boldur, parası da boldur.

— Radyo demiştir baklanın parası bellidir. Bu kadar gün geçmiştir pamuk belli değildir. Alacağımız para belli değildir. İnsaf kalmamıştır bu diyarda.

— Beklemeli...

Tarlada çalışma gün batana kadar sürer. Gün batanda, sıra toplanan pamukların tartılmasına gelmiştir. Tartı işi ince iştir. Yığılı hararları tartılırken başında durur ağa. Kimselere güvenmez. Ne elci'ye, ne çiftçibaşına ne de soytarısı şişmana. Gözüyle görmeli, kulağıyla işitmelidir. Kaç kilo pamuk kaldırmış bu yıl tarlasından... Daha ilk günden bilmelidir hesabını, üç aşağı, beş yukarı. Onun için ağa tek tek tartar hararları... Hararlar içinde en ağırı Cevher'inkidir. Cevher küçücük bir deftere yazılı rakamı Ramo'ya gösterip, sorar... Ramo'nun cevabı gözlerini parlatır. ...87 bir, 63 bir... Cevher Ramo'ya kontrol ettirir defterini.

Cevher'in aklı fikri pamuğun kaç kuruş olacağıdır. En küçük bir kımıltıya en küçük bir söze, en küçük bir davranışa bel bağlar, gönül verir. Yeter ki ona pamuğun kaçtan olacağını söylesinler. O akşam da çadırda dinlenirken dışarıdan

Şuayip'in sesini duyar. Şuayip elindeki gazeteden bekledikleri haberi okumaktadır.

— Pamuk taban fiyatları belli oldu. Yapılan açıklamaya göre bu seneki pamuk toplama fiyatları kilo başına 150 kuruş olarak hesaplanmıştır. İşçilerin toplama ücreti olarak kilo başına alacakları bu fiyat herkeste derin bir sevinç...

Gözleri parlar Cevher'in... Heyecanla dışarı çıkar. Şuayip'i dinlemeye devam eder.

— İşçilerin alacakları bu fiat herkeste derin bir sevinç ve...

Şuayip durur. Çevresine bakar. Sanki bir kelime aramaktadır. Cevher umutla Şuayip'e yaklaşır. Gazeteye bakar. Gazete Şuayip'in elinde ters durmaktadır. Cevher bir hile olduğunu sezer. Şuayip sinsice gülerek:

— Lo valla aklınız yoktur, inanmışsınızdır. Lo ben okuma yazma bilmirem.

Ardından, diğer işçiler ve Şuayip gülmeye başlarlar. Sevinci kursağında kalır Cevher'in, Küfrederek çadırına döner. Çocuklar yatmaya hazırlanmaktadırlar. Onlardan kaçar gibi bir köşeye yerleşir. Oğlu İbrahim yanına gelir. Bağırır ona:

— Hadi yat çabuk.

İbrahim uzaklaşır. Karısı Cevher'e korkuyla bakar. Az önceki olay sanki Cevher'in yalnızlığını ortaya çıkarmıştır. Telaşla elini cebine atar. Anlamsız rakamlara bakar. Fenerin ışığı kısılırken kendi kendine söylenir:

— Borç çoktur, kan vardır, kış gelir.

Günler geçer. Pamuk taban fiyatları belli olmamıştır. Cevher gün güne telaşlı, korkulu olur. Denize düşenin yılana sarılışı gibi her şeyden yardım umar. Taban fiyatı bir belirlense, kurtulacaktır sanki. Yeter ki, hükümet şu taban fiyatını bir açıklasın.

Çukurova'da hayat devam eder. Pamuklar toplanır, yemek yenir, uyunur, kalkılır. Yeniden pamuklar toplanır... Çukurova toprağı üstünde Sucu Sino ile Cevher'in kızı Beyaz bakışır. Birbirlerini beğenirler. Bellidir, şu Çukurova toprağında bir sevda başlamıştır. Kız anlar Sino'nun yüreğine bir ateştir düşmüştür. Sino anlar Beyaz'ın gönlünü, bilir kimdedir. Beyaz'ın gönlü Sino'ya, Sino'nun gönlü Beyaz'a düşmüştür. Ama Çiftçibaşı'nın da gözü Beyaz'dadır. Tarlada Beyaz'ı gözler, çadırların yanında Beyaz'ı gözler. Yemek yaparken gözler, kardeşlerine bakarken gözler. Çiftçibaşı gözünü ayırmaz Beyaz'dan. Düşündüklerini Elci'ye açar.

— Fikrim kara çalar elci, nasıl desem.

Elci el oğuşturur.

— De ağam ağzına kilit vurma.

Çiftçibaşı çekingenlikle yaklaşır.

— Bunların huyunu suyunu bilirsin?

— Bilirim ne olmuş ki?

— Halimi de bilirsin?

— Vallah bilmem ağa nasıldır.

— Anlayacağın, köroğlu evde bi başınadır. Yaşlıdır.

— Elimizden ne gelir ki.

— Diyorum ki şu işçilerin arasından bir kız olsa.

— Kim olur ki ağam, bilemem.

— Ben bilirim, aha şudur.

Çiftçibaşı Beyaz'ı gösterir. Sino Beyaz'a su vermektedir. Sino Beyaz'a bakmaktadır su içerken. Kimse bilmez bunu, görmez. Sino birden Cevher'in sesini duyar.

— Slno, ne yazar cebindeki gazata?

Sino hemen toparlanır.

— Birşey yoktur, bes Kıbrıs'ta harp.

Cevher'i ilgilendirmez bu haber.

— Lo onu bilirem, radyodan dinlemişem.

Başka bir işçi söze karışır.

— Kıbrıs melmakatımız mı olmuştur Sino.

Cevher konu değiştiği için kızar.

— Hele dur, pamuktan haber yok mudur?

Sino uzaklaşırken.

— Yok lo, gazata onu yazmaz.

Ilerde tarlayla çadırlar arasındaki yolda ağanın kırmızı arabası görünür. Çocuklar ona el sallar.

Irgatlar pamuk toplaya dursunlar, o gözalabildiğine uzanan pamuğun sahibi keyiflidir. Şişman soytarısı yanında, son model arabasına binmiş kontrol etmektedir ırgatları. Pamuğun aklığından, dolgunluğundan hoşnuttur. Soytarısına takılır.

— Yavrum çökerttin arabayı. Ağır ol.

Soytarının işi ağasını eğlendirmektir. Sanki küfretse ağanın hoşuna gidecektir.

— Bu sene pamuğun çok, bi araba daha alın...

Ağa keyifle güler. Soytarı ağasının biraz daha üstüne giderse, para vereceğini anlar. Sağa sola bakınır. Eline yapışan sineklerden başkasını bulamaz takılmak için.

— Lan sinek, seferberlik arkadaşı gibi elime ayağıma sarılıyon.

Ağa gene güler. Çiftlik evine varırlar. Ağa'nın canı kağıt oynamak istemektedir. Soytarı geçer karşısına. Tam kağıda dalarlar ki, ağanın aklına bir şey takılır. Biraz ilerde duran elciyi çağırır. Bir yandan da soytarıya sorar:

— Darılma yavrum. Yarın birgün yağmurlar başlarsa...

Şişman ağasının kafasından geçenleri okur. Ağa pamuğun yağmura yakalanmasından korkmaktadır. Şişman tam, «He ağam o zaman kötü olur,» diye cevap verirken, Ağa yanına gelen elciye seslenir:

— Yarın makas tarladan başlasınlar... Elci.

Elci'nin işi zordur. Bir yandan ağa işçileri daha sıkı çalıştırması için sıkıştırmakta, öbür yandan Çiftçibaşı ondan Cevher'i kandırmasını istemektedir. Cevher Beyaz'ı vermeye bir razı olsa hem çiftçibaşı, hem yüzdeyi cebine indiren elci hoşnut olacaktır. İş Cevher'i kandırmakta. Elci bu iş için akşamı bekler. Irgatlar dağılırken Cevher'i sessiz bir yere götürür. Cevher umutla sorar:

— Hayır mıdır? Pamuktan haber mi getirmişsen?

Elci, öksürür. Biraz sonra söyleyeceklerinin çok önemli olduğunu belirtmek ister gibi.

— Bilisen çiftçibaşı has adamdır.

— Başım gözüm üstüne.

— Ailesi ihtiyardır yardıma muhtaçtır.

Cevher işkillenir. Sertçe sorar:

— Ne diyecesen de?

Elci sesini yumuşatarak, tek tek devam eder.

— Beyaz'ı eve hizmete Ister, der ki yevmiyesini en birinci veririm.

Cevher olduğu yerde kalır. Ne biçim iştir bu. El kadar kız hizmete gider mi? Yardım umar gibi bakar. Ağam sen bilirsin bizim oraları. Kız kısmı hizmete verildi mi adı çıkar. Adı çıkmış kızda, namus kalmaz... Sen bilirsin... Cevher'in kafasından bunlar geçer ya ağzından bir «Ağam» sözcüğü anca çıkar. Elci üsteler:

— Bu sıcakta pamuk ta toplamaz hem, rahat eder...

Cevher daha fazla dayanamaz, kızgın, ağır ağır kalkar... Kararan gökyüzüne bakar... Sonra elciye dönüp:

— Bilmimisen bizde böyle adet yoktur. El yerinde namusumuzun ne işi var, icat mıdır bu... Tööbe, tööbe ramazana girerken.

Elcinin sözleri Cevher'in kafasını iyice bulandırır. Hiç bir şeyden haberi olmayan Beyaz'a içten içe kinlenir. Tedirginliği daha da artar. Onun bu hali Ramo'nun gözünden kaçmaz. Cevher'e canını sıkan şeyin ne olduğunu sorar. Cevher, elcinin söylediklerini Ramo'ya aktarır.

— Beyaz çiftçibaşının evinde kalacakmış,

hizmatını görecekmiş. Namusumuzu kiraya mı vereceğiz. Borcumuz vardır diye âdetimizi mi bozacağız, boynumuzu mu eğeceğiz?

— Aklını ne yaptı bu herif, namusumuza mı dokunacak?

— Nasıl dokunabilir. Yok dedim ona. Kabullenmedim.

— Yok diyeceksin ya...

Cevher hayır demiştir ama, Çiftçibaşı Beyaz'dan vazgeçmeye niyetli değildir. Beyaz'ı hizmetçi olarak değil de karısı yapmaya karar verir. Bu iş için onbeşbin lirayı gözden çıkardığını elciye söyler. Elci işin zor olacağını anlatırsa da Çiftçibaşı ısrar eder. Parasıyla değil midir? Bastıracak on beş bini Beyaz'ı alacaktır.

Çukurova'da güneş doğup batmaya devam eder. Gün güne pamuklar azalır. Ama taban fiatının ne olacağı belli değildir. Irgatlar, onlara şehirden haberler getiren seyyar sinemacının yolunu gözler olmuşlardır. Sinemacıda haber çoktur. Sonra koltuğunun altına sıkıştırdığı gazeteyi de esirgemeden, Sucu Sino'ya vermektedir. Sinemacı gibisi yoktur. Bu sinemacı bir sihir adamı. Bak kutudan, atları gör, adamları gör, Kıbrıs'ı gör... Sinemacı geliyor.

— Clark Gable, ürüzgar gibi geçti. Yusuf ile Vehbi... Kıbrıs'a giden jetler... Haydi yirmibeş yirmibeş... Sıraya, sıraya...

Sucu Sino sinemacıyı görür görmez fırlar yerinden, bir köşeye otururlar. Sino soru yağmu-

runa tutar sinemacıyı. Sinemacı ilk kez duyduğu şeylerden sözetmektedir. Bir takım adamlardan sözetmektedir. Pamuk toplama ücreti için toplu halde hareket eden, hakkını arayan, direnen insanlardan sözetmektedir. Hem de yanıbaşlarındaki Bakırsız ağanın topraklarında olmaktadır bütün bunlar. Yanıbaşlarındaki topraklarda insanlar haklarını istemektedir. Öte yanda, Elci Çiftçibaşının isteğini Cevher'e açar. Çiftçibaşı'nın Beyaz'a talip olduğunu, iyi bir başlık vereceğini söyler. Cevher önce «kız körpeciktir, adam yaşlıdır, yabancıdır» derse de, düşünmeye başlar. Ramazan'ı çağırır.

— Çiftçibaşı ailemizi refaha çıkaracaktır. Beyaz'ı ister. İyi bir para verecektir.

Ramazan da Çiftçibaşının yaşlılığını, obalarından olmadığını ileri sürer. Ama Cevher'in aklı yatmıştır, kızı verecektir. Obaya rezil olmaları önemli değildir.

— Olsaydı Pırnak rezil olurdu. Kızının kilosunu bin liradan şehirdeki herifin birine satmadı mı? Rezil oldu mu? Beyaz nasılsa verilecek bir erkeğe. Halimiz bellidir, vaktimiz kalmamıştır.

Ramazan daha fazla karşı koymaz. Cevher'in gözlerinin parladığını görür. Cevher Ramazan'ın omuzuna sevinçle vurur.

— Melmeketteki rayicinden daha fazla isteyeceğim, Beyaz için. Göreceksin kız, kanımızı, borcumuzu, kışımızı kurtaracaktır.

Cevher'in Elci'ye vereceği cevap bellidir artık. Düşünmeye gerek yoktur. Zaman zaman Be-

/az'ı seyreder. İçi bir tuhaf olur ama, başka çare yoktur. Ertesi gün Elci yanına gelir. Cevher umutla sorar.

— De bakalım Elci. Çiftçibaşı ne verir.

Elci önce duraklar.

— Ben sana Çiftçibaşı'nın aklından geçeni söyliyeyim. 15 bin verecektir.

Cevher birden çok sinirlenir. Oturduğu yerden ayağa kalkar.

— Elimden kötü bir iş gelecek Elci. Sen bilmez misin ki kızın fiatı en aşağı 30 bindir. Bizi boğacak mısın?

Elci çekingen söylenir.

— Valla beni alakadar etmez.

Cevher sözünü keser Elci'nin hızla uzaklaşırken bağırır:

— Get lo get hadi.

Gün geçmekte, kan borcunun ödenmesi için verilen süre azalmaktadır. Her geçen zaman Cevher'in korkusunu arttırmakta, çaresizlik beli-ni bükmektedir. Çare vardır ama... Elci durmadan Cevher'in peşindedir. Cevher bir şey dese Beyaz satılacak, kan bedeli ödenecek. Cevher'in korkuları son bulacaktır. Beyaz kız, ailenin umududur şimdi. Anasının, kardaşlarının, Cevher'in umudu. Kız onların kanını, kışını, borcunu kurtaracaktır. Cevher bir yandan Beyaz'ı satmayı düşünür ya, bir yandan da içi elvermez böylesi bir satışa. Bir kere çiftçibaşı yaşlıdır, evlidir, yabancıdır. Sonra onbeş bine kız verilmez. Beyaz, güzel Beyaz... Daha şuncacık kız.

Umudları da ak pamuklar gibi ak. Kötülük düşmemiş yüreğine daha. Nasıl satsın Cevher Beyaz'ı. Ama kan bedeli. Kara bir yılan gibi durur karşısında. Ha soktu ha sokacak. Cevher tabancasını yoklar. Gökyüzünde de ne çok yıldız vardır o gece. Tabancaya bir sıkı sarılır. Yıldızlara baka baka çadıra girer.

Bu bir korkulu düş müdür? Yoksa yılan şimdi de bu kılıkta mı insanları sokmaktadır? Nedir, nedir bu? O gün tarladaki ırgatların gözünde korku ve binlerce soru şimşeği vardı. Pamuk tarlasının ortasında kocaman dev bir makina büyük homurtular çıkararak ilerliyordu. Makina bir yandan ilerliyor bir yandan da, çevresindeki binlerce kozanın ak pamuğunu toplayıp, bir solukta kocaman ağzından içeri atıyordu. Bir çeyrek geçmedi ki, makina on ırgatın bir günde toplayacağını istifledi karnına. Ağa hoşnut ağzı kulaklarında gülümsüyor. Gözleri korkuyla açılmış ırgatlara dönerek, gördünüz mü siz yoksanız makina var. Hem hepinizden daha çalışkan der gibi başını sallıyordu. Ağa ve bir Amerikalı pamuk toplama makinasının deneyini yapıyorlardı.

Ali'nin, Şehmuz'un, Şuayip'in, Cevher'in, Ramo'nun tüm ırgatların canı kuş olup uçmuş, renkleri sararmış, gözlerinin karası büyümüştü. Bir yılan gibiydi makina. Urfa köylerinde bütün bir kış, umutla yaşadıkları Çukurova da pek yakında onlara yüz çevirecekti. Traktör gibi... Harman makinası gibi bu makina da onların yap-

tığı işi bir çırpıda yapacak... Aslanın ağzında olan ekmek, artık iyice düş olacaktı. Canavardı bu makina. Üstlerine geliyordu. Gel öldür bari, bir adamın ekmeğini elinden almak öldürmekten beter değil mi? Gel öldür bari... «Zaman zulüm zamanı» dedi bir işçi... «Hiç insaf kalmamıştır insanoğlunda.»

Irgatlar korkuyla seyrettiler o gün makinayı.. Ağa hoşnut... Bindi arabasına. Arabanın ekzosu o gün çok sert patladı.

Çok geçmez, komşu çiftliklerde dolaşan sinemacının sözünü ettiği adamlar Ramo'nun, Cevher'in, Şuayip'in bulunduğu tarlaya da gelirler. Ellerindeki kağıtları ırgatlara tek tek dağıtırlar. Aralarında okuma yazma bilenlere güvenen ırgatlar yine de tek tek söylenmekten kendilerini alamazlar. Sözler birbirine karışır.

— Nedir bu hükümet kağıdı mıdır? Öyle midir?

— Sağolasınız ki hükümetimiz sizi göndermiştir.

— Bu hükümet bildirisi değildir.

— Valla iki karpuz alsak elde para kalmaz.

— Bugüne kadar emeğimizin karşılığı karnımızı doyurmaya bile yetmemiştir. Doğru lo...

— Bu mukaveleyi alıp ağaya mı gideceğiz.

— Bu mukavele değildir. Sizin durumunuzu anlatan bildiridir.

— Biz sizin hakkınızı almanız için birleşmenizi istiyoruz.

— Ücretinizi çiftçi birliği ilan eder. Sizin birliğiniz var mı?

— Çadıra gelin, çayımızı için...

Çok geçmez ırgatlara pamuk işinde nasıl sömürüldüklerini anlatan bildirilerden biri ağa'ya ulaştırılır. Soyratısıyla konken oynayan ağa oyunu bırakır. Sinirli sinirli dolaşır. Soytarı görevini hemen yerine getirir.

— Ne o ağam, yüzün, bıyığın gibi karardı.

— Önemli değil yavrum. Her sene olur böyle şeyler, iki gün sürer... Ondan sonra başlarlar toplamaya. Yavrum gel biz konkenimize devam edelim.

Bildirinin, gelen adamların yaptığı konuşmaların etkisi çok geçmez görülür. Irgatların kafalarında yeni bir sorun belirmiştir. Pamuk fiatını açıklamayan, onları böyle tedirgin, güvensiz bırakan kimdir... Yavaş yavaş direnirler, bir kaç gün işi bırakırlarsa emeklerinin hakkını alacaklarına inanmaya başlarlar. Ortalıkta alışmadığı konuşmalar duyan Cevher, bazı şeylerin olacağını sezmiştir. Oysa onun kan borcu ödeme günü yaklaşmaktadır. Gün dediğin nedir ki, göz açıp kapayana kadar geçer. Cevher çeker Ramo'yu bir yana, Ramo'ya, diğer ırgatlara, bu tarlaya dadanan bildiri dağıtan adamlara kızar, bağırır.

— Başımızın derdi bitmez mi Ramo. Bu herifler ne uğraşır bizimle... Hökümet midirler ki.

— Bilmiyorum.

— Bunlarla onlarla olmaz bu işler. Onlara ne?

— Yav. Adamlar buraya kadar gelmişler...

— Get lo. Onlara uyma sen de. Bizim işler ne olacak. Hesap kitap ne olacak, alakadar olduğun yok.

— Kimsenin bildiği yok ne para alacağını, elden ne gelir... belki birlik olursak bir şey olur...

Irgatlar arasında huzursuzluk hızla artar. Elci ortalığı yumuşatmak için para dağıtır. Irgatlardan bir kısmı Adana'ya inerler. Cevher de aralarındadır. Dört beş ırgat bir süre Adana'nın kalabalık caddelerinde dolaşırlar. Kıbrıs'lı Ecevit resimlerine bakarlar, şerbet içerler. El-ele tutuşarak kalabalıklardan geçerler. Arabalar, kadınlar, vitrinler, fırınlar, lokantalar. Her şeye uzun uzun bakarlar. itişip kakışarak bir vitrinde oynayan televizyonu seyrederler. Bir ara tarlaya bildiri dağıtmaya gelenlerin sendikasına gitmek isterler. Görüşülecek, konuşulacak işler vardır. Ama Cevher gitmek istemez, çünkü onlardır işlerine engel olan, kan borcunu geciktirmek, onu canından ekmek isteyenler. Hızla, koşarak uzaklaşır oradan. Tek başına Adana parkında dolaşır. Sanayi sergisini seyreder. Çevresindeki hiç bir şey ilgisini çekmez. Ne çocuk seslerine kulak kabartır ne neşeli gülüşlere. Bir karamsarlık ve yalnızlık heykeli gibi parkın bir köşesine çöker, öyle kalır.

Akşamüstü Cevher arkadaşlarıyla birlikte çadırlara döner. Daha umutlu, daha güvenlidirler. Yalnız Cevher daha karamsardır. Bu duy-

gular içindeyken ansızın, tulumbanın başında Sucu Sino'ya gülümseyen Beyaz'ı görür. Bütün öfkesini kızdan çıkarmak istercesine hışımla Beyaz'ın üstüne yürür ve dövmeğe başlar. İçinde biriken kin, acıma, nefret, sevgi bu tokatlarla akıp gidecektir sanki. Vurur, Vurur.

Anası, Ramo ve karısı Beyaz'ı Cevher'in elinden almaya çalışırlar. Olanları uzaktan seyreden Sino, bir şey yapamamanın acısıyla kıvranır. Sonunda Ramo Beyaz'ı Cevher'in elinden alır.

Cevher söylenir durur: «Çiftçibaşı kılını kımıldatmaz. Verdiği fiattan yukarı çıkmaz. Hal böyleyken namusumuzdan mı olalım» Radyodan yükselen ezan sesine, Beyaz'ın ince hıçkırıkları karışır. Ramo Cevher'i alıp uzaklaşır. Uzakta fabrika ışıklarının göründüğü bir tepeye otururlar. Biraz sakinleşen Cevher sorar:

— O kadar pamuk toplamıştık, ne kazanıyoruz, ne edeceğiz belli değil.

— Belkim bu gelen adamlarla bir şey olur. Bişey çıkarırız.

— Get ha, ne çıkar ki bize. Kan gene bizim kanımızdır. Kız gene bizim kızımızdır. Hele sen şu bi deftere bak hele. Kaç kilo toplamışıktır...

Ramo, bir Cevher'in çıkardığı deftere, bir ilerde ışıkları parıl parıl yanan fabrikaya bakar. Sesinde derin bir özlem mırıldanır.

— Senin derdin defter, benimki de bi başka artık. Fabrika, fabrika.

Tarlalardaki huzursuzluk günden güne artar. Erkeklerin yüzleri asık, kadınlar suskun isteksiz. Çocuklar daha çok ağlıyor. Sanki sıcak daha çok. Sinekler daha çok... Pamuk yüklü tarlalardaki huzursuzluk toprak sahiplerini de tedirgin etmekte gecikmez. Kendi aralarında toplanırlar. Amaçları birleşip, en az zararla bu huzursuz ortamı atlatmaktır. Gelecek yıla allah kerim derler. Şu yıl hele bir atlasın. Her toprak sahibinin ırgatlar konusunda değişik düşünceleri vardır. Bunlar arasında Almanya'da eğitim gören birinin düşünceleri diğerlerine karışık, biraz da gülünç gelir.

— Dikkatli olmak gerekir dostum, bu adamlar çok konservatiftir...

— Anamadım ne dedin.

— Konserve kutusunda kalmış gibidirler. Çıkınca ne yapacakları belli olmaz.

— Daha pamuk fiyatları ilan edilmedi. Ne alacağımız belli değil. Bir lira isteyeceklermiş toplama fiyatı olarak. Hükümet bize on lira ilan etsin, bir lira verelim.

— Fakat dostum bu adamlar insanı çileden çıkarır. Ben hümanistim, bu adamlara neler yapmıyorum ki, bu sene bunlara devamlı ilaç satın aldım, fakat yaranmak ne mümkün. Hümanistlikten falan anladıkları yok...

— Bırak lan Ahmet şimdi şu hümanistliği falan. Almanya'da okudun diye bir de hümanist mi oldun.

Bu konuşmalardan hiçbir sonuç elde edemeyeceğini anlayan ağa, Irgatlara bir iftar ye-

meği vermeyi ve bütün inandırma yeteneğini kullanarak ırgatları yumuşatmayı umar. Iftar vakti, karınları aylardan beri çay, ekmek, peynirle doyan ırgatlar, sofradaki çeşitli et yemeklerini görünce bir anda kocaman lokmalar alarak yemeğe başlarlar. Onların bir an önce karnını doyurma telaşlarına küçümseyerek bakan Ağa, zamanını kollayarak yemeğin amacını anlatan konuşma yapar. Lokmalar ırgatların ağızlarında donar kalır. Ağa sevimli bir yüzle söze başlar:

— Bu ramazan günü arkadaş ben sizin hakkınızı mı yiyorum. Aranıza bir takım adamlar sokmuşsunuz, bilmem ney. Bunlar sizin pamuk toplamanıza mani oluyorlar, sizi avara ediyorlar. Siz pamuk toplamazsanız bu adamlar size para verirler mi? Bu adamlar bu işi hükümetten iyi mi biliyorlar. Ben sizin büyüğünüzüm, bi derdiniz olduğu zaman gelip bana söyleyin... Ben sizin derdinizi hallederim. Daha hükümet pamuğun fiyatını belli etmedi, ben derdinize deva olacam... Sizin derdinizi halledecem... Onun bunun lafına inanıp da işi bırakmayın... Şu pamuğu bir an evvel bitirin. Ben size hakkınızdan daha fazla size vericem. Bu işi tatlı konuşup tatlı yiyip halledelim, gardeşim.

Kocaman bir sinide baklava gelir. Irgatların elleri, ağanın eli bir anda siniye uzanır.

Tatlı konuşmak için yenen baklavanın tadı ertesi gün biter. Irgatlar gene kendi karınlarıyla başbaşa kalırlar. Üstelik ağanın konuşması hiç

bir çözüm getirmemiş, ırgatlar hâlâ kaç kuruş toplama ücreti alacaklarını öğrenememişlerdir. Sonunda içlerinde Sino'nun ve Ramo'nun olduğu bir gurup ağaya gitmeye karar verirler. Ağa gelenlerle konuşmak istemez. Çiftçibaşı arayı bulmaya çalışır. Elci ırgatların isteğini bir çırpıda söyler:

— Ağam tamam da, ne dediysem olmuyor, mukavele imzalamak istiyorlar seninle.

Kendine doğru yönelen gözlerdeki öfkeyi gören çiftçibaşı ortalığı yumuşatmaya çalışır.

— Yahu kardeşim, ağanın ne para alacağı belli mi ha, ağa kiminle mukavele imzalayacak ha, deyin hadi.

— Ne para alacağımızı bilelim, yoksa bırakır gideriz.

— Kilo bi liradan aşağıya çalışmayız.

— Nasıl çalışmazsınız be, bi yağmur yağarsa ağanın zararını siz mi vereceksiniz...

— Ağana söyle az daha akıllı olsun, bi daha böyle hareket etmesin.

Ağayla yapılan konuşma sonuçsuz kalır. Irgatlar durumları belli oluncaya kadar çalışmamaya karar verirler. Sabah yine erkenden kalkılır. Yüzler değişmiştir sanki. Erkekler güvenle doğan güneşe bakarlar. Kadınlar endişeli, sessiz işlerini görmeye koyulurlar. Kimi halay çeker, kimi silah atar sevinçten. Traş olanlar, yıkananlar, yeni elbiselerini giyenler, türküler, bağrışmalar birbirine karışır. Her şey ilkel bir dini töreni hatırlatır. Köşede bir çocuk «Müjdeler Var Yurdumun, Toprağına Taşına» şarkısını söyler.

Sinemacı da gelir. O gün, «Kıbrıs'a giden Jetler, Tarzan yamyamlara karşı, Yılmaz Güney» filmlerini parasız çocuklara seyrettirir. Güneş tarlaların üstünde yavaş yavaş yükselir. İşçilerin böylesine birlik olacaklarını düşünmeyen ağa sonunda telaşla tarlaya gelir. Kızgındır. Elci'yi çağırıp sorular yağdırmaya başlar.

— Ne oldu elci arzunuz nedir?

— Vallahi ağam, ben bunlara söylemişim, bir lira olmazsa çalışmayız diyorlar.

— Grev yapıyorsunuz yani, iyi tamam yapın.. Peki topladığınız pamuğu kamyona yüklemiyecek misiniz?

— Yok ağam boşa... Ben düdük ötürüyorum ama kimse gelmiyor.

Elci sözlerini kanıtlamak için düdüğünü öttürür. Ağacın altında oturan ırgatlar dönüp şöyle bir bakarlar. Sonra kendi aralarında konuşmaya devam ederler. Bu durum öfkesini gizlemeye çalışan ağanın, gerçek düşüncesini açığa vurmasına neden olur. Ağa bağırmaya başlar:

— Bu iş bu kadarla bitmez. Eğer bu pamuk kalkmazsa elciyi içeri attırırım. Sizin yaptığınız grev kanunsuzdur. Bak elci iyi düşün!

— Ben işe çağırıyorum. Ama gelmezler. Burası Türkiye değil midir diyorlar. Buraya seyahata gelmişler. Keyif onlarınmış, isterlerse çalışır, istemezlerse çalışmazlarmış.

Ağa ayağa kalkar gitmeye davranırken, bağırır.

— Bak elci bu pamuk bugün kalkmazsa senin için kötü olur.

llerde işçiler halay çekmeye devam ederler.

Çukurova'nın sıcağında ırgatların direnişi sürüp gider. Irgatlar ilk kez güçlerini sezmekte, ağanın tedirginliğini, korkusunu gözleriyle görmektedirler. Ama kan borçlusu Cevher huzursuzdur. Zaman boşa geçmekte, tek umudu pamuğu grev nedeniyle toplayamamaktadır. İşçilerin arasında olup bitenlere uzak kalır. O bütün düşüncesini kan borcuna, bu borcun ödenmesi için verilen günlerin azaldığına takmıştır. Öte yandan Cevher'in korkusunu artıran şeyler de vardır. Hasımları Çukurova'ya inmişler ve erken bir sabah ırgatların toplandığı tarlanın yamacında görünüp varlıklarını hatırlatmışlardır. Cevher görmüştür onları, yüreği ağzına gelmiş, tek umudu defterine sarılmıştır. Ama defterdeki rakamlar, öyle küçüktür ki... umutsuzdur.

Cevher endişelerini Ramo'ya açar sonunda. Ramo, dayanmasını, bu grevin kan borcunu da halledebileceğini anlatır. Cevher, Ramo'yu suçlar. Kimsenin onun derdiyle ilgilenmediğini söyler. Yarından tezi yok tarlalara gidip çalışacaktır. Cevher tek başına pamuk toplayacaktır. Ramo, onu bundan vazgeçirmeğe çalışırsa da başarılı olamaz.

Ertesi gün, ırgatlar, tarlada karısıyla birlikte tek başına çalışan Cevher'e biraz acıyan, biraz kızgın bir yürekle bakarlar. Cevher deli gibi

çalışmaktadır. Bütün kozaları bir anda yutmak, yok etmek ister gibidir. Bir yandan da karısına durmadan «kaç gün kaldı, kaç gün kaldı» diye sormaktadır. Onun bu hali Ramo'ya dokunur. Ramo pamukların arasına dalarak Cevher'in yanına gelir. Onu bu işten vazgeçirmeye çalışır. Ama Cevher'in gözü hiç bir şey görmemektedir. Kulağı hiç bir şey işitmemektedir. Bir tek şey vardır kafasında: Üç gün kalmıştır. Kancılar gelmiştir.

Cevher'in bilmeden grev kırıcısı olması Ağa'nın hoşuna gider. Diğerleri de arkasından gelir diye düşünür. Ve Cevher gece karısının tuttuğu fener ışığında da pamuk toplamaya devam eder. Onun bu son davranışı ırgatların öfkesini iyice arttırır. Artık hiç kimse Cevher'e acımaz, Sino ve Ramo bir ağacın altında onu seyretmektedirler. Ramazan Cevher'in durumuna üzülmektedir.

— Acırım. Ne ederim. Aklı fikri kanda. Parayı yapamazsa kızı ucuzdan satacak.

Sino bunu duyar duymaz irkilir. Düşünceli başını eğer. Bir şey öğrenmek ister gibi Ramo'ya sorar.

— Şeher yerinde nasıldır acep işler.

Ramo uzakta ışıkları görünen fabrikaya döner.

— Şeher yeri de yamandır, çok yamandır.

Bütün bunlar Cevher'in umurunda değildir.

İnatla çalışmasını sürdürür. Deliye dönmüş gibidir. Kendi kendine konuşur.

— Beyaz... kan... pamuk... Çiftçibaşı...

Bir köşede karısı ağlamaktadır. Artık çaresi yoktur. Kızı satmak zorunda kalacaktır.

O gece sabaha kadar pamuk toplayan Cevher, bir ara tarlada uyuya kalır. Gün ışığıyla birlikte uyanır. Sesler duyar. Korkuyla sıçrar. İlerde, ağaçların orada işçiler heyecanla bir şeyler konuşmaktadırlar. Bir şey anlamaz. Ama korkusu da iyice büyür. Çevresine bakınır. Sanki kancılar gizli bir yere saklanmışlardır. Yeniden bir ses duyar gibi olur. Panik içinde koşmaya başlar. Çevresine, arkasına bakınmaktadır bir yandan. Kimse yoktur. Ağaçların oradaki işçiler de bir yerlere gitmişlerdir. Birden karısının sesini duyar. Karısı bağırmaktadır. Karısı Beyaz'ı çağırmaktadır. Karısının yanına varır, korkuyla sorar.

— Ne oldu Fate, anlat Fate...

Karısı ağlamaktadır bir yandan...

— Beyaz gitmiş... kaçmış... Sino ile kaçmış Beyaz...

Cevher öylece kalır. Donmuş gibi kalır. Gözleri büyür. Karısına bakar. Sanki görmez onu. Kimdir? Çevresine bakar. Hiç kimse yoktur. Cevher beyninden vurulmuş gibidir. Tek can umudu Beyaz da kaçmıştır. Kızı, yavrusu Beyaz kendisini bırakmıştır.

Pamuklara bakar. Pamuklarda hiç hareket yok. Kimse toplamıyor onları.

Çadırlara bakar. Hiç bir çocuk oynamıyor önlerinde. Çadırların kapısı rüzgarla sallanıyor.

Ağaç altına bakıyor. Kimse yok orada da. İşçiler gitmiş bir yerlere. Cevher korkunç bir yalnızlık içindedir.

Birden ileride birilerini görür gibi olur. Kancıları görür gibi olur. Yüzü kasılır. Korkusu büyür. Adamlar üzerine doğru gelir gibidirler. Önce bir iki adım atar. Sonra hızla, telaşla, korkuyla koşmaya başlar. Arkasına bakar. Adamlar yaklaşmaktadır. Korkusu iyice büyür. Pamukların içinde koşarken yardım ister gibi bağırır...

— Ramo... Ramo... Ramo...

Ama Ramazan yoktur. Cevher'in ayakları taşlara takılır. Kalkar, koşmaya devam ederken yeniden bağırır, yardım ister.

— Sino... Şehmuz... Eyüp...

Onlar da yoktur. Cevher koşar. Adamlar yaklaşır. Cevher arkasına bakar.

Ağaçlar, adamlar, pamuklar, Beyaz, Ramo, İbrahim, Sino, her şeyden herkes sanki Cevher'i kovalamaktadır. Cevher yalnız başına, kaybolmak ister gibi koşar... Adamlar tabancalarını çıkarır, Cevher'e doğru...

O sırada, Adana sokaklarında, Ramo, Sino, Şehmuz, Eyüp ve diğer işçiler ellerinde pankartlar, yürümektedirler. Öfkeli, aydınlık, coşkuyla, hakkını bağıran işçi kalabalığı, caddelerde yürüyüş yapmaktadırlar.

SENARYO

ENDİŞE

Yapım	: Güney Filmcilik Sanayi ve Ticaret A. Ş.
Yapımcı	Suha Pelitözü
Yönetmen	Şerif Gören
Senaryo	Yılmaz Güney
Görüntü Yönetmeni	Kenan Ormanlar
Senaryo Yardımcısı	Ali Habib Özgentürk
Müzik	Şanar Yurdatapan Attila Özdemiroğlu
Kurgu	Şerif Gören
Yapım Yılı	1974
	Renkli, 85 dakika.

OYUNCULAR :

Erkan Yücel	— Cevher
Kamuran Usluer	— Ramazan (Ramo)
Aden Tolay	— Fate
Emel Mesci	— Aliye
Nizam Ergüden	— Osman (Çiftçibaşı)
Mehmet Eken	— Ağa
İnsel Ardan	— Beyaz
Yaşar Gökoğlu	— Sino
Ahmet Bayrak	— Elci Mehmet

1. FOTOĞRAFLAR (Tanıtma Yazıları)

Çocuk fotoğrafları... Ağlayan, gülen, oynıyan çocuk fotoğrafları...

2. KÖY **(Dış-Gün)**

Köy meydanında ağlayan bir çocuk. Beş yaşlarında. Ağlıyor uzun uzun. Geride köy evleri. Başka hiç insan görünmüyor. Her şey güneş altında.

3. KÖY EV **(Iç-Gün)**

Evin penceresinden gözüküyor ağlayan çocuk. Onu izliyen üç erkek var. Bunlar Cevher'in kan davacılarıdır. Çocuk da Cevher'in oğlu... Kan davacılarında kızgınlık. Çocuğu izlerken söylenirler...

APO — El kadar çocuğu öldürtüp kendi canıy kurtaracak... Bizi avanak beller.

ZEYNEL — Allah vekil öldüreceğem oni. Çocuğu üstümüze salmıştır, hiç vicdan yoktur bu Cevher'de. Ama ben, ben Zeynel'em...

APO — Onbin lira verirem demiştir. Versinler onbeşbin lira, ben de kanımızın ardına düşmiyem.

ZEYNEL — Kanımızı parayla satmak ayıptır oğlum... Ben razı değilem. El ne der?

APO — Arada Kinyas Beg vardır. Karşı mı gelem... Sonra Ali Ağa... Cever'e 45 gün mühlet tanıyacam. Pambuk sonuna kadar.

4. KÖY **(Dış-Gün)**

Ağlayan çocuk... Genel köy...
Ağlayan çocuğun sesi...

5. KAMYON ÜSTÜ **(Dış-Gün)**

Cevher ve eniştesi Ramazan
Çukurova yolunda konuşurlar...

CEVHER — Şaşırmışımdır. Vallah ben kendi canımdan korkmam. Vallah ben çor çocuğa acırem. Lo ben ölürsem, mapusa girsem, kim pakar onlara. Açlarından ölürler vallah. Heç kimse ber lokma ekmek uzatman... Sıra Kara Hasolarındır... Yılmışam hergün azrail kollamahtan, yılmışam.

RAMO — Lo ne dirlanıp duruyon. Agaları, begleri soktuk araya, sezi barıştırmışıg. Kan parasını da tespit etmişig.

CEVHER — Ben bu yaşıma gelmişem daha görmemişem 15.000 lire. Nerden bulacaam 15.000 lire. Töbeee, vallahh 15.000 lire. Lo, ya topliyamazsag pareyi...

RAMO — Bu kaday nüfus canımızı takarız pambuha, denk ederik. Olmazse dabanceni satarem.

CEVHER — Lo dabance satılır, ahlını oynatmışsen?

RAMO — Döşmanlıh biderse ne lüzümü eder dabance. Başka çaran var?

CEVHER — Yohtur, vallah yohtur... 45 günde 15.000 lire... Beş guruşumuz yohtur... Ben düşünmüşem pambuktan kazanirem, kışın yerem. Şimdi çıkmıştır başımıza bu bela. Kışa ne edeceğim, ne yiyecek çor çocuk.

RAMO — Ula önce can kurtarak, geriye allah kerim. Elbet bir lokma ekmek bulursan.

CEVHER — Vallah bilmem. Belkim felek yüzümüze baker.

RAMO — Ya kan, ya pare, başka çaren var?

CEVHER — Yohtur, vallah yohtur. Işimiz pambuha kalmıştır. Borç çok, kan var, kış da gelecek. 15.000 lire 45 gün...

Kamyonda gider işçiler...
Cevher'in karısı ve 3 çocuğu ve büyük kızı Beyaz. Ramo'nun kızı ve karısı...

6. ADANA YOLU (Dış-Gün)

Kamyondakiler... Tek, tek...
Geçen kamyonlar... Cevherin kamyonu... Kamyonlar...
Adana'ya giriş... Çukobirlik önünde bekleyen kamyonlar...

7. TARLA **(Dış-Gün)**

Çiftçibaşı yürür sigarasını yakar. Kamyon geliyor, önünde ağanın arabası. Çiftçibaşı Osman bakıyor... Ağanın arabası Osman'ın yanına gelir. Osman kapıyı açar, ağa çıkar. Kamyon onların görünümünü kapatır... İnen ırgatlar... ve Ramo bakıyor...
Bilenen bıçak... Bıçak bileyen adam.

8. ÇADIR YERİ **(Dış-Gün)**

Gün batarken çadırlar kurulur... Çadır kuranlar. Cevher, karısı Fate, kızı Beyaz ve diğer çocukları çadır kurmaya çalışır... Ramo, karısı Aliye ve kızı Necla da çadır kuruyor...
Cevher kazığı çakarken bakar...
Gün batarken gelip geçen işçi kamyonları...

9. CEVHERİN ÇADIRI **(İç-Gece)**

Gece. Çadırlar kurulmuş, yatıyorlar.
Beyaz Dilberi yatırır..
BEYAZ — Hadi Dilber yat. Yat Dilber...
Ali'yi anası yatırıyor...
İbrahim uyuyor... Cevher belinden tabancasını çıkarıyor yatarken.
CEVHER — Bismillahirrahmanirrahim...

10. RAMAZAN'IN ÇADIRI **(İç-Gece)**

Ramazan'ın karısı Aliye kızı Necla'yı uyuturken

Ramazan düşünceli... Aliye Ramo'ya dönerek...
ALİYE — De hade yat artık...
RAMAZAN — Yatakta gün neler gösterecek bakalım...
Ramazan lambayı üfler...

11. RAMAZAN'IN ÇADIRI **(Dış-Gece)**

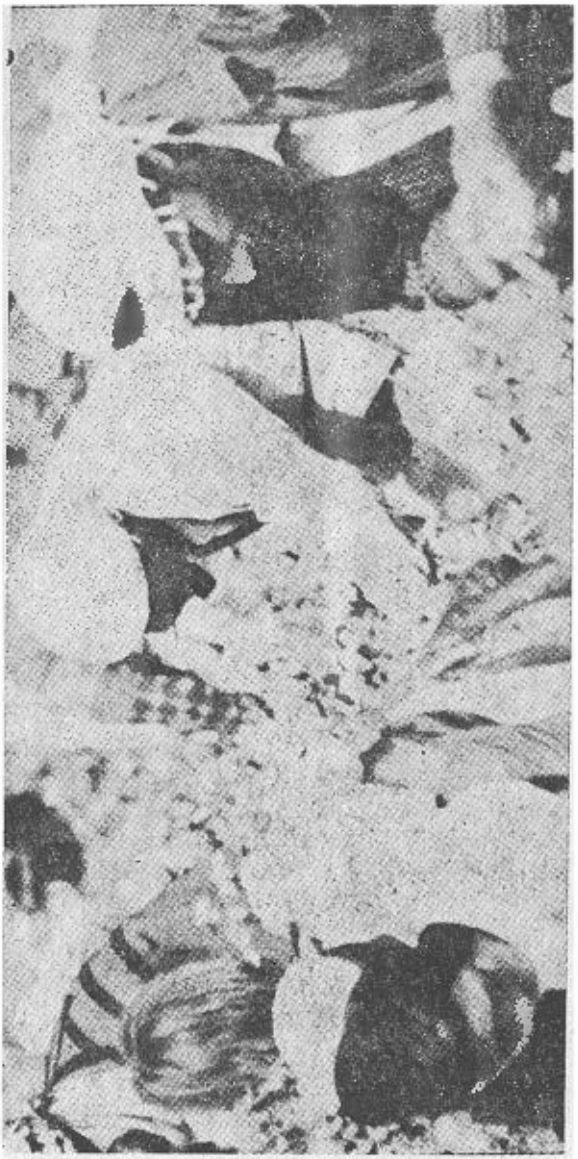
Çadırın ışığının söndüğü görülüyor. Karanlığa gömülüyor her taraf...

12. SABAH ÇADIRLAR **(Dış-Gün)**

Çadırlara gün doğar...
Cevher tarlalara bakıyor umutlu...
Pamuk tarlaları...
Cevher gözlerinde umut...
Daha yakın tarla...
Cevher...
Tarla...
Cevher...
Koza...
Cevher...
Koza...

13. PAMUK TOPLAMA **(Dış-Gün)**

Kozaya sokulan eller, pamuğu toplar.
Pamuk toplanıyor...
Cevher ve ailesi pamuk topluyor...
Ramazan ve ailesi pamuk topluyor...
Diğer pamuk toplıyanlar...

Radyoda haberler...
Sinan emmi...
Şehmuz...
Ve diğerleri...
Fate pamuk toplarken ağlıyan çocuğuna bakar...
Dilberin yanında Ali Ağlar...

FATE — Dilber, çocuk ağlar kız...
Çiftçibaşı kontrola gelir.
Beyaz uçağa bakar...
Uçak tarlaları ilaçlar...
Cevher kızını görür uçağa bakarken...

CEVHER — Avara olma kız, aklın havalarda.
derken vurur. Yere düşer Beyaz.
Çiftçibaşı bakar...
Beyaz doğrulur...
Çiftçibaşı daha dikkatli bakar...
Beyaz küskün...
Çiftçibaşı beğenerek bakar.
Beyaz...
Ramazan ve Aliye Cevher'e bakar.
Düdük öttüren Elci...

14. ÇADIRLARDA YEMEK (Dış-Gün)

Öğle yemeği yeniyor... Cevher'in çadırında yemek... Ramo'nun çadırında yemek... Şehmuz'un çadırında yemek... Diğer çadırlarda yemek... Kadınlar erkeklerle beraber yemiyor... Sadece kocalarına hizmet ediyorlar.

ŞEHMUZ — Acaba bu sene kaç para eder bu pambuk yavu.

SINAN EMMI — Elci demiştir bir lira emme ben inanmamışam.
Onlara bakan Ramazan...
EYYÜP — Hey Ramo, Ramo sen ne deyin?
CEVHER — Hökümet bilir doğrusini...
SİNAN — Cever bu sene pambuk en birinci, yaşadın...
CEVHER — Şükür allaha şükür, bahsana kımıl kımıl...
RAMAZAN — Sahibi düşünsün, sana mı kalmıştır?
CEVHER — Öyle deme, bereketi boldur, parası da boldur...
RAMAZAN — Beklemeli...
CEVHER — Beklemeli ya beklemeli...

15. AĞAÇ ALTINDA (Dış-Gün)

Sucu Sino gazete okuyor...
Etrafında işçiler. Merakla izleyenler...
CEMAL — Bu hangisi bu?
SINO — Bu Türkiye Dışişleri Bakanı. Bu da Amerika Dışişleri Bakanı.
CEMAL — Bu hangisidir?
SİNO — Bu işte bu Amerika Dışişleri Bakanıdır. Dün bizim dışişleri bakanı ile görüşmüş Kıbrıs için.

16. PAMUK TARLASI (Dış-Gün)

Tarladan çeşitli detaylar...

Hararları kendi tartıyor ağa...
Hararları dolduran işçiler...
Tartılan hararlar kamyona yüklenir... Şişman yüklüyor kamyona.
Kantara gelen harar tartılır...
AĞA — 87 kilo... Yardım et, yardım et, tut...
ELCİ — Kimin bu?
RAMAZAN — Cever'in...
AĞA — 63 kaldır...
OSMAN — Hadi... Hadi al gel... Hadi al gel... Kaldır...
ELCİ — Hadi bakalım, hadi bakalım...
OSMAN — Hadi kantar boş...
AĞA — 86.
ELCİ — 86.
AĞA — 86.
ELCİ — 86 mı?
Cevher Ramazan'ı bir kenara çeker...
CEVHER — Hele Ramo, gel hele...
RAMAZAN — He?
CEVHER — Şu benim hesaba bak bir. Aha...
RAMAZAN — Ne kadar?
CEVHER — 63 bir...
RAMAZAN — 63 bir...
CEVHER — 76 bir.
RAMAZAN — 76 bir...
CEVHER — 83 bir...
RAMAZAN — 83 bir...
Ağa kamyona şakayla seslenir.

AĞA — Yavrum çabuk olsana, konken oynıyacağık senlen...

ŞIŞKO — Bu kadar işin aceleyse ileriki değirmene.

Çiftçibaşı bağırıyor, bir taraftan da Cevher'e bakıyor...

OSMAN — Kantar boş, hadi çabuk olun... Hararları getirin ordan... Hadi Şehmuz çabuk ol...

18. ÇADIRLAR **(Dış-Gece)**

Çadırların önünde ateşler yakılmış, ekmek, yemek yapılıyor.

Yufka yapan Fatö ve Beyaz. Hamur yapan Aliye.

Cevher ve Ramazan çadırda oturmuş konuşuyorlar.
Çadırın önünde Şuayip gazete okuyor... Yanında adamlar...
ŞUAYİP — Pamuk taban fiyatları belli oldu. Yapılan açıklamaya göre bu seneki pamuk toplama fiyatları kilo başına 150 kuruş olarak hesaplanmıştır...
Cevher'de memnuniyet...
Şuayip devam ediyor...
ŞUAYİP — İşçilerin toplama ücreti olarak kilo başına alacakları bu fiyat herkeste derin bir sevinç ve...
der ve şeytanca etrafına bakınır... Esasında okuduğu sayfa ilan sayfasıdır... Gazeteyi de ters tutmaktadır... Cevher daha başka bir umut...
ŞUAYİP — Eee... derin bir mevzuat yaratmış bulunmakla beraber... falan filan.
Şuayip gülmeye başlar...
ŞUAYİP — Lo, ben okuma yazma bilmirem...
Gülmeler...
Cevher'de umutların yıkılışı...
Cevher mırıldanır...
Gülmeler...

19. PAMUK TARLASI (Dış-Gün)

Ramazan su içer Sino'dan...
Cevher pamuk toplarken Sino'ya soruyor...
CEVHER — Sino... Halimiz neyki ne yazar gazata.
SINO — Birşey yohtur, bes Kıbrıs'a çıkmıştık

ya Magosa'dan bahsedir.
CEVHER — Lo onu bilirem, var mıdır pambuktan habar...
SİNO — Yohtur, gazatalar onu yazmamıştır...
Sino Beyaz'a su verir...
Beyaz suyu içerken Sino'ya bakar... Sino'nun bakışı... Beyaz başını eğiyor... bardağı uzatırken... Bardağı alırken Sino'nun eline eli değer...
Sino'nun uzaklaşması...
Pamuk toplamaya devam...
Otların arasından Cevher ve ailesi...
Onlara bakan Çiftçibaşı ve Elci.
Beyaz pamuk topluyor...
Birbirlerine eğilip konuşuyorlar.
Beyaz hakkında konuştukları belli.
Beyaz, habersiz işine devam eder.
Çiftçibaşı uzaktan Ağanın geldiğini görür...
Ağanın arabası gözüküyor...
Çiftçibaşı ve Elci ona doğru koşar.

20. AĞANIN ARABASI (İç-Gün)

Ağa yanında şişman olduğu halde çiftliğe doğru gidiyor. Ağa her zamanki gibi takılıyor şişmana.
AĞA — Yavrum çökerttin arabayı...
ŞİŞMAN — Bu sene pambuğun çok, bi dane daha alın...
Ağa gülüyor...
Şişman üstüne başına konan sineklere...
ŞİŞMAN — Lan sinek, seferberlik arkadaşı gibi elime ayağıma sarılıyon...

Gülüyorlar...
Araba çiftliğe girer...
Eski harabe taş yapı bir çiftlik...

21. ÇIFTLIK (Dış-Gün)

Ağa Şişko ile konken oynarken karşısında duran Elci'ye...

AĞA — Kaç günden beri aynı tarladalar, yavaş çalışıyorlar Elci.

ELCİ — Ne etsinler ağam, avra kaldıkları yok.

ŞİŞMAN — Hadi ağam oyna...

AĞA — Ne diyon yavrum...

ŞİŞMAN — Bişey didiğim yok ağam, canın sağolsun.

AĞA — Darılma yavrumm. Yarın bigün yağmurlar başlarsa...

ŞİŞMAN — He ağam o zaman kötü olur...

AĞA — Osmann...

OSMAN — Buyur ağam...

AĞA — Yarın makas tarladan başlasınlar... Elci, sende hadi...

22. YOL (Dış-Gün)

Elci ve Çiftçibaşı yolda giderken konuşurlar.

OSMAN — Elci, akşama konuşsan haa...

ELCİ — Konuşacam da eyi bir zaman kolluyom..

OSMAN — Yav, zamanın eyisi var mı konuş işte..

ELCİ — Sen de bilirsin ki bu işler o gadar golay değil...

OSMAN — Yahu biliyoruk kolay olmadığını, sen hakkını alacaksın...
ELCİ — Tamam da yani işte... Vallaaa... Yani
OSMAN — Tamam işte sen hakkını alacaksın, bende paran mı kalacak?..
ELCİ — Ayıbediyon, öyle bişey mi demişem, sende olsun param...
OSMAN — Sana bişey diyem mi? Ben beşbini gözden çıkardım. Sen ne yaparsan yap. Para senin...
ELCİ — Sağolasın ağam... Sağolasın Osman Ağa...

23. TARLA YOLU (Dış-Gün)

Akşam işçiler dönüyor çadırlara... Sino dönüp bakar...
Beyaz, ana ve baba yürür...
Ardlarından Elci koşar, Cevher'in yanına gelir...
ELCİ — Cever gel hele...
CEVHER — Hayır mıdır? Pambuktan haber mi getirmişen?

24. KAYALAR (Dış-Gün)

Kayalarda karşılıklı oturmuşlar... Elci ve Cevher...
Elci sigarasını yakar Cevher'in.
ELCİ — Bilisen çiftçibaşı has adamdır...
CEVHER — Başım gözüm üstüne...
ELCİ — Ailesi ihtiyardır yardıma muhtaçtır...
CEVHER — Ne diyecesen de...

Elci şöyle bir bakar...

ELCİ — Beyaz'ı eve hizmete ister, der ki yevmiyesini en birinci verirem...

Cevher bozulur...

CEVHER — Ağam...

ELCİ — Bu sıcakta pambuk ta toplamaz hem, rahat eder...

CEVHER — Bilmimisen bizde böyle adet yoktur... El yerinde namusumuzun ne işi var, Icat mıdır bu... Tööbe, tööbe ramezana girerken...

25. SAHURDA ÇADIRLAR (Dış-Gece)

Sahura kalkmış ve kalkmamış çadırları sadece ışıklarından seçiyoruz, tek tek...

Ramazan'ın çadırı karanlık...

Cevher'in çadırında ışık var...

Cevher, Fate ve Beyaz sahura kalkmış, çocuklar uyuyor...

Önlerinde yufka ekmeği, zeytin, peynir ve sıcak çay...

Cevher'i, Beyaz'a bakarken görüyoruz.

Beyaz herşeyden habersiz, çayını içiyor...

Fate de habersiz olanlardan...

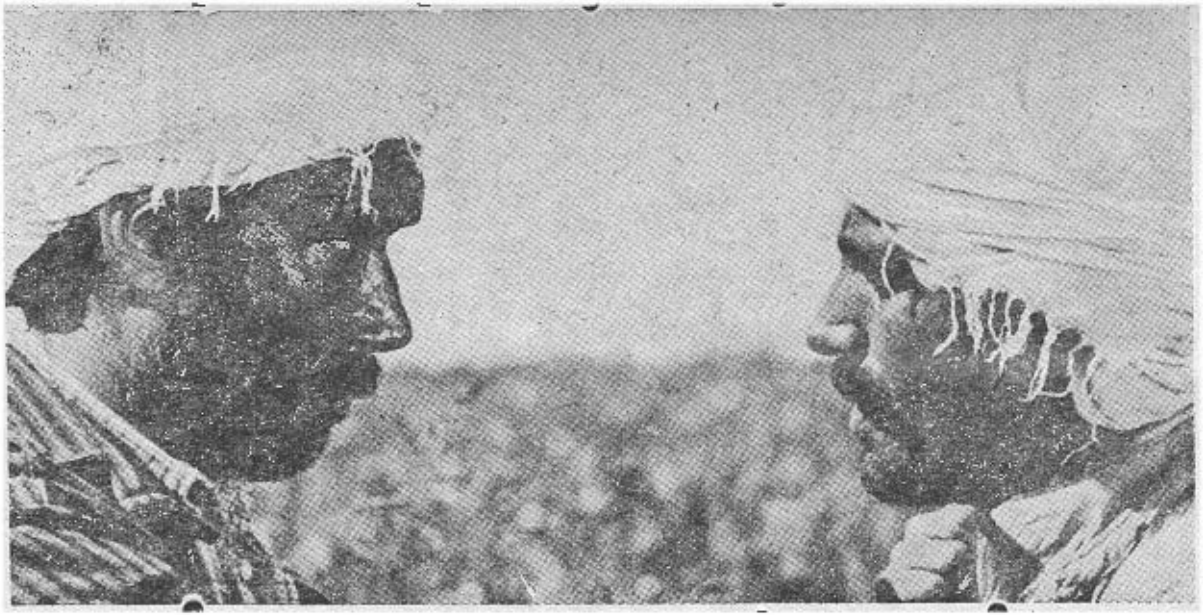
Cevher çadırdan dışarı çıkar...

Sardığı sigarayı yakar...

Derin derin sigarasının dumanını çeker...

Rahatlamak ister sanki...

Bu sahnenin üzerinde Kuran sesi ve tefsiri var.

26. PAMUK TARLASI (Dış-Gün)

Ramazan ve karısı Cevher'e bakıyorlar...
Cevher sinirli söylenmekte... Bir taraftan da karısına bağırıyor...

CEVHER — Hadi eylenme, çabuk hadi...

Ramazan birşeyler olduğunu sezer ve sorar...

RAMAZAN — Cever, bir hal mı var?

Cevher bakar...

CEVHER — Get lo get...

Ramazan yanına gelir.
Cevher de pamuk dolu çuvalı yüklenmiş yürümekte.

RAMAZAN — Nedir ki, ne olmuştur...

CEVHER — Bezi bilmez tanımazlar mıdır ki. Bizde hizmete kız vermek yohtur... Elci' nin yaptığı iş midir...

RAMAZAN — Ne der...

CEVHER — Beyaz çiftçibaşının evinde kalacakmış, hizmatını görecekmiş... Namusumuzu kiraya mı vereceğiz, ele mi düşüreceğiz... Borcumuz vardır diye adetimizi mi bozacağız, boynumuzu mu eğeceğiz...

Ramazan hiddetlenir Cevher'i durdurur...

RAMAZAN — Aklını ne yaptı bu herif, namusumuza mı dokunacak...

CEVHER — Nasıl dokunabilir. Yok dedim ona... Kabullenmedim...

RAMAZAN — Yok diyecesin ya...

Aliye ve Fate ardlarından bakarlar...

27. TARLALAR **(Dış-Gün)**

Elci ve çiftçibaşı yanyana yürürler. Sırtları dönük... Sesleri duyuluyor önce, sonra kayboluyor..

OSMAN — Bak Elci madem ki işler böyledir... Beni iyi dinle... Otuzbin kaymem var... Ben bu kıza talibim... Otuzbini de gözden kesmişim... Sen kızı kaça halledersen hallet üstü senin.

ELCİ — Sağolasın ya. Davul dengi dengine mi öter...

OSMAN — Beni bu bekarlıktan sen kurtarcan Elci. Beşbin daha az akıllı ol...

ELCİ — Bak Osman Ağa, bu Cevher'in durumu biraz karışık, ama bu paraya kızı satacağını heç sanmam, ben yine de senin hatırına bu meseleye elimden geldiği gadar bakar, eğilirim...

Ses yavaş uzaklaşır ve kaybolurken bir kaval sesi hakim olur...

28. ÇADIRLAR - SİNEMACI **(Dış-Gün)**

Çadırların arasında bir adam gözükür, elinde sandığı, bir de ayak... Bütün çocuklar etrafına dolar yürürken... Sonra durur çadırların arasında ayağı açıp sandığı üstüne koyar... Bir taraftan da bağırır.

SİNEMACI — Clark Gable, Ürüzgar gibi geçti... Yusuf ile Vehbi... Kıbrıs'a giden jetler... Hadi yirmibeş, yirmibeş... Sıraya, sıraya...

Sonra ilerde Sino'yu görür ağaçların altında, bağırır...

SİNEMACI — Sinooo... Sinooo...
Sino kaval dinlemektedir, bakar...
SİNEMACI — Sinoo... Gel, gel, gell...
Sino doğrulur... Süratle sinemacının yanına gelir. Sinemacı ona bir gazete getirmiştir.
SİNEMACI — Seninkini getirdim...
SİNO — Sağolasın babom... Ne halsın...
SİNEMACI — Ne olsun, o tarla bu tarla geziyorduk işte...
Film seyreden çocuklar...
Sinemacı bağırıyor...
Film seyreden çocuklar...
Gözüken film...

29. TARLA - HARARLAR **(Dış-Gün)**

Bütün işçiler çalışmakta, Cevher, karısı ve Ramazan harmana pamuk dökmekte...
RAMAZAN — Cever, acıkmışmısan...
CEVHER — Ya valla acıkmamışem. Cigara, cigara başıma vurmuştur...
RAMAZAN — Allah kabul etsin...

30. AĞAÇALTI **(Dış-Gün)**

Sino ve sinemacı ağaçaltında oturmuş konuşmaktalar...
SİNEMACI — Şu taraftan geldim şöyle...
SİNO — E ne var ne yok, orda ne var...
SİNEMACI — Eyilik... Bakırsız ağanın tarlasında birileri gelmiş ücreti bir lira yapmak istiyorlarmış...

SİNO — Nasıl şey abi...
SİNEMACI — Iyidir be Sino... Toplanıyorlar işte, toplu vaziyette...
SİNO — Nasıl yani...
SİNEMACI — Eee... İşçiler için, ücret için.
SİNO — Ücret?..
SİNEMACI — Ücreti bir liradan almak istiyorlar.
SİNO — Bakırsız ağanın tarlada ha...
SİNEMACI — Evet. Bakırsızların tarlası şu tarafta...
SİNO — Yani ücret belli oldu mu ki orda...
SİNEMACI — Daha belli değil... Bir lira olacakmış... Sizin ücret belli mi?
SİNO — Belli değil...

31. ÇADIRLAR - SİNEMACI (Dış-Gün)

Sinemacı yürüyor.
Yine çocuklar peşinde...
Sandığı yerleştiriyor...
Bağırıyor... Şuayip gelip bakıyor delikten...
Seyrettiği kovboy filmi. Sonra başını kaldırıp sinemacıya saf saf soruyor...
ŞUAYİP — Açık film var mı amıca...
Sinemacı bozuluyor, vuruyor kafasına Şuayip'in.
SİNEMACI — Kalk lan ordan... Başkası gelsin...
Şuayip başını tutarak kalkıyor. Uzaktan onlara bakan Cevher bozuk...
CEVHER — Tööbe tööbe... Ramezan günü sinema gösteriyor... Ne adamlar var yav...
Film seyredenler...

32. CEVHER'İN ÇADIRI - IFTAR (İç-Gece)

Cevher çadırın önünde iftar saatini bekliyor...
Radyodan kuran tefsiri duyulmakta...
Ezan sesi ve oruç bozma...
Zeytin tabağına bir el girer bir zeytin alır...
Cevher zeytinle bozmaktadır orucunu...
Fate ve Beyaz'ın da oruç bozmaları...
Ramazan çadırının önünde Sinan emmiyle konuşmakta...
Aliye çadırın önünde yemek pişirir...
RAMAZAN — Şu pambuğu hayırlısı ile bitirem Sinan emmi...
SİNAN — Urfa'ya mı gidecen?
Cevher'in çadırına Elci sokuluyor...
ELCİ — Selamünaleyküm Cever...
CEVHER — Aleykümselam, hayırdır...
ELCİ — Hayırlıdır, hayırlıdır... Gel hele. Kurban...
Kenara çekilirler...
ELCİ — İşler değişti...
CEVHER — Nasıl?
ELCİ — Çiftçibaşı senin kıza taliptir...
CEVHER — Bu nasıl iştir...
ELCİ — Parasıyla değil mi?..
CEVHER — Sonra yabancıdır, obamızdan değildir.
ELCİ — Bırak bunları Cever, iyi bi düşün, parası da ona göre olur... Halın vaktın düzelir...
CEVHER — Nasıl ederem bilmem ki...
ELCİ — Bana sorarsan heç düşünme, iş namusuyla parasıyla olduktan sonra...

33. RAMAZAN'IN ÇADIRI (İç-Gece)

Cevher sevinçle Ramazan'ın çadırına girer... Ramazan merakla.

RAMAZAN — Ne oldu, merakta tutma...

CEVHER — Sözümü dinlersen...

RAMAZAN — Dinlerem, dinlerem de hele...

CEVHER — Bilirsin, çiftçibaşı has adamdır...

RAMAZAN — Ne yapak Allah kabul etsin...

CEVHER — Öle deme... Ailemizi feraha kavuşturacaktır...

RAMAZAN — Nasıl ki...

CEVHER — Beyaz'a taliptir...

RAMAZAN — Hele hele şu işe... Eldir lo, yaşlıdır...

CEVHER — Ben de bilirem. Vicdanım rahat mıdır ki... Ama başka ne edak.

RAMAZAN — Köyümüzden de değildir... Yüzümüz rezil olur...

CEVHER — Olsaydı Pırnak olurdu. Kızını şehirdeki bi herife kilosu bin liradan satmadı mı ki. O zaman kim yüz çevirdi Pırnak'tan... Bak Ramo sözüm açıktır...

— Beyaz bugün olmazsa yarın verilecek bir erkeğe... Vaktimiz kalmamıştır, halimiz bellidir...

RAMAZAN — Kız senindir, söz senindir, ne desem...

CEVHER — Memlekitteki rayicinden de fazla isteyeceğim. Kız kışımızı, kanımızı, borcumuzu kurtaracaktır kurban...

Endişeli bakan Ramo...

34. CEVHER'İN ÇADIRI (İç-Gece)

Işık yanık... Cevher girer içeri Gözü Beyaz'a takılınca durur...
Sevgiyle bakar kızına...
Beyaz uyuyor...
Cevher'de sevgi ve umudu Beyaz.
Defterini çıkarıp bakar...
Defter...
Cevher...
Beyaz...
Cevher...

35. ÇADIRLAR (Dış-Gece)

Ay bulutların arasında...
Cevher taşın üstüne oturmuş düşünüyor...
Bir sesle döner elini tabancasına atar...
Gözlerinde endişe...
Ay bulutların arasında yoluna devam eder...

36. AĞAÇLAR ALTI (Dış-Gün)

Yakın, Elci sorar...
ELCİ — Cevabın n'oldu Cever?..
Cevher bakar...
Elci omuzunu sıvazlayarak...
ELCİ — Hadi de bakam...
CEVHER — Çiftçibaşı ne der ne verir onu söyle..
ELCİ — Ben sana çiftçibaşının aklından geçeni söyleyem, 15 bine razıdır...
Cevher bozulur...

CEVHER — Elimden kötü bi iş gelecek sonra Elci. Sen bilmir misin ki kız kısmının memleketteki ücreti en aşağı 30 bindir. Kız mı alırsınız yoksam gurbanlık mı?

ELCİ — Beni alakadar etmez...

CEVHER — Get lo get...

Ayağa kalkar... yürür...

37. TARLA **(Dış-Gün)**

Ön planda pamuk toplayan işçiler. Geride traktörle gelen çiftçibaşı. Çiftçibaşı traktörden iner Cevher, Fate pamuk toplıyarak geçer, geride Beyaz döner, çiftçibaşını görür...

Çiftçibaşı kolonyel şapkasını çıkarıp yelpaze gibi sallar.

Beyaz bakar...

Çiftçibaşı saçını düzeltir.

Beyaz kendisine yapılan bu hareketten rahatsız olarak sırtını döner...

Sino durumu farkeder...

Çiftçibaşı...

Sino döner Beyaz'a bakar...

Beyaz pamukların arasına eğilir...

Sino kızgın...

Sino'nun yüzünde gittikçe artan kızgınlık.

38. TARLA **(Dış-Gün)**

Cevher silah sesine döner...

Vurulan bir adam...

Cevher siner...

Yüzü gözü kan içinde adam...
Cevher geriler...
Yere yığılan adam... Kan...
Cevher'in yüzünde korku...
Yerde kanlar içinde adam...
Kan...
Cevher... Kan...

39. TARLA **(Dış-Gün)**

Kızgın bakan işçiler...
Düşmana bakar gibi...
Ramo... Sino... Sinan emmi...
Ali... Şehmuz... Şuayip... Necip... Eyüp...
Memnun sırıtan ağa.
Pamukları toplayan pamuk toplama makinası...
Donuk bakan bir yabancı...
Pamuk toplama makinası...
Memnun çiftçibaşı...
Pamuk toplama makinası... Dev gibi.
Birden beliren dört adam. Dev gibi.
Makina... Adam...
İşçiler...
Makina...
Adam...
Ve Cevher... Bakar...

40. TARLA **(Dış-Gün)**

Bazı adamlar tarlada bildiri dağıtıyorlar... Okuma yazma bilmiyen işçiler değişik şekillerde yorumluyorlar bildiriyi...

1. ADAM — Bu nedir biliyor musunuz?..
EYYÜP — Nedir, bu hökümet kağıdı mıdır? Öyle midir?
1. ADAM — Bu hükümet bildirisi değildir.
SİNAN — Yok valla abi bilmiyom, fiyatı kaça bilmiyom...
SEFER — Bilmirem... Ağa demiş ki hökümet daha pambuğun fiyatını belli etmemiş...
Şuayip yine dalga geçer...
ŞUAYİP — Pamuk fiyatları iki buçuk liradır.
EYYÜP — Yok babam altmış kuruştur, ikibuçuktan kalkmaz pambuk...
Cevher mırıldanır...
SİNAN — Sağolsun ki bezim hükümetimiz seni gönderdi...
ALİ — Valla iki karpus alsak elden para kalmaz..
CEVHER — Sen kimsin ki?..
Sino Ramazan'ın yanına yaklaşır...
SINO — Ramazan ağabey doğru söyler değil mi?
RAMAZAN — Doğrudur...
II. ADAM — Tarım Kanununun durumundan haberin var mı?
CEVHER — Vallah benim habarım yohtur...
Sino elinde bildiri dolaşıyor.
Çiftçibaşı ve Şişman gözüküyor.
Tarlada faaliyette olan işçiler...
Çiftçibaşı ve Şişman bakıyorlar...
Tarlada faaliyet...
Çiftçibaşı...
Ramazan bir kağıt okuyor...
RAMAZAN — Bugüne kadar emeğimizin karşılı-

ğı karnımızı doyurmaya yetmemiştir, doğ-
ru lo...
Cevher'in ilgisi...

41. ÇIFTLIK **(Dış-Gün)**

Ağa elinde bildiri dolaşıp durur... Şişman ve çiftçibaşı yanında...
ŞİŞMAN — Ne o ağam, yüzün bıyığın gibi karardı.
AĞA — Önemli değil yavrum... Her sene olur böyle şeyler, iki gün sürer... Ondan sonra başlarlar toplamaya...
OSMAN — Ağam bu sefer geçen senelere benzemiyor...
AĞA — Biz o işi halledeıik, bana karşı mı gelecekler...
150 tane harar gelecek onları bassınlar...
Yavrum gel biz konkenimize devam edelim...
Şişmana dönerek...

42. KAYALAR **(Dış-Gün)**

Cevher ve Ramazan konuşmakta. Cevher tedirgin, halinden şikayetçi...
CEVHER — Başımızın derdi bitmez mi Ramo. Bu herifler ne uğraşır bizimle...
CEVHER — Hökümet midurlar ki...
RAMAZAN — Bilmiyorum...
CEVHER — Bunlarla munlarla olmaz bu işler... Onlara ne...
RAMAZAN — Yav. Adamlar bureye gadar...

CEVHER — Get lo. Onlara uyma sen de... Bezim işler ne olacak... hesap kitap ne olacak, alakadar olduğun yok...

RAMAZAN — Kimsenin bildiği yok ne para alacağınızı, elden ne gelir...

CEVHER — Çiftçibaşı namıssızı bezi boğmak istemiştir, ama sökmeyecek... Bu pamuğun altından gelip üstünden çıkacağım..

43. AĞAÇ ALTI **(Dış-Gün)**

Ağaç altı gölgelik... Elci para dağıtıyor... Radyoda haberler... Elci'nin yardımcısı isimleriyle çağırıyor işçileri.

Verilecek parayı söylüyor...

MUSTAFA — Cemal 150, Şuayip 100, Cevher 200.

Cevher yerinden kalkıp Elci'nin karşısına gelir...

Elci'nin ikiyüzlüğü ayıran eli...

Cevher'e bakan Elci...

Elci'ye bakan Cevher...

Ramazan'ın bakışı...

Cevher parayı alıp uzaklaşır...

44. ADANA **(Dış-Gün)**

Cevher...

Ramazan...

Elci ve diğerleri şehirde dolaşırlar...

Sepetçiler çarşısında...

Halde...

Kartpostal sergisinde...

İşportacılar yanında...
Elci hepsini sendikaya götürür.

Cevher karşı koyar. Tek başına kalır.
Cevher şehirde dolaşır...
Dörtyoldan geçer...
Bir yere çöker oturur...
Parka girer...
Çocuk sesleri...
Şehrin gürültüsü heryerde hakimdir...
Radyoda neşeli bir müzik...

45. ÇADIRLARDA - ÇAMAŞIR GÜNÜ (Dış-Gün)

Çadırlarda çamaşır yıkıyorlar...
Çocukları temizliyorlar... Saçlarını tarıyan kızlar... Su ısıtan kadınlar... Fate çamaşır yıkarken Aliye ateşi alevlendirir...
Beyaz tulumbada su doldurur...

Sino sinemacının yanında, film seyredenlerden..
Çocuklar ve gençler, yaşlılar...
SİNEMACI — Kıbrıs'a giden jetler... Tarzan geldi, Tarzan... Lorel Hardi... Ganlı akan gözyaşları... Yılmaz Güney'in filmleri... Yirmibeş, yirmibeş... Yusuf ile Vehbi... Ürüzgar gibi geçti...
Fate tulumbaya bakar...
Beyaz tulumbada...
Sino sinemacıyla laflar...
Beyaz Sino'ya doğru bakar...
Sino da Beyaz'a... Bakışırlar...
Cevher ve arkadaşları Murat'la gelirler...
Cevher iner taksiden... Tulumbada Beyaz'ı görür...
Beyaz Sino'ya bakmaktadır...
Sino'ya döner...
Sino da Beyaz'a bakar...
Cevher fırlar tulumbaya doğru.
Sino onu gözüyle takip eder...
Cevher tulumbaya fırlar, tokadı patlatır...
Beyaz çamurun içine düşer...
Cevher vurmaya başlar Beyaz'a...
Sino o tarafa gitmek isteyince sinemacı engel olur...
Fate görür olayı...
Cevher amansız vurmaktadır...
Fate ayağa kalkar...
Cevher kızı kolundan çeker...
Fate o tarafa koşmaktadır...
Cevher'in yanına gelince Ramazan ve Aliye de oraya gelmiş olurlar.

Cevher'i kızdan ayırmak için çaba gösterirler.. Cevher devamlı olarak söylenmektedir...

CEVHER — Yedi düvele rezil ettin beni... Herkese rezil olmuşam, geberteceğim seni. Namusumuzu beş kuruşluk etmişsen... Ramo bırak lo, tutma laan bırak beni...

RAMAZAN — Öldürecen lo...

FATE — Etme herif, vicdan kalmamıştır sende, ne etmiştir ki Beyaz...

Beyaz'ı koparır alırlar elinden... Cevher bağırmaktadır...

CEVHER — Bırakın... Tutacam oni. Namusumuzu yok etmiştir... Gebertecem bırak lo...

Fırlar ellerinden...

Aliye ile Beyaz kaçmaktadırlar...

Cevher peşlerinde, onun peşinde de Ramazan ve Fate...

Beyaz ve Aliye çadıra girerler. Cevher de dalar çadıra. İçeri giren Ramazan Cevher'i dışarı çeker zorla. Cevher'in söylentisi durmamıştır...

CEVHER — Bırak Ramo... Ne etsen gebertecem...

Çadırdan ağlayan Beyaz'ın sesi gelmektedir...

46. KAYALAR (Dış-Gün)

Sino kayalarda oturmuş, düşünceli... Gittikçe yaklaşıyoruz Sino'ya... Birşey yapamamanın üzüntüsü var yüzünde...

47. ÇADIRLAR (Dış-Gece)

Gün batmış fabrikanın ışıkları yanmakta... Cevher ve Ramazan oturmuşlar... Cevher hâlâ söylenmekte...

CEVHER — Ula bu dar zamanda elimden kaza çıkaracak... Beni dünyadan edecek...

RAMAZAN — Yeter lo yeter... Tamam... Tamam babam...

CEVHER — Ne edek bilmez oldum... Heriflerin verdiği mühlete şunun şurasında kaç gün kaldı...

RAMAZAN — Kızın ne kabahatı var bunda...

CEVHER — Çiftçibaşı kılını kımıldatmaz, verdiği fiyattan yokarı çıkmaz... Hal böyleyken bir de namusumuzdan mı olalım. Getmiş çocuğa bakıp duruyor, gülüyor...

RAMAZAN — Bi öyle olmayla namus mu zedelenir?..

Cevher duraklar, bakar...

RAMAZAN — Birbirimize tutanak olursak kalkarız belanın altından... Kalbini üzme sen...

CEVHER — O kadar pambuk toplamışık, ne kazanıyoruz, ne edeceğiz belli değil.

RAMAZAN — Belkim bu sandıkadan bişey çıkarırız...

CEVHER — Get ha, ne çıkar ki bize... Kan gene bizim kanımızdır... Kız gene bizim kızımızdır... Hele sen şu bi deftere bak hele... Kaç kilo toplamışıktır...

RAMAZAN — Senin derdin defter, benimki de bi başka artık. Fabrika, fabrika...

Ramazan döner fabrikaya bakar...

Fabrika ışıl, ışıl...

48. AĞANIN YAZIHANESİ (İç-Gün)

Ağa ayakta dolaşmakta, diğer ağalar oturmuş... Biri Almanya'da tahsil görmüş, diğerlerinin Adana'lı oldukları hallerinden belli... Bir çocuk şalgam dağıtıyor...

KEMAL AĞA — Sağol oğlum... Ben niyetliyim...

Çocuk şalgamları verir gider.

Ağa masaya oturur.

AĞA — Ya işte böyle... Babamın zamanında bunlar bizim yanımıza yaklaşamazlardı. Şimdi adamlar tarlalarda cirit atıyor. Sen epeydir uzaksın hiçbir şeyin farkında değilsin...

1. AĞA — Dikkatli olmak gerekir dostum, bu adamlar çok konservatiftir...

KEMAL AĞA — Anamadım ne dedin...

1. AĞA — Konserve kutusunda kalmış gibidirler. Çıkınca ne yapacakları belli olmaz...

AĞA — Daha pamuk fiyatları ilân edilmedi. Ne alacağımız belli değil. Bir lira isteyeceklermiş toplama fiyatı olarak. Hükümet bize on lira ilân etsin, bir lira verelim.

II. AĞA — Esasında bütün işleri elci karıştırıyor, yüzdesi fazla olsun diye.

1. AĞA — Fakat dostum bu adamlar insanı çileden çıkarır... Ben hümanistim, bu adamlara neler yapmıyorum ki, bu sene bunlara devamlı ilâç satın aldım, fakat yaranmak ne mümkün... Hümanistlikten falan anladıkları yok...

AĞA — Bırak Ahmet şimdi şu hümanistliği falan Almanya'da okudun diye bir de hümanist mi oldun...

49. ÇİFTLİK - İFTAR (Dış-Gece)

Radyoda iftar saati. Ağa masanın başına oturmuş... Bir tarafında Elci diğer tarafında Şişman. Cevher, Ramazan ve onbeş, yirmi işçi... Çiftçibaşı masanın bu ucunda, arada Cevher'le gözgöze geliyor. Ezanla beraber herkes sofraya saldırır...

AĞA — Allah kabul etsin...

Ağa hepsini süzüyor, tek tek...

Şişman yemek yiyor...

Ali, Necim, Cemal, Ramazan, Elci, Sinan emmi...
Cevher yerken çiftçibaşına bakar.
Çiftçibaşı Cevher'e...

Çiftçibaşı elini ağzına götürerek.
OSMAN — Şşşşıttt. Ağa konuşacak...
Ağa konuşmaya başlar...
AĞA — Bu Ramazan günü argadaş ben sizin hakkınızı mı yiyorum... Aranıza bir takım adamlar sokmuşsunuz, bilmemney bunlar sizin pamuk toplamanıza mani oluyorlar, sizi avar ediyorlar... Siz pamuk toplamazsanız bu adamlar size para verirler mi? Bu adamlar bu işi hükümetten iyimi biliyorlar. Ben sizin büyüğünüzüm, bi derdiniz olduğu zaman gelip bana söyleyin... Ben sizin derdinizi hallederim... Daha hükümet pamuğun fiyatını belli etmedi, ben derdinize

deva olacağım. Sizin derdinizi halledeceğim. Onun bunun lafına inanıp de işi bırakmayın... Şu pambuğu bir an evvel bitirin... Ben sizin hakkınızdan daha fazla size para verecem... Bu işi tatlı konuşup, tatlı yiyip halledelim gardaşım. Hadi yavrum baklavayı getir...

Baklava tepsisi masanın ortasına konur bütün eller tepsiye uzanır.

50. ÇADIRLAR (Dış-Gün)

Cemal traş olurken etrafında diğer işçiler toplanmış. Elci konuşuyor.

ELCİ — Onun pamuğunun fiyatı belli olmasından bize ne... Sanki bir milyon fazla kazansa fazla mı verecek sanki...

CEMAL — Vallah vermez...

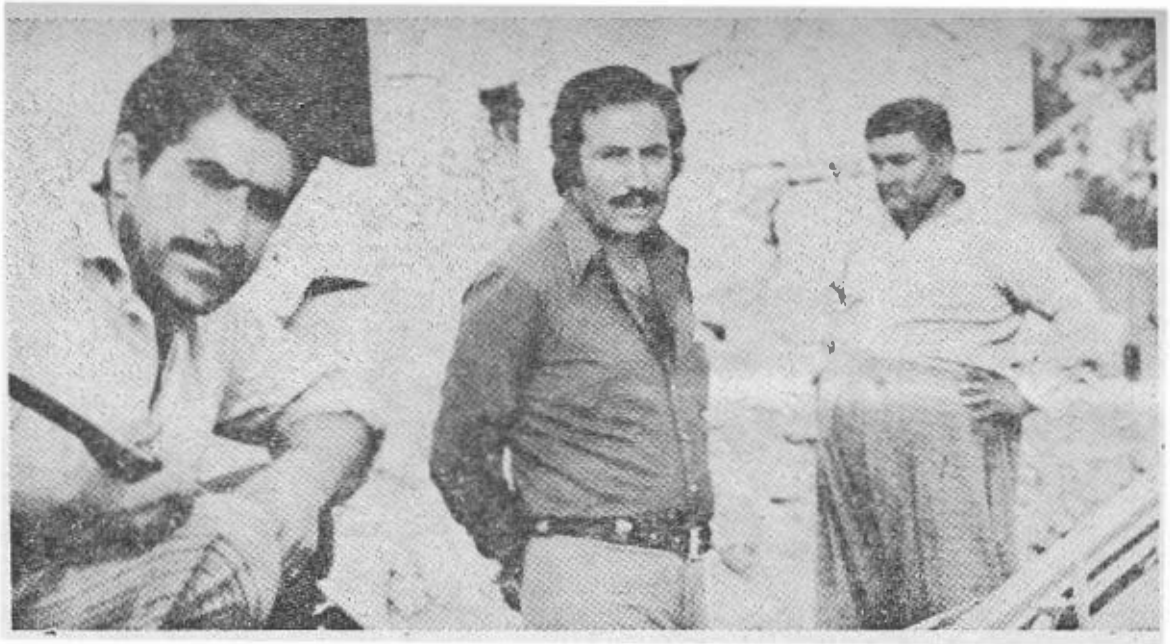
Başka bir grup, aralarında yine Elci...

ELCİ — Aha ben size açıkça söyliyeyim... Kilo başına bir lira olsun isterseniz, dayanacaksınız...

İŞÇİ 1 — İşten çıksak memlekete dönüş parası yohtur...

ELCİ — Bu işte beraber olduktan sonra daha ne...

ELCİ — Ben duymuşam ki ağalar, 64 kuruştan hesap keseceklermiş... Bir lira vermezse çalışmayacağız... Yarın bu meseleyi muhakkak halletmemiz gerek...

İşçiler kapıya doğru gelirken bir traktör kapıyı kapatır... Adamlar... Çiftçibaşı... İşçiler...

ŞEMSETTİN — Ağayla konuşacaklarımız var...

OSMAN — Ağam sana bi sözleri varmış...

AĞA — Benim bu adamlarla işim yoktur...

OSMAN — Duydunuz mu...

AĞA (Ses) — Ben sadece Elci'yi tanırım...

ELCİ — Ağam tamam da, ne dediysem olmuyor, mukavele imzalamak istiyorlar seninle...

AĞA — Osman sen anlat şunlara, beni muhatap etme.

OSMAN — Kardeşim, ağanın ne para alacağı belli mi ha, ağa kiminle mukavele imzalayacak, deyin hadi... Fiyatlar ilan edilsin ha yüzde onu sizin... Elci de ordan yüzde onunu alır... Bu her sene böyle olur, siz mi değiştireceksiniz bunu... Sen söyle Elci...

ELCİ — Doğru, ben de söyledim ama, ne dediysem dinletemedim...

Ramazan uzaktan bağırır...

RAMAZAN — Ne para alacağımızı bilelim, yoksa bırakır gideriz...

SİNO — Kilo bi liradan aşağıya çalışmayız...

OSMAN — Nasıl çalışmazsınız be, bi yağmur yağarsa ağanın zararını siz mi vereceksiniz?..

ŞEMSETTİN — Ağana söyle az daha akıllı olsun, bi daha böyle hareket etmesin.

AĞA — Şunlara bak, yalvaracağımı mı sanıyorlar... Tamam tamam çalışmasınlar...
Dönüp giderler...
Ağa dönüp duruyor...

52. ÇADIRLARDA - GREV (Dış-Gün)

Çadırlarda kaval sesi...
Oynıyanlar... Herkes neşeli...
Oynıyanlar, oynıyanları seyredenler...
Havaya silah sıkanlar...
Oynıyanları seyreden Fate, Aliye ve Beyaz, Sino'ya bakıyor.
Sino oynıyanların arasında...
Fate dönüp kayalıklara doğru bakar...
Cevher kayaların üstüne oturmuş tek başına herkesten ayrı...
Sinemacı çocuklara film gösteriyor...
SİNEMACI — Bugün sinema bedava... Gel oğlum, sen de bak... Kıbrıs'a giden jetler... Tarzan, ormanlar kralı tarzan yamyamlara karşı... Yılmaz Güney... Bedava, bedava...
Film seyredenler... Seyreden çocuklar... Görülen değişik filmler...
Cevher kayalıkların üstünde düşünceli... Ramazan oynarken döner bakar. Cevher umutsuz.
Bir başka oyun daha... Dönerek... Elci işçilerin arasında hayatında memnun... Sinemacı da sevinçli...
SİNEMACI — İsimsiz kahramanlar... Kıbrıs'a giden jetler... Ürüzgar gibi geçti. Bedava, bedava...

Kavalcı...
Oynıyanlar...
El çırpan çocuklar...
Oynıyanlar...

53. AĞAÇ ALTI **(Dış-Gün)**

Ağaçların altında işçiler oturmuşlar konuşuyorlar... Ağanın arabası gözüküyor uzaktan... Son süratle gelip durur... Ağa, Şişman ve çiftçibaşı inerler...

AĞA — Çağırın, şu Elci'yi gelsin...

OSMAN — Elcii...

Ağa yürür...

AĞA — Ne oldu Elci arzunuz nedir?..

ELCI — Vallahi ağam, ben bunlara söylemişim. Bir lira olmazsa çalışmayız diyorlar...

Şişman ağanın koltuğunu getirir... Ağa oturur..

AĞA — Grev yapıyorsunuz yani, iyi tamam yapın... Peki topladığınız pamuğu kamyona yüklemiyecekmisiniz?..

ELCI — Yok ağam boşa... Ben düdük öttürüyorum ama kimse gelmiyor...

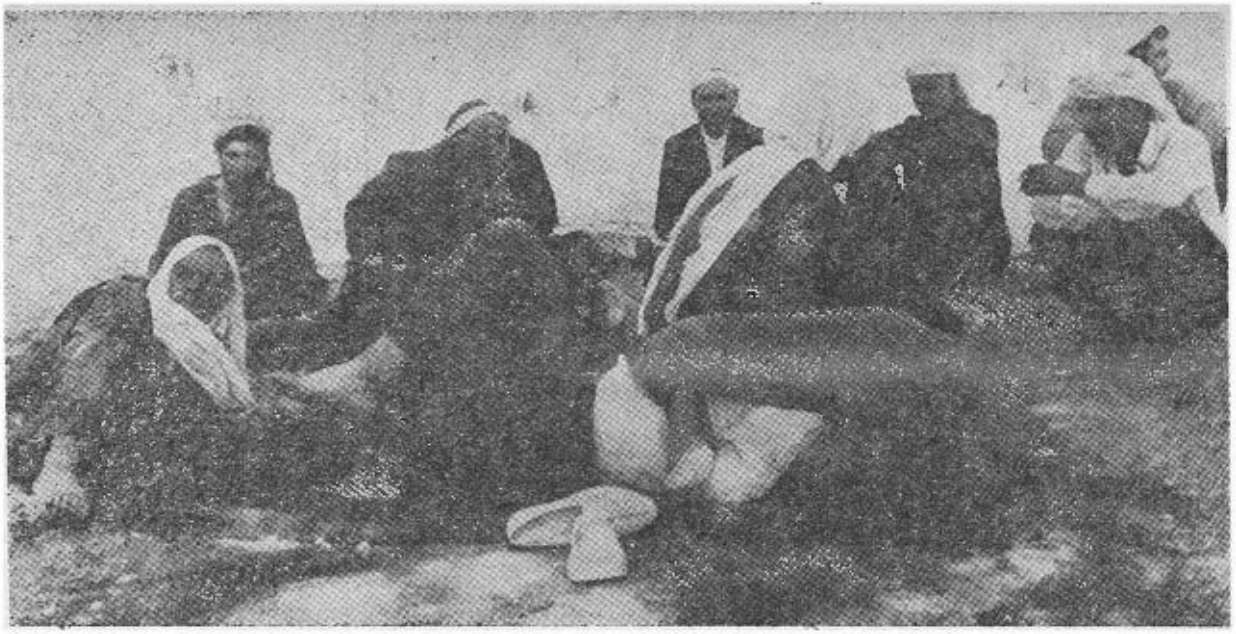
Düdüğünü öttürür...

Ağaç altında oturan Işçiler kımıldamaz...

AĞA — Madem ki greve gittiniz iyi, güzel. Ama herşeyin bi usulü var... Hiç olmazsa topladığınız pamuğu kaldırın. Eğer kaldırmazsanız ben kaldırmasını gayet iyi bilirim...

Yerde karıncalar yürüyor...

AĞA — Bu iş bu kadarla bitmez... Eğer bu pamuk kalkmazsa elciyi içeri attırırım... Sizin

yaptığınız grev kanunsuzdur. Bak elci iyi düşün...

ELCİ — Ben işe çağırıyorum. Ama gelmezler. Burası Türkiye değil midir diyorlar... Buraya gezmeye gelmişler. Keyif onlarınmış, isterlerse çalışır, istemezlerse çalışmazlarmış.

AĞA — Bak elci, bu pamuk bugün kalkmazsa senin için çok kötü olur...

54. KAYALAR (Dış-Gün)

Cevher kayanın üzerinden inip, kayanın arkasına saklanır... Hasımları gözükür kayaların ardından.. Cevher kayanın arkasından gizlenerek bakar... Hasımlarından biri kayanın üzerine çöker, diğer ikisi yanında... Cevher kayanın ardında kaybolur... Kancılar bakıyor... Cevher bir kayanın ardına gelir... Hasımları dönüp giderler...

Cevher'in kalbi duracak gibidir, nefes nefesedir, söylenir...

CEVHER — Beş gün ki beş, beş gün... 50, 60 kile fiyat ne... Çiftçibaşı... Beyaz... Ecdadını... Elci... Günde seksen kile... Direniş... Grav... Pambuklar tarlada...

55. CEVHER'IN ÇADIRI (İç-Gün)

Cevher çadırın içine sinmiş, nefes nefese... Endişeli, kulak verir sağa sola... Birden gözü bir yere takılır, bağırır...

CEVHER — Ramo... Hey Ramo...

Ramazan yanına gelir çöker...

CEVHER — Ben yarın çalışacağım...

Ramazan hayretle bakar...

CEVHER — Bunu böyle bilesin. Kimsede bana karışamaz...

RAMAZAN — Herkesler çalışmazken, çalışmak yakışık almaz...

CEVHER — Halimi bilmezler. Çalışmazsam ne ederim. Körpecik kızı bedavadan mı veririm...

RAMAZAN — Kalabalığa uymak lazım... Bakarsın kan işini de yoluna koyarlar...

CEVHER ? Bedelin günü yakındır... Başım dardadır...

RAMAZAN — Gel sözümü dinle, sende karış araya. Herhal bi yararları olur...

CEVHER — Kimse kimsenin halinden anlamaz... Sen bile onlara uyduktan sonra... Asıl benim sözümü sen tutacaksın... Yarın sen de çalışacaksın...

RAMAZAN — Olur mu... Sözümden dönmem ben..

CEVHER — Ailenin kanını bırakıp elaleme mi katılacaksın... Bacım haram olsun sana...

RAMAZAN — Ne yaparsan yap... Alakam yoktur...

Ramazan çıkar çadırdan...

Kızgındır... Kendi çadırının önündeki karısı Aliye'yi kolundan çekerek çadıra sokar...

RAMAZAN — Ne burnundan soluklanır. Kardaşındır, nedir... Yarın çalışacakmış... Yarın da çalışmayacağız, bir günde... De ki ağa dediğimize uyana...

ALİYE — Başımıza bi hallar gelmesin Ramazan?..

RAMAZAN — Ne gelir ki elbirlik olduktan sonra... Bacım haram olsun sana dedi Cevher... Öyle mi gız...

ALİYE — Allah ırak etsin. Niye haram olacah?..

Ramazan çadırın örtüsünü çeker.

Fate uzanır bakar...

Ramazan ayakkabılarını çadırın altından uzatır, dışarı bırakır.

Kızları Necla çadırın önündedir...

56. AĞAÇ ALTI - TARLA (Dış-Gün)

Aliye, yürür, durur, bakar... Ağaç altında bütün işçiler oturmuş tarlaya bakıyorlar... Cevher ve ailesi tarlada çalışmakta... Kinle bakan işçiler... Ramazan... Sino... Şehmuz... Necim.

Cevher çalışmakta, arada arkadaşlarına bakmakta...
Fate durumdan hoşnut değil...
Beyaz bakar...
Ramazan Sino'nun yanına çöker...
Fate bakıyor... Üzgün...

57. ÇADIR **(İç-Gün)**

İbo, Dilber, Ali çadırda...
Dilber İbo'yu uyutuyor...
İbo sineklerden rahatsız...
Dilber...
Ali...
İbo...

58. TARLA **(Dış-Gün)**

Cevher çalışmaya devam etmektedir. Marazi bir hali var...

CEVHER — Çabuk, daha çabuk, daha çabuk... Kaç günümüz kalmıştır Fate...

FATE — Üç, üç gün... Elci pamuk parasını peşin verebilir mi acaba... Ağa vermez... Ağa vermeyince elci de bize vermez... 180 kile... Elci vermez, verem... Ver, veee...

Döner Beyaz'a bakar...
Beyaz pamuk toplamakta...
Cevher'in sinirleri iyice gergin.

59. ÇADIRLAR - TARLA (Dış-Gün)

Aliye çocuğu kucağında, kayanın üzerine oturmuş, tarlaya bakar...
Cevher ve ailesi çalışmakta, yanlarına Ramazan gelir, Cevher'i kenara çekerek iknaya çalışır... Cevher onu iterek, işine döner... Ramazan geldiği gibi döner... Aliye üzgün...

60. ÇİFTLİK

Ağa ve arkadaşları oturmuş dertleşiyorlar...
Almanya'dan dönen ağa konuşuyor...
AHMET — Insan idare etmek başlı başına bir sanattır kardeşim... Bu işin bir okulu var..

AĞA — Bırak bu ayakları ya, Almanya'da okudun da başımıza alim mi oldun sanki ya.

AHMET — Öyle deme dostum. Bunlar babamın zamanında bizim yanımıza yaklaşamazlardı. Adam mı olmuşlar sanki.

Şişman mırıldanır...

ŞIŞMAN — He ya oldular...

AHMET — Birşey mi dedin?

AĞA — Birşey mi dedin yavrummm...

ŞIŞMAN — Yok bir şey demedim... Canın sağolsun...

II. AĞA — Az insaflı olmalıydık... Irgatlar da bizim için değerli insanlardır.

AHMET — Ayrıca dostum, bunların hepsinde silah var...

AĞA — He ya... Her zaman tedbirli olmak lazım...

Ağa bakıyor, Elci geliyor...

AĞA — Ne oldu Elci? Durumda bir değişiklik var mı?

ELCİ — Ağam işler gittikçe karışıyor. Ne dediysem dinletemedim... Cevher'den başka çalışan yok...

AĞA — Bi de yağmurlar başlarsa...

AHMET — Dostum sana akıl vermek gibi olmasın ama, o çalışanı mükafatlandır, bak göreceksin durumda çok değişiklik olacak...

61. ÇADIRLAR (Dış-Gece)

Çiftçibaşı Osman ve Elci çadırların arasında yürüyorlar...

Çiftçibaşının elinde zeytinyağı tenekesi...

İşçilerin merakla izleyişi...
Elci ve çiftçibaşının yürüyüşü...
Onlara bakan Ramazan...
Çiftçibaşı ve Elci Ramazan'ın çadırının önünden geçip, Cevher'in çadırına gidiyorlar...
Cevher orucunu bozmaktadır...
Çiftçibaşı zeytinyağını uzatırken Elci Cevher'in yanına çöker...
OSMAN — Ağanın hediyesidir...
Cevher bakar...
Çiftçibaşı zeytinyağını uzatmış bekliyor... Etraftan bakan işçiler.
Cevher birden alır yağı karısına uzatır...
Çiftçibaşı giderken...
OSMAN — Eyvallah...
Elci Cevher'in kulağına eğilir...
ELCİ — 5.000 daha veriyor, iyi düşün...

Cevher bozulur...
ELCİ — Pamuk parasıyla meseleyi halledemezsin...
Kalkar gider Elci...
Cevher karısına döner...
Kızgın...
CEVHER — Kalk... Hadi kalk...

62. TARLA **(Dış-Gece)**

Gece tarlada Cevher.
Karısı fener tutarken Cevher pamuk toplar...

63. AĞAÇ ALTI **(Dış-Gece)**

Ramazan ve Sino ağacın altına çökmüşler Cevher'e bakıyorlar... Ramazan iyice üzgün...
RAMAZAN — Acırım... Ne ederim... Aklı fikri orda... Kana parayı yapamazsa kızı satacak...
SİNO — Şeher yerinde de böyle midir ki bu işler...
RAMAZAN — Değildir herhal... Ama göreceğem...
Ramazan fabrikaya doğru bakar...
Işıklar içinde fabrika...
Tarlada fenerle çalışan Cevher...

64. ÇADIRLAR **(Dış-Gece)**

Beyaz çadırdan başını uzatıp bakar... Sino yürüyüp durur... Çadıra bakar... Beyaz bakar...

Sino...
Beyaz...
Sino döner, çadırın yanından yürüyüp giderken, Beyaz da çadırdan kalkar ve Sino'nun peşinden gider. Karanlıklar içinde kaybolurlar...

65. TARLA **(Dış-Gün)**

Cevher tarlada uyumuş.
Cevher'in omuzuna bir el değer, korkuyla döner, bakar, Şuayip sırıtmaktadır. Korkuyla ayağa kalkar, çadıra doğru koşar...
Çadırlar boş, kimseler yok...
Çadırların arasında korkuyla bir sese döner, Fate bağırmaktadır.
FATE — Beyaz... Beyaaazzzz...
Fate'nin yanına koşar.
CEVHER — Ne diyorsun?.. Ne bağırıyorsun?.
FATE — Beyaz gitmiş... kaçmış... Sino'yla kaçmış Beyaz...
Cevher olduğu yere çöker...
Fate bağırarak uzaklaşır.
Cevher bir şeyler hisseder, ağır ağır döner... Kan davacıları ilerde görünürler. Cevher kaçmaya başlar... Çiftliğe varır, çiftçibaşının yanına gelir.
CEVHER — Ver pareyi, Beyaz'ı getirecem... Elci demiştir ki 20 bin. Ver pareyi ver pareyi, çabuk...
OSMAN — Önce gız, sonra para...
CEVHER — Fate hazırlıyor gızı, nerdeyse gelir, sen ver pareyi...

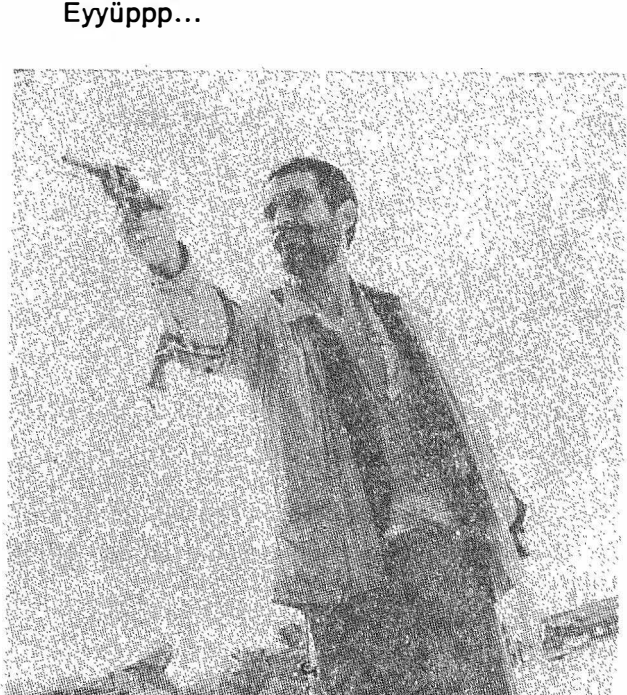

Osman birşeylerin olduğunu anlar. Kapıya doğru bakar. Üç kişi uzakta, mezarlıkta durmaktadır...

OSMAN — Bekle, şimdi getirecem...

Birden içeri girer, kapıyı kapatır... Cevher tabancasını çekerek kapıya ateş eder. Sonra bağırır... Yardım ister gibi arkadaşlarını çağırır.

CEVHER — Ramooo... Sinooo... Şehmuzzz... Eyyüppp...

Kimse yoktur. Kimse cevap vermez ona.
Cevher dağlara doğru kaçmaya başlar... Peşinde kancılar. Kancılardan biri tabancasını doğrultur. O sırada Ramo, Şehmuz, Eyüp, şehirde hakları için yürüyüş yapan bir işçi kalabalığının içindedirler.

BASINDA "ENDİŞE"

TARIM EMEKÇISININ UYANIŞI: ENDIŞE

«Endişe'nin en büyük özelliği, büyük ölçüde belgeselliğe yaslanışıdır. Sinemamızda, yıllar yılı, masa başında, kahve veya meyhane köşelerinde bıkıp usanmadan uydurma, yapay, zorlama öyküler yazıp duran bir avuç kişinin dar, sınırlı, zavallı dünyasından insanı çekip alan, dışarıya, açık havaya, gerçek yaşama çıkaran sayılı filmlerimizden biridir. Filmin kişileri, belli sosyal oluşumlar içinde verilirler. Çünkü «Gerçek sanat her zaman, insan yaşantısının bütünlüğünü, onun devinimi, oluşumu ve evrimi içinde verir» (Lukacs). Filmdeki kişilerin bilinçlenmesi de, yaşamın doğal ve önüne geçilmez akışının bir sonucu olarak verilir. «Yaşamı belirleyen bilinç değildir, bilinci belirleyen yaşamdır» (Marx). «Endişe»yi tüm eksikliklerine karşın ilginç ve önemli kılan, neredeyse tümüyle belgesel izlenimi verecek olan bu gerçekçi, bu yaşamdan kopup gelmiş yanıdır.

Film, çevirebilseydi, Yılmaz Güney'in gerçekçiliğe doğru yaklaşması içinde belki de bir doruk noktası olacaktı. Şerif Gören de, bu ana çizgiyi korumuştur. Kamerasıyla saptadığı emekçi, çocuk, kadın, delikanlı yüzlerinde, emek görüntülerinde, öfke, sevgi, korku, umutsuzluk boşalmalarında, sanat ile gerçekçiliğin çok yönlü ve karmaşık ilişkilerini hiç bilmeden de etkisi duyulabilen bir «gerçek» duygusu yaratmış, buna zaman zaman bir şiir de katabilmiştir.

«Endişe», diğer yandan, senaryodan gelen tipik Yılmaz Güney özellikleri taşır. Güney, «Arkadaş» gibi, «Endişe»yi de belli bir zaman parçası, belli bir dönem içine yerleştirmek ister. Bunun için, radyoda Demirel veya Erbakan'ın hükümet bunalımı üstündeki beyanatları duyulur, Kıbrıs tartışılır, duvarlarda Ecevit'in resimleri satılır. Diğer yandan filmde çelişkilerin varlığı, giderek bolluğu göze çarpar. Örgütlenmemiş tarım emekçisinin hali ile, ilerde dumanları göğe tüten fabrika bunlardan biridir. Özellikle oradakilerin daha rahat, daha güvenceli olduğunu bilip, orada çalışmayı özleyen işçi için... Tüm doğallığı içinde akıp giden gündelik yaşama, çalışan veya hakları için çabalayan insanlara, oynayan çocuklara karşı, radyodan yükselen politikacıların yapay, gerçek dışı, bıktırıcı sözleri yineleyip durmaları, gerçek yaşama ve halka uzak düşmüş bir politika yaşamının acıklı çelişkisini vurgular.»

«Endişe, sonuç olarak, Türk halkının bir bölümünün (hem de önemli bir bölümünün) sorunu-

nu, tarım işçisinin sömürüsü olayını perdeye getiren ve sinemanın etkin ve yaygın gücü aracılığıyla, diğer toplumsal katmanlara da benimsetmek şansı taşıyan bir filmdir. Bir sinema yapıtı için de bundan güzel bir işlev düşünülemez. Toplumun her kesimi diğer kesimlerin sorunlarını bildiği, benimsediği, bilmezlikten gelenlere karşı ortak bir çizgi (cephe) üzerinde savunduğu zaman gerçek, sağlıklı ve çağdaş bir «toplum» dan söz etmek olanağı olacaktır. «Endişe» türü filmler, bu yolda bulundukları katkı oranında sinemamıza onur kazandırırlar...»

ATİLLA DORSAY
(Cumhuriyet
22 Ocak 1975
Haftanın filmleri köşesi)

ANTALYA FESTİVALİ, FAŞİSTLERİN KANLI OLAYLARI İLE SONA ERDİ

«Bundan sonra sanatçıların sahneye çıkışlarında da devam eden taş atışları, 12. Antalya Film Yarışmasında «Endişe», «Arkadaş», «Zavallılar» filmleriyle ilk üç sırayı ve özgün senaryo yazarı ödülü kazanan Yılmaz Güney'in eşi, Belediye Başkanı Selahattin Tonguç'tan ödüllerini alırken taş yağmuruna tutulmuş bu sırada Belediye Başkanı Selahattin Tonguç kolundan ya-

ralanmıştır. Eşinin 2 altın bir gümüş bir bronz ödülünü alan Fatoş eşine gösterilen sevgiye teşekkür etmiştir.

Öte yandan 12. Antalya Festivali Film Yarışmasında «Endişe» filmiyle altın, «Arkadaş» filmiyle gümüş, «Zavallılar» filmiyle bronz ve özgün senaryo yazarlığı altın portakal ödülü kazanan Yılmaz Güney'in bir festivalde en çok ödül kazanan sanatçı sıfatını almasıyla ilgili olarak eşi Güney'in «Halkımıza» başlıklı mesajını okumuştur. Mesaj uzun süre alkışlanmıştır.»

Yeni Ortam
(7 Eylül 1975)

GÜNEY'IN ZAFERI...

«Türk Sinema Sanatının uç noktasında bulunan Yılmaz Güney'in damgasını taşıyan üç filmin, yarışmada ilk üç sırayı alışı, bunların herbirinin toplumsal sorunları yansıtışı, örneğin Çukurova'daki pamuk işçilerinin öyküsünü işleyen «Endişe»nin birincilik alışı küçümsenmeyecek bir olaydır. Bir bakıma «hapisteki adam»ın zaferi olarak tanımlanan ve Altın, Gümüş, Bronz Portakal ödüllerini toplayan «Endişe», «Arkadaş», «Zavallılar» filmlerinin yapımcısı Güney Film (Yılmaz Güney) birkaç yıla sığan çalışma yaşamında büyük bir aşama yapmıştır. Eğer Antalya Belediyesi son anda ekonomik zorunluk nedeniyle üç filme verilecek para ödülünü kaldırmamış olsaydı, Güney Film tüm para ödüllerini toplayarak, Türk

Sineması'nda ilk kez mali bir üstünlük de sağlamış olacaktı...»

ÖZGÜR DİCLELİ
(Cumhuriyet
8 Eylül 1975
«Antalya Festivali Film Yarışması Sonuçları üzerine»

AYDINCA VE UYGARCA

«Yılmaz Güney'in o kusursuz senaryosunda çizdiği Cevher tipi; ve ENDİŞE filmini, bir sömürü düzeni içinde kurban oluşlarının bilincine varamamış cahil, dindar, geleneklerine bağlı insanlarımızın hikâyesi bütünlüğüne eriştirmiş Şerif Gören'in rejisi, insanda sadece bir sinema olayı etkisi uyandırmıyor. Bu, bir görev yükleniş, bir sorumluluk, aydınca ve uygarca bir davranıştır. Sinemanın çağdaş sanatlar içinde kitlelere en geniş ölçüde ulaşma gücü ancak böyle kullanıldığı zaman, yönetmeni, kameramanı, senaryo yazarı, oyuncuları, müziği ve yapımcısı ile, insan haysiyetini çağdaş yaşamı yüceltme amacına yönelmiş bir namuslu uğraşın sevinci duyulabilmektedir.»

SADUN TANJU
(Cumhuriyet
8 Eylül 1975
«Cevher»

SIYASAL SİNEMA

«Yılmaz Güney, siyasal sinema gerçeğini gören ve uygulayan sinema adamı olarak, son derece önemli bir noktaya gelmiştir...

Üç filmin de bütünlükleri ve sinema dilleriyle Batı'daki sinema seyircisine rahatlıkla seslenebilecek yapıtlar olduğu kanısındayım. Ödül kazanıp kazanmaması önemli değil. Girdikleri her yerde ilgi görebilecek çağdaş yapıtlardır. Türk Sineması önümüzdeki yıllarda kendi zengin kaynaklarımızı kullanarak daha iyi sonuçlara gidebilecek duruma gelmiştir.»

SADUN TANJU
Cumhurlyet
12 Eylül 1975
12. Antalya Film Festivalinin sonuçlarına ilişkin yapılmış konuşmadan...

PARİS TÜRK FILMLERI HAFTASI ÜZERINE SORBONNE ÜNIVERSITESI DOĞU DİLLERİ ENSTİTÜSÜ - TÜRKÇE BÖLÜMÜ'nde GÜZIN DINO'nun YÖNETTİĞİ ÖĞRENCILERLE YAPILMIŞ BIR AÇİK OTURUMDAN

G. DINO — «Endişe» filmi üzerine ne düşünüyorsunuz.

J. C. K — Teknik bakımdan olduğu gibi konu bakımından da çok iyi bir film.

G. DİNO — Bu filmle, sene başından beri üzerinde çalıştığımız Anadolu edebiyatı arasında bir ilişki görüyor musunuz?

J. C. K — Çağdaş Türk edebiyatının büyük ve önemli bir bölümünü teşkil eden Anadolu edebiyatının konusu ve sosyal eğilimi ile bu film arasında Anadolu gerçeğini meydana koymak bakımından ilişki var.

G. DİNO — Sizce Endişe filminde melodram var mı?

J. C. K — Hayır. Çünkü dram uydurma değil bu filmde. Her günkü yaşantıdan alınmadır, abartmasızdır, edebiyatçılıkla sinemacılık karıştırılmamıştır, tumturaklılık aranmamıştır.

G. DİNO — Evet yöntem üzerinde biraz daha duralım. Örneğin imgeleri ayrıntılarıyla inceleyelim.

J. C. K. — Bence Endişe, iyi yapılmış Türk filmlerinden biri, amatörlük, acemilik yok, tecrübesizlik yok.

G. DİNO — Özellikle beğendiğiniz imgeler var mı?

J. C. K — Evet, kısa kısa ve tekrarlamalarla gösterilen imgeleri beğendim, onları fazla ve lüzumsuz bulmadım, çünkü, mevsim göçlerinin devinimini çok iyi veriyor.

G. DİNO — Evet, özellikle köylüleri iş yerine götüren kamyonlar, çok iyi imgeler.

J. C. K — Evet, birbirini çabuk izleyen düzlemler.

G. DİNO — Bir de koca yükleriyle, garip bir ba-

le oynuyormuş gibi dolaşan yörük kadınları, dehşetli bir etki gücü var.

J. C. K — Bir de simgesel düzlemler serisi, gerçekle gerçek olmıyan arası...

G. DİNO — Bu söylediğinizi daha açıklıkla anlatabilirsiniz, çünkü çok ilginç...

J. C. K — Köylünün makina karşısında nasıl sosyal bakımdan ezildiğini gösteren simgesel düzlemler var, örneğin karşıdan alınmış traktörler imgesi, arkasından yürüyen köylüler, traktöre doğru (karşı) yürüyorlar. Sonra filmin kahramanı bir ara kendini kanlar içinde görüyor...

G. DİNO — Yani kan davasının bunalımı içerisinde...

J. C. K — Evet birdenbire patlak verecek olan şiddet...

20 lira